AURELIAN GANCIU
DOSARUL DOMNIEI LUI CAROL AL II-LEA.
O PLEDOARIE NECESARĂ

Criticilor mei.

Volumul de faţă nu intră în categoria tratatelor de istorie, ci este pur şi simplu o pledoarie ce include argumente juridice, istorice şi etice, în favoarea unui personaj istoric controversat - Carol al II-lea al României.

INTRODUCERE

Am hotărât să public această lucrare, dedicată domniei regelui Carol al II-lea al României (1930 – 1940), într-un an cu o semnificaţie deosebită: anul în care se împlinesc 80 de ani de la legiferarea Constituţiei din 1938.

În politica externă, Carol II a acţionat cu abilitate în sensul conservării drepturilor juridice ale naţiunii române asupra Ardealului de Nord, prin denunţarea, în mod public, a caracterului ultimativ al presiunilor germano-italiene pentru acceptarea arbitrajului acestora în chestiunea litigiului teritorial româno-ungar, încă dinaintea publicării sentinţei lor de „arbitraj", fapt ce va permite constatarea caducităţii Dictatului de la Viena la conferinţa de pace de la Paris din 1946 – 1947 şi implicit, retrocedarea Ardealului de Nord către România. A acceptat la 28 iunie 1940, din motive politice, militare şi strategice, doar un acord de principiu privind cedarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, urmând ca, la conferinţa de pace, aceste teritorii să fie revendicate din nou de partea română în temeiul drepturilor sale consfinţite prin tratatele de la Saint-Germain şi Paris din anii 1919 – 1920.

În plan intern, Carol II a apărat în permanenţă interesele industriei româneşti şi a căutat să ofere cote de piaţă semnificative marilor companii româneşti, conduse de magnaţi autohtoni; a încurajat modernizarea agriculturii, respectiv creşterea capacităţii de consum a ţării. A avut un rol important în dezvoltarea edilitară a oraşelor îmbogăţindu-le cu numeroase edificii publice, de bun gust;

arhitectura urbană din epoca sa are un stil propriu. A încurajat ştiinţele, artele şi integrarea tinerilor în societate prin favorizarea accederii acestora în funcţii publice, stimularea organizaţiilor oficiale de tineret, oferirea acestora a posibilităţii de a învăţa diverse meserii utile. A luptat din răsputeri cu exponenţii vechii clase politice, ce căutau să-şi subordoneze instituţia monarhică şi a promovat în funcţii de mare răspundere, oameni politici inteligenţi şi incoruptibili, precum Ar-mand Călinescu, Victor Slăvescu, Petre Andrei, Victor Iamandi, Mitiţă Constantinescu, etc. În paralel cu amânarea rezolvării definitive a litigiilor teritoriale cu vecinii revizionişti până la conferinţa de pace, Carol II a că-utat să menajeze potenţialul armatei române în aşa fel încât o eventuală intervenţie a acesteia să aibă loc cât mai spre finalul marii conflagraţii mondiale.

Evenimentele, faptele şi întâmplările prezentate în cartea de faţă au fost înregistrate, de-a lungul anilor, de către istorici, jurnalişti şi memorialişti credibili. Nu am făcut decât să le aranjez ca pe nişte piese de puzzle şi, în baza tabloului rezultat, să trag concluziile de rigoare.

AUTORUL

CAPITOLUL I

DE LA ACTUL DIN 4 IANUARIE LA RESTAURAŢIE

Pe parcursul a şase decenii, Dinastia străină a asigurat stabilitatea politică a regatului român prin exercita-rea, cu bună credinţă, a prerogativelor constituţionale atribuite Regelui de către Constituţie. În toate marile momente ale perioadei de referinţă, monarhia a vegheat la parcurgerea etapelor necesare modernizării societăţii româneşti şi la creşterea prestigiului statului român pe arena internaţională; de pildă: la 1878, când conducătorii armatei ţariste „aliate" au cerut dezarmarea trupelor române din Ţară, Carol I, întemeietorul Dinastiei străine pe tronul României, a răspuns că: „armata română poate fi învinsă, dar nu dezarmată" – o probă de demnitate şi atitudine neşovăitoare ce a impus părţii celeilalte să bată în retragere; la 1907, când anarhia ameninţa să cuprindă întreaga ţară în urma degenerării mişcărilor ţărăneşti, regele Carol I, bazându-se pe sprijinul tuturor partidelor politice parlamentare, a condus operaţiunile militare desfăşurate în vederea restabilirii ordinii publice;

la 1917, când trupele Puterilor Centrale ameninţau să ocupe întregul teritoriu al României vechi, regele Ferdinand şi regina Maria, prin prezenţa lor constantă în apropierea frontului, prin discursuri impresionante şi spirit de empatie, au reuşit să galvanizeze puterea de rezistenţă a oştirii române care a oprit forţele mult mai numeroase şi mai bine înarmate ale inamicului la porţile Moldovei; la 1918, după reluarea luptei şi obţinerea victoriei finale, conform promisiunilor făcute, Ferdinand I a legiferat votul universal1 şi reforma agrară2 – acţiuni care, cumulate cu Unirea tuturor românilor de la Nistru până la Tisa sub acelaşi Sceptru prin dezrobirea teritoriilor locuite preponderent de aceştia (foste posesiuni ale destrămatei monarhii dualiste austro-ungare, respectiv ţariste), au adus emanciparea naţională şi socială a întregii ţărănimi, ce reprezenta, la cel moment, 80% din populaţia ţării.

Mersul ascendent al societăţii româneşti, pe calea consolidării şi modernizării instituţiilor sale, a fost frânat la începutul anului 1926, când instituţia monarhică a fost deposedată de rolul tradiţional de arbitru al scenei politice şi aruncată în mijlocul bătăliilor politice prin modificarea de către Parlamentul dominat de liberali, în mod abuziv şi nedrept, a liniei de succesiune la Tronul României.

La 4 ianuarie 1926, Parlamentul a adoptat legea privind înlăturarea de la succesiune a prinţului moştenitor, Carol (viitorul rege Carol al II-lea), – ca urmare a invocării unui înscris privat ce reprezenta o scrisoare a acestuia de renunţare la succesiunea tronului şi la averea regală, întocmit într-o cameră de hotel în oraşul Milano (Italia) şi expediat la Bucureşti prin intermediul unui angajat al curţii regale, trimis în Italia special în acest scop –, respectiv proclamarea celui de-al doilea fiu al acestuia, Mihai, ca moştenitor al tronului, în ciuda faptului că înscrisul privat respectiv era lipsit de forţă probantă, întrucât nu fusese autentificat la sediul misiunii diplomatice a României din Italia şi, deci, nu putea fi folosit ca temei pentru modificarea de către Parlamentul României a ordinii de succesiune la Tron şi, în mod implicit, la averea regală. Aproape toţi liderii partidelor de opoziţie au sfârşit prin a accepta „Actul de la 4 Ianuarie”, cu excepţia istoricului Nicolae Iorga, fost dascăl al prinţului Carol devenit

acum un simplu cetăţean, care spunea: „Într-o lume de păpuşi, intriganţi şi trăgători de sfori, este de azi înainte un Om mai puţin; un om de francheţă şi decisiune, ştiind să caute meritul, un om ale cărui însuşiri îi covârşeau cu mult defectele, trecătoare…”. În aceeaşi nefastă zi de 4 ianuarie 1926, parlamentul a mai votat o lege, cea privind instituirea unei regenţe (formată din prinţul Nicolae – fratele celui decăzut din drepturi, patriarhul ortodox Miron şi preşedintele Curţii de Casaţie, Buzdugan), menită a exercita puterile regale şi tutela moştenitorului tronului, în cazul care acesta din urmă ar fi fost chemat să domnească pe durata minorităţii sale. Totodată, au fost modificate articolele 5 şi 6 din Statutul Familiei Regale; potrivit noilor prevederi, Carol era şters din controalele armatei, în care deţinea gradul de general, şi exclus din Senat; în urma excluderii din familia regală, pierdea dreptul de a mai purta numele patronimic de „al României” şi urma să adopte un nou nume; în sfârşit, lui Carol îi era interzis dreptul de a se înapoia în ţară, pe timp de 10 ani, cu toate că acesta păstra cetăţenia română3. Luând în considerare faptul că regele Ferdinand, suferind de cancer, mai avea de trăit o scurtă perioadă de timp, prin această ultimă interdicţie, se urmărea securizarea succesiunii noului prinţ moştenitor.

De-a lungul timpului, au fost vehiculate unele teorii în legătură cu motivele politice şi intime care l-ar fi putut determina pe viitorul Carol II s-a decidă brusc renunţarea la statutul său privilegiat şi să se expatrieze. S-a spus că sentimentul de ură personală pe care îl nutrea la adresa atotputernicului prim-ministru, Ionel Brătianu, şi a cumnatului acestuia, Barbu Ştirbei (două personaje ce exercitau o putere de influenţă decisivă asupra perechii regale), precum şi certurile violente cu aceştia ar fi constituit motivul rămânerii sale în străinătate. S-a mai susţinut că motivul „evadării” îl reprezenta dorinţa nestăvilită a prinţului de a-şi trăi în voie, povestea de amor cu amanta sa, Elena Lupescu, ca şi sentimentul de repulsie pe care îl resimţea la adresa soţiei sale oficiale, principesa Elena (Sitta), şi a familiei greceşti a acesteia. Dar nu în aceste manifestări de suprafaţă, de dată recentă, îşi poate găsi ex-plicaţia rămânerea în străinătate a prinţului moştenitor, ci în raporturile complicate ale prinţului Carol cu prima sa

soţie, Ioana Lambrino, şi fiul lor, Mircea (a cărui legitimitate nu fusese încă recunoscută), în raporturile juridice şi patrimoniale ale celor trei cu Casa regală, raporturi de natură să influenţeze modalităţile de stabilire a liniei de succesiune la tron, a dreptului de succesiune la averea regală şi viitorul Dinastiei străine în România. Pentru a înţelege semnificaţia acestor raporturi deosebit de complexe, e necesară o scurtă întoarcere în timp:

La data de 31 august 1918, prinţul Carol al României s-a căsătorit cu Ioana Lambrino, cu respectarea tuturor formelor legale, la biserica Pocrovsca din oraşul Odessa (Rusia; azi în Ucraina), preotul ortodox făcând acolo şi oficiul de ofiţer de stare civilă; ulterior, această căsătorie a dobândit inclusiv caracter dinastic prin înregistrarea actului întocmit de biserică la Consulatul României din Odessa. La 21 ianuarie 1919, Tribunalul Ilfov, Secţia a III-a civilă, a anulat actul efectuat de către consulatul român din Odessa şi implicit caracterul dinastic al mariajului, deoarece „clandestinitatea de care a fost înconjurată celebrarea căsătoriei ASR Prinţul Carol cu domnişoara Ioana Lambrino a avut drept scop eludarea legii relative la publicitate şi ocolirea piedicilor care s-ar fi ridicat cu siguranţă împotriva realizării acestei căsătorii…”. În acel timp, ca şi pe întreaga durată a primei jumătăţi a anului 1919, Carol trăia aproape izolat împreună cu Ioana, ca soţ şi soţie, la moşia lui proprietate personală de la Mănăstirea (judeţul Călăraşi); acolo, şi-au continuat povestea de dragoste, asezonată uneori cu partide de vânătoare şi cavalcade alături de localnicii mereu discreţi şi amabili. Hotărârea Tribunalului Ilfov a fost transcrisă la data de 23 aprilie şi adusă la cunoştinţa celor interesaţi în ziua de 17 mai 19194; la acea dată, prinţesa Ioana purta deja o sarcină de câteva săptămâni, fapt ce va permite unei instanţe portugheze, câteva decenii mai târziu, să stabilească, că fiul acesteia, Mircea Grigore, născut la Bucureşti la data de 8 ianuarie 1920, reprezintă fructul legitim al căsătoriei Ioanei Lambrino cu prinţul Carol de Hohenzollern (al României). La momentul naşterii copilului însă, în urma presiunilor exercitate de către Casa regală şi de directorul Siguranţei, Romulus Voinescu, autorităţile române au omis să înscrie numele tatălui pe certificatul de naştere al nou-născutului şi,

pentru ca liniştea familiei regale să nu mai fie tulburată, Ioana a fost determinată să se mute definitiv în Franţa, împreună cu copilul său regal, în schimbul primirii a 500 de mii de lei cash şi a promisiunii acordării unei rente de 110 mii franci anual5. De la o vreme însă, văzând că, în ciuda promisiunilor făcute, Casa regală uita să mai vireze banii promişi, cuantumul sumelor restante urcând neîncetat, Ioana Lambrino a revenit în ţară împreună cu fiul său, în primăvara lui 1925, petrecându-şi timpul atât în Bucureşti, cât şi la o moşie a familiei sale, situate în apropierea comunei Buhăeşti (jud. Vaslui). Între timp, Carol contractase o nouă căsătorie dinastică, de data aceasta cu prinţesa Elena a Greciei, care a născut, după 6 luni şi jumătate de la cununia religioasă, un fiu, Mihai. După ce Ioana l-a şantajat cu declanşarea unui proces pentru stabilirea paternităţii fiului lor, Carol a înţeles că un asemenea proces, ţinut în Ţară, ar declanşa un scandal imens şi ar putea avea repercusiuni în ce priveşte succesiunea la tron, de natură să pericliteze însuşi viitorul Dinastiei. Examinând posibilităţile de a câştiga acest proces în sensul respingerii acţiunii vizând recunoaşterea paternităţii, a putut constata că legea civilă franceză îi era mai favorabilă (acolo, pentru a-i fi recunoscută din oficiu legitimitatea, copilul trebuia să se fi născut într-un interval de cel mult 300 de zile de la data pronunţării instanţei în ce priveşte desfacerea căsătoriei părinţilor săi). În consecinţă, a decis să-şi părăsească temporar familia şi obligaţiile regale şi să se stabilească în Franţa, cel puţin până după terminarea procesului cu Ioana.

Prilejul plecării s-a ivit în decembrie 1925, cu ocazia participării la ceremoniile de înmormântare a reginei Alexandra a Marii Britanii. Premierul Brătianu, cel care a aprobat voiajul prinţului moştenitor, a cunoscut intenţiile acestuia şi probabil că i-a oferit asigurările necesare în sensul că îi va asigura subsidiile necesare traiului în străinătate şi că va putea să-şi reia poziţia de prinţ moştenitor, odată rezolvate problemele juridice. În conformitate cu planul bine pus la punct pe care îl făurise în ţară, Carol a trimis din Italia, prin telegraf şi prin curier, aşa-zisele scrisori de renunţare la tron, nişte înscrisuri sub semnătură privată lipsite de valoare probatorie, aşa cum am arătat, după care, însoţit de amanta sa, Elena Lupescu, s-a stabilit în Franţa, la

Neuilly-sur-Seine, unde şi-a cumpărat o vilă potrivită pentru statutul oficial pe care urma să-l aibă în perioada următoare: acela de rentier burghez foarte bogat. Între timp, la 31 decembrie 19256, a fost convocat un consiliu de coroană la Sinaia, de către regele Ferdinand, care trebuia să decidă continuarea demersurilor pentru a-l convinge pe Carol să revină în patrie. Evoluţia evenimentelor a luat însă o altă întorsătură: apreciind că a sosit momentul de a scăpa definitiv de prinţul moştenitor pe care îl suspecta că ar avea ambiţii dictatoriale, deoarece acesta se arătase ca fiind un admirator al politicilor sociale promovate de Mussolini în Italia, Ionel Brătianu, având în prealabil asentimentul regelui grav bolnav şi temător pentru viitorul dinastiei sale, a promovat în parlament pachetul de legi prin care prinţul moştenitor Carol şi, în mod implicit şi fiul său mai mare, Mircea, erau eliminaţi din linia de succesiune la tron şi la averea regală. Carol a înţeles că a fost înşelat dar nu a reacţionat public imediat întrucât avea nevoie de bani şi de un avocat bun pentru a-şi pregăti apărarea în procesul cu Ioana Lambrino, astfel încât relaţiile cu Casa regală şi cu guvernul român trebuiau menţinute la un nivel satisfăcător până la terminarea procesului.

Lovitura de palat de la 4 ianuarie 1926 părea că va consolida, pe termen mediu şi lung, poziţia Partidului Naţional Liberal de hegemon pe eşichierul politic românesc, dar nu a avut decât urmări negative: scăderea semnificativă a prestigiului monarhiei, accentuarea disensiunilor dintre membrii familiei regale şi împărţirea politicienilor în două tabere – „carlişti" (adepţii revenirii lui Carol) şi „mihăişti" (adepţii noului prinţ moştenitor şi ai Actului de la 4 ianuarie). Aceste lupte intestine au împins în plan secund adevăratele probleme ale ţării: analfabetismul şi sărăcia cronică în rândul claselor de jos, relaţiile sinuoase cu statele vecine revizioniste, slaba dezvoltare a industriei prelucrătoare, insuficienţa locurilor de muncă pentru persoane cu studii superioare, insuficienta dotare a armatei şi indisciplina la vârful conducerii sale. Un exemplu concludent7 care descrie sugestiv ultimul aspect semnalat îl constituie cazul în care a fost implicat ministrul apărării, generalul Ludovic Mircescu, ofiţer de cavalerie, unul dintre favoriţii curţii regale şi ai protipendadei acelor

vremuri. Competenţa sa profesională şi capacitatea sa organizatorică erau contestate de către ofiţerii căliţi în bătăliile primului război mondial. Se bucura însă de favorurile Palatului, şi astfel a reuşit să urce rapid toate treptele ierarhiei militare şi să ajungă chiar ministru. În această ultimă calitate, Mircescu petrecea mai mult la Cernăuţi, un oraş din nordul României, unde trăia cu o aristocrată rusoaică, refugiată în ţara noastră, decât la minister. Din această cauză, curierii militari făceau naveta cu trenul pe relaţia Bucureşti-Cernăuţi şi retur pentru a (a) duce documente (de) la semnat. Povestea de amor a ministrului cu planturoasa blondă de extracţie slavă nu s-a finalizat cu happy-end. În august 1926, pe când se afla în concediu la un hotel din Vatra Dornei, unde savura aerul tare de munte, priveliştea oferită de culmile împădurite şi deliciile dragostei împreună cu rusoaica, ministrul a cerut să i se aducă „Planul de Mobilizare a Armatei Române", un document de importanţă deosebită pentru apărarea naţională care prevedea efectivele pe arme, soldaţi, subofiţeri, ofiţeri, dotarea existentă şi necesităţile, dislocarea trupelor, nevoile armatei etc. Planul de mobilizare a fost trimis printr-un tânăr ofiţer de aviaţie care nu a întocmit niciun fel de documente pentru a atesta predarea-primirea unui document de o asemenea importanţă. Nu ştim dacă ministrul a studiat documentul; cert este că, 2 zile mai târziu, blonda a şterpelit Planul de mobilizare… şi l-a transportat în Polonia, cu ajutorul consulului francez la Cernăuţi care, curtenitor ca orice francez, a luat-o la „ia-mă, nene" şi a prezentat-o la frontieră ca fiind proaspăta sa logodnică.

Ministrul Mircescu, ştiindu-se „cu musca pe căciulă", nu a adus nimănui la cunoştinţă pierderea documentului şi a pasat răspunderea pe umerii subordonaţilor săi. În timp ce ofiţerii din minister încă răscoleau birourile şi locuinţele personale pentru a da de urma documentului, la 28 martie 1927, serviciul secret al M.St.M., condus de Mihail Moruzov, a raportat că Planul privind „Ordinea de bătaie" a armatei române a fost cumpărat de către Serviciul secret austriac contra sumei de 25 mii de şilingi iar mai multe pasaje din cuprinsul documentului au fost redate în ziare austriece şi ungureşti, însoţite de comentariile avizate ale unor militari din ţările respective. Abia un an

mai târziu, la 14 iunie 1928, şeful M.St.M., generalul Samsonovici, a luat în considerare raportul respectiv, ordonând elucidarea împrejurărilor în care a dispărut Planul… iar, după finalizarea anchetei, a înaintat un referat noului ministru al apărării, generalul Paul Angelescu („frumosul Paul" cum îl alinta regina Maria). Dându-şi seama, din conţinutul actelor, că vinovat de pierderea Planului… este predecesorul său, generalul Mircescu, vechi tovarăş de chefuri la balurile de la palatul regal, „frumosul Paul" a preferat să îngroape afacerea. În sfârşit, următorul ministru, gen. Henri Cihoschi, a ordonat o anchetă serioasă iar, în baza rezultatelor cercetării efectuate, la data de 14 iunie 1929, Consiliul Superior al Armatei a decis să ceară demisia din armată a fostului ministru, Lu-dovic Mircescu, devenit inspector general al cavaleriei, deşi faptele grave comise l-ar fi recomandat pentru judecarea în Consiliul de Război. Cu toate acestea, Mircescu a refuzat să-şi dea demisia din armată. La acea dată, Regenţa care conducea ţara, era deja discreditată din pricina incompetenţei şi neimplicării membrilor săi, iar ministrul Cihoschi se deplasa, în mod regulat, la Paris pentru a-i da raportul prinţului Carol (pe care îl considera adevăratul şef al statului, deşi acesta nu mai deţinea nicio funcţie oficială) iar, cu ocazia unei audienţe, i-a expus şi acest caz. În replică, prinţul Carol şi-a exprimat dorinţa ca „în cel mult 3 luni, Mircescu să înceteze de a mai trăi". Îndemnul acestuia sau poate alte considerente l-au determinat pe generalul Mircescu să se sinucidă.

Dar să revenim la situaţia fostului prinţ moştenitor, Carol. În anul 1926, atât timp cât a durat procesul pe care i l-a intentat la Paris prima sa soţie, Ioana Lambrino, prin care îi solicita recunoaşterea paternităţii fiului lor, Mircea, precum şi daune morale în valoare de 10 milioane de franci, Carol s-a ţinut la distanţă de atmosfera incandescentă a vieţii politice româneşti iar în scrisorile sale adresate unor personalităţi din Ţară, susţinea că a renunţat de bunăvoie la succesiunea tronului. O dovadă peremptorie în acest sens o constituie scrisoarea din 2 februarie 1926 adresată patriarhului Miron: „Mulţi cred că am fost victima unui complot, că am fost silit să fac pasul cunoscut. Pot asigura pe Înalt Prea Sfinţia Ta că am acţionat după singura mea voinţă şi complet conştient de fapta mea…8". Această

atitudine de expectativă nu a durat mult fiindcă, în octombrie 1926, Tribunalul din Paris a respins acţiunea introdusă de Ioana Lambrino împotriva lui Carol, pentru motive procedurale, fără a mai intra pe fondul cauzei.

Eliberat de grija procesului cu prima sa soţie, Carol era acum din nou disponibil să-şi reia în primire poziţia de moştenitor al tronului României, numai că tatăl său, regele Ferdinand, ce tocmai fusese operat de cancer, nu a do-rit să se revină asupra deciziei de îndepărtare de la succesiunea regală a fiului său, deoarece exista riscul major ca odată fiul său reîntors, Ioana să introducă o nouă acţiune de stabilire a paternităţii şi apoi să urmeze din nou „ca-ruselul": scrisoarea de „renunţare" la succesiune, diligenţe, bani, scandaluri în familia regală şi în parlament, etc. Iată de ce regele a trimis o scrisoare premierului în funcţiune, în care făcea un apel general către sfetnicii săi credincioşi şi încercaţi care, de la urcarea sa pe tron i-au acordat sprijinul lor necondiţionat (se referea probabil la Io-nel Brătianu şi Barbu Ştirbeiinamicii principali ai prinţului Carol) ca „să strângă toate puterile naţionale ca să facă zid în jurul Tronului pentru a impune respectul hotărârilor şi actelor Mele, căci le-am hotărât şi înfăptuit conform legilor şi intereselor supreme şi exclusive ale monarhiei şi statului". Cei doi importanţi sfetnici ai regelui, ce se înrudeau fiind cumnaţi, merită o descriere mai amănunţită: 1. Ion I.C. Brătianu, prim-ministru în mai multe rânduri în perioada 1914 – 1927, dar şi conducătorul din umbră al altor guverne din perioada de referinţă, a fost şeful autoritar al Partidului Naţional Liberal (fondat în 1875), un lider căruia îi plăcea să conducă înconjurându-se de oameni docili, dar nu uita să se plângă că nu găseşte oameni capabili în jurul său. În schimbul loialităţii absolute dovedite de aceştia, le tolera greşelile şi nu lua niciodată măsuri împotriva lor. În schimbul influenţei pe care i-o asigura la Palat cumnatul său, Ştirbei (administratorul Domeniilor Coroanei), i-a tolerat acestuia unele mici abuzuri precum: oprirea trenurilor accelerate în Buftea (unde îşi avea castelul Ştirbei), linii telefonice speciale pe spezele statului la castelul său, etc., dar nu i-a permis să devină o forţă politică independentă. Cu toate acestea, Brătianu a dovedit calităţi de eminent om de stat şi un devotament

desăvârşit pentru binele naţional, o dezinteresare completă în plan financiar, o vastă cultură, tact şi abilitate conducând cu măiestrie politica României în perioada neutralităţii (1914 – 16). Avea un adevărat cult pentru tatăl său, I.C. Brătianu, revoluţionarul paşoptist, şi cita adesea din discursurile acestuia pentru a-şi convinge mai uşor interlocutorii9. Concepţia sa privind succesiunea sa politică poate fi sintetizată prin butada: „După mine, potopul!"; la moartea sa, a lăsat Ţara pe mâinile unei regenţe lipsite de autoritate reală şi ale unor politicieni depăşiţi de evenimente şi lipsiţi de viziune.

2. Barbu Ştirbei, administratorul averii regale10, un boier autentic ce etala o eleganţă aristocratică de tip britanic, era un om înalt, atletic, cu trăsături fine şi cunoscut ca fiind foarte afemeiat („Am avut toate femeile ce am vrut să am şi nu-mi pasă de ce se spune."). Prin regina Maria, a dobândit influenţă asupra regelui Ferdinand şi a crezut că va ajunge astfel să conducă ţara. Dispreţuind clasele de jos, idolatrizând pe cei ce ştiu să facă avere, nu s-a priceput să dobândească popularitate şi a avut „talentul" de a-şi face mulţi duşmani. Avea un spirit de clan foarte dezvoltat şi era gata de orice pentru a-i săi (s-a străduit mult să obţină modificări de legi în favoarea fiicei sale, Elisa, care, fiind căsătorită cu un englez, nu putea moşteni bunuri imobile în România). Marea sa greşeală a fost că şi-a făcut duşman pe Ernest Ballif, succesorul său la administraţia Domeniilor coroanei, care a obţinut mai apoi scoate-rea din funcţie a tuturor oamenilor pe care Ştirbei îi instalase mai înainte la palatul regal în interesul păstrării influenţei sale acolo; din acest motiv, mai târziu, Ştirbei nu a mai putut face nimic pentru a preveni reîntoarcerea lui Carol, direct, pe tronul României. Dar să nu anticipăm.

După finalizarea procesului intentat de prima sa soţie, Carol a început să testeze terenul în vederea unei eventuale reîntoarceri în ţară prin a acorda interviuri presei străine. Într-un interviu acordat în decembrie 1926 publicaţiei franceze „Le Matin", a declarat că nu are intenţia de a se înapoia acasă printr-o lovitură de stat, lăsând astfel de înţeles că s-ar reîntoarce în România dacă i s-ar adresa o invitaţie în acest sens. Văzând că declaraţia sa nu a avut niciun ecou, în martie 1927, în cadrul unui interviu acordat publicaţiei „Manchester

Guardian", Carol a plusat: „... deşi un puternic partid [Partidul Naţional Ţărănesen.n.] mă susţine şi am numeroşi partizani devotaţi, cât Maiestatea Sa regele este în viaţă, nu voi întreprinde nicio acţiune."; prin această afirmaţie, prinţul decăzut demonstra guvernului român că va mai aştepta primirea unei invitaţii pentru revenirea în România, dar că răbdarea sa e pe sfârşite. De data aceasta, guvernul s-a alarmat şi l-a trimis la Paris pe subsecretarul de stat, Mihail Mănoilescu, ca să sondeze intenţiile lui Carol şi să încerce să-l tempereze. Deşi bolnav şi ţintuit la pat, regele Ferdinand a găsit resursele de energie necesare pentru a redacta o scrisoare cu caracter public, adresată prim-ministrului în funcţiune, la 10 iunie 1927, în care preciza: „... în ceea ce mă priveşte, cu hotărâre şi numai spre a nu tulbura liniştea Ţării, m-am oprit de la mulţumirea sufletească de a-l revedea [pe fiul cel mare – n.n.] şi, în acelaşi sentiment, cer să nu se mai întoarcă în Ţară decât, precum s-a legat, când autorităţile legale îi vor îngădui". Prin această din urmă scrisoare, regele lăsa exclusiv la aprecierea parlamentului şi a guvernului luarea unei decizii e-ventuale privind acordarea lui Carol a permisiunii de a reveni în ţară, precum şi calitatea în care acesta ar urma să sosească; această afirmaţie echivocă nu a făcut decât să intensifice criza dinastică declanşată în 1926 şi să ofere lui Carol iluzia că va fi totuşi chemat în ţară înaintea morţii tatălui său, atât pentru a participa la înmormântare, cât mai ales, pentru a fi repus în drepturi şi încoronat rege.

La 20 iulie 1927, la ora 2 şi 15 minute, se stingea din viaţă Ferdinand, regele României Mari. A murit cu durerea de a nu-şi fi aflat alături pe fiul mai mare, dar şi consolat într-o oarecare măsură deoarece, cu puţin timp în urmă, fusese reprimit la sânul bisericii apostolice romane prin anularea de către Sfântul Părinte a actului de excomunicare a sa, sancţiune dictată ca urmare a deciziei sale luate, în temeiul dispoziţiilor constituţionale, de a îşi boteza copiii în religia ortodoxă. Tabloul înfăţişat primilor sosiţi la castelul Pelişor era impresionant: Ferdinand în pat, având capul legat sub bărbie cu un fular, paloarea figurii sale slăbite accentuând parcă fineţea aristocratică a trăsăturilor lui; pe veston avea prinse decoraţiile la care ţinea cel mai mult („Crucea de Hohenzollern" şi „Toi-son d'Or"); în faţa

patului, adjutantul fiului său mai mic, colonelul Manolescu, stătea de gardă în poziţie regulamentară; la căpătâiul monarhului decedat, preotul catolic Fischer rostea solemn primele rugăciuni în limba latină; aşezat la masa din încăpere, ministrul de justiţie redacta actul de deces11. Între timp, pentru a nu lăsa carliştilor timpul necesar realizării unei lovituri de stat, premierul Ionel Brătianu a acţionat rapid în vederea convocării în dimineaţa aceleiaşi zile a Parlamentului care a primit, cu acel prilej, jurământul membrilor regenţei, investiţi prin Actul de la 4 ianuarie şi însărcinaţi cu exercitarea prerogativelor regale pe durata minorităţii prinţului Mihai, proclamat rege în cursul aceleiaşi şedinţe.

În urma acestor evenimente, Carol a ieşit cu două declaraţii de presă în care revendica Tronul Români-ei de la a cărui succesiune fusese înlăturat în împrejurările arătate. După aproape trei luni de zadarnică aşteptare, Carol, văzând că declaraţiile sale nu au fost publicate în presa românească, a adresat, la data de 20 octombrie 1927, scrisori tuturor şefilor partidelor parlamentare în care cerea acestora să asigure publicarea mesajelor sale în ţară pentru ca poporul să ia cunoştinţă de ele. Premierul Brătianu, nu numai că a refuzat să dea curs cererii, dar a instituit măsuri legale severe care să împiedice o eventuală acţiune vizând revizuirea Actului de la 4 ianuarie. În acest sens, a fost modificat art.11 din „Legea pentru reprimarea unor infracţiuni contra liniştii publice" prin care au fost incluse în categoria faptelor sancţionabile şi acele acţiuni care ar ameninţa, fie inviolabilitatea persoanei Regelui, fie alcătuirea înaltei Regenţe, fie ordinea legală de succesiune la Tron; totodată, prin Ordinul S/48500 al ministrului de interne, I.G. Duca, au fost emise „Instrucţiuni permanente în vederea unei eventuale reîntoarceri clandestine în ţară a fostului principe Carol" în temeiul cărora organele de poliţie trebuiau să interzică, la frontieră, pătrunderea în ţară a prinţului iar, în cazul în care acesta ar fi pus piciorul pe pământ românesc, trebuia arestat şi predat organelor ierarhic superioare12.

În ciuda luării acestor măsuri, opoziţia parlamentară continua să cocheteze cu ideea readucerii în ţară a lui Carol pentru a-l încorona rege. Acest proiect a cauzat furtunoase dezbateri în parlament; de

pildă, atunci când un lider naţional-ţărănist a pus problema, în mod deschis, de la tribuna parlamentară, premierul Brătianu a bătut cu pumnul în pupitrul băncii ministeriale, s-a ridicat şi l-a admonestat pe „îndrăzneţ" astfel: „Cine va încerca, indiferent prin ce mijloace, să desfiinţeze ceea ce e legal şi definit, întreprinde o acţiune gravă, care se va sfărâma înaintea autorităţii legale". Mai mult decât atât, atunci când regina Maria a cerut agrementul guvernului român pentru voiajul pe care aceasta dorea să îl facă la Belgrad pentru a se întâlni, în palatul ginerelui ei – regele Alexandru, cu Carol pentru a negocia condiţiile unei eventuale reîntoarceri în ţară a acestuia, Brătianu, nu numai că a refuzat net, dar a lăsat să-i scape următoarea ameninţare, cu ocazia unei discuţii purtate la palatul Cotroceni: „Dacă dumneata mă vei mai împovăra cu chestiunile dumitale familiale, eu voi proclama Republica!" 13. Având în vedere că Ion I.C. Brătianu era cunoscut ca fiind un om politic care îşi măsura atent cuvintele pe care le rostea, considerăm că acesta se gândea serios să întreprindă un asemenea pas, însă nu a mai apucat să o facă deoarece a decedat, în mod subit, la data de 24 noiembrie 1927, la numai câteva zile de la discuţia în contradictoriu cu regina, lăsând astfel o grea moştenire politică: un partid liberal dezorientat după pierderea şefului suprem şi uzat după anii lungi petrecuţi la guvernare, precum şi o regenţă lipsită de autoritate reală şi compusă din personalităţi, vizibil incomodate de posturile pe care le deţineau şi care nu înţelegeau subtilităţile politice.

Pe de altă parte, prinţul Carol continua să unelteasc cu asiduitate reocuparea poziţiei sale în familia regală română, „punând ţara la cale" împreună cu emisarii liderilor naţional-ţărăniştilor, trimişi la Paris în acest scop. Acest aspect s-a verificat încă odată cu ocazia marii adunări populare organizate la Alba-Iulia14, la data de 5 mai 1928, când liderul naţional-ţărănist cel mai de seamă, Iuliu Maniu, a ameninţat guvernul naţional-liberal că, în cazul în care „se va crampona la nesfârşit de putere", va pune în discuţie reîntoarcerea prinţului Carol. Fostul prinţ moştenitor mai avea un motiv important pentru a urmări ocuparea cât mai urgentă a Tronului (în afară de cele legate de grija pentru frontierele României Mari şi pentru moştenirea ce urma să revină fiilor săi odată ajunşi la maturitate), şi anume:

scăderea posibilităţilor sale financiare. Este adevărat că, în urma împărţirii averii prea regretatului său tată, îi revenise o sumă importantă la acea vreme76 de milioane de lei15, în bani şi efecte, numai că, datorită devalorizării accentuate a leului, restricţiilor valutare şi răcirii relaţiilor cu guvernul de la Bucureşti, lichidităţile sale scădeau continuu. Pentru a evalua impactul devalorizării leului, un exemplu sugestiv îl constituie situaţia moşiei Zorleni, situată în judeţul Vaslui, domeniu aflat în proprietatea principesei Elizabeta, una dintre surorile lui Carol: la finalul anului 1927, moşia a fost evaluată la 27 de milioane de lei, pentru ca, doi ani mai târziu, să fie reevaluată la 90 de milioane de lei.

După ce Partidul Naţional Ţărănesc a devenit partid de guvernământ în urma câştigării, în mod categoric, a alegerilor din toamna anului 1928, noul preşedinte al Consiliului de Miniştri, Iuliu Maniu, a continuat seria acţiunilor de pregătire a revenirii lui Carol în patrie. În acest sens, pentru a asigura o mai bună coordonare a eforturilor comune, a numit consul la Paris pe Petre Ciolan16, un politician cunoscut ca fiind devotat lui Carol şi om de încredere al partidului său, căruia i-a încredinţat sarcina neoficială de a asigura legătura permanentă a guvernului cu prinţul Carol şi de a-l ţine la curent pe acesta din urmă cu privire la actele de guvernământ de o mai mare însemnătate. Pentru a sprijini restauraţia lui Carol, Maniu a pus 2 condiţii sine qua non: 1) să promită că va domni în mod constituţional, nu prin prietenii personale; 2) să se despartă de Elena Lupescu („femeia fatală"); în acest fel, Maniu, ca un catolic fervent şi consecvent ce era, dorea să-l vadă pe Carol recăsătorit cu principesa Elena a Greciei, cea care tocmai divorţase de el. Prinţul exilat a evitat să-şi ia un angajament precis, dar nici nu a respins condiţiile puse, răspunzând, în mod evaziv, că va purta „o curată recunoştinţă", după revenirea în ţară, tuturor persoanelor care i-au fost alături în exil, fără a intra în amănunte. Relatările „înflorite" ale lui Ciolan i-au format, probabil, lui Maniu convingerea că prinţul va ţine seama la revenirea în ţară de doleanţele sale sau mai degrabă, a preferat să se autoamăgească. Având asigurat sprijinul partidului de guvernământ, Carol a căutat să obţină sprijinul Armatei, susţinere ce se va dovedi

decisivă pentru asigurarea reuşitei loviturii de stat proiectate.

Membrii Regenţei, prin lipsa lor de pricepere politică, prin lipsa de tragere de inimă cu care îşi îndeplineau obligaţiile, prin demersurile efectuate pe lângă politicieni ori comandanţi militari de mare importanţă, au contribuit, în mod semnificativ, la revenirea lui Carol. Primul regent, patriarhul Miron Cristea, avea o prezenţă mai mult simbolică. Al doilea regent, Constantin Sărăţeanu, un consilier de la Curtea de Casaţie, instalat ca urmare a decesului lui Gh. Buzdugan şi a cărui singură calitate era cea de cumnat cu Mihai Popovici, un important lider ţărănist, constituia o garanţie în plus menită să asigure reuşita unei eventuale lovituri de stat procarliste. Al treilea regent, prinţul Nicolae (fratele lui Carol) era cel mai favorabil Restauraţiei, deoarece obligaţiile de regent îl incomodau, singurele sale pasiuni fiind automobilismul şi doamna Ioana Săveanu, nora politicianului Sauciuc să-veanu. La Palat venea destul de rar, preferând să viziteze adesea Comandamentul Marinei din Constanţa şi să inspecteze garnizoanele militare din Bucureşti şi împrejurimi – exact cele care urmau să aibă rolul cel mai important pentru realizarea loviturii de stat. După ce Ioana a divorţat şi a revenit la numele de domnişoară (Dumitrescu), s-au mutat împreună într-o vilă situată în apropierea Palatului Cotroceni. Nicolae avea o viaţă personală deosebit de agitată: conducea nebuneşte automobilul personal, se lua la bătaie cu alţi şoferi, era tot timpul atacat de presa de scandal17. În ciuda acestor derapaje, tânărul prinţa făcut şi lucruri bune; în calitate de inspector general al Aeronauticii şi al Marinei a contribuit la înfiinţarea fabricii de avioane I.A.R. Braşov, respectiv la achiziţionarea de nave de război, nou-nouţe, („N.M.S. Regele Ferdinand”, „N.M.S. Regina Maria”).

Unica personalitate cu simţ politic care se bucura de popularitate în armată şi care ar fi putut conduce cu autoritate Regenţa, ar fi fost regina Maria, însă premierul Iuliu Maniu s-a opus cu îndârjire acestui proiect, fiindcă i-ar fi zădărnicit planul readucerii lui Carol. Regina a încercat să obţină măcar numirea favoritului său, Barbu Ştirbei, la conducerea guvernului dar, în afară de liberali, s-au împotrivit toţi ceilalţi, îndeosebi Octavian Goga („Dacă daţi puterea lui Ştirbei, eu mă fac republican şi răscol masele pentru ideea asta!”) 18.

După atâtea dezamăgiri, regina Maria a lăsat deoparte ambiţiile politice dedicându-se îndeosebi ajutorării celor săraci şi vulnerabili, călătoriilor în străinătate şi vacanţelor la Balcic, pe coasta Mării Negre, unde se ocupa cu decorarea conacului, a grădinilor sale minunate, precum şi cu scrierea memoriilor. În acelaşi timp, regina, poreclită şi „soacra Balcanilor", a depus mari eforturi în vederea găsirii unui soţ onorabil şi pentru fiica sa cea mică, Ileana:

Primul pretendent care s-a prezentat, a fost prinţul de Asturia (fiul cel mare al regelui Spaniei), dar a fost respins fiind bolnav de hemofilie, al doilea frate fiind surdo-mut iar mezinul minor. Ultimul cuvânt l-a avut regina Spaniei care s-a confesat astfel: „Nimic nu m-ar face mai fericită decât ca Ileana să-mi fie noră, dar ştiindu-l pe Alfonso, soţul meu… Mă înfior la gândul că o femeie tânără ar intra în casa noastră, mai ales cu un soţ atât de bolnăvicios ca fiul meu. Soţul meu, Alfonso, nu are nimic sfânt când e vorba de plăcerile lui…". Al doilea pretendent era un prinţ german, fiul cel mare al ducelui de Hessa, un tip profund ataşat ducatului său încât nimeni şi nimic nu putea să-l atragă să plece de acolo iar acest detaliu nu convenea reginei Maria care dorea ca fiica sa favorită să petreacă cea mai mare parte a timpului în România. Al treilea pretendent era un prinţ de Grecia, fiul prinţesei Maria Bonaparte, dar regina nu a vrut să mai audă de o nouă înrudire cu grecii, după ce copiii săi, Carol şi Elizabeta, divorţaseră de Elena, respectiv Paul ai Greciei.

Al patrulea pretendent a fost contele Alexander de Hochberg, fiul principelui de Pless, un tânăr ce părea a fi soluţia ideală; logodna a trebuit însă să fie ruptă la scurtă vreme după aceea, deoarece contele a fost arestat şi condamnat pentru şantaj. În sfârşit, supărată că nu găsea un soţ potrivit pentru Ileana, regina Maria a plecat împreună cu aceasta în Egipt, într-o croazieră pe Nil. Binemeritata vacanţă a celor două a fost tulburată, o singură dată, de către contele de Hochberg care, după ce ieşise din închisoare, a alergat într-un suflet pentru a lua primul vapor disponibil către Alexandria; ajuns în Egipt, acesta a cerut pentru a doua oară mâna Ilenei, de data aceasta personal. Deşi surprinsă în mod plăcut de dovezile de dragoste prezentate de către aventurosul conte, principesa română a refuzat din nou cererea în

căsătorie, într-un mod politicos ce-i drept, dar ferm, pentru a nu lăsa nicio speranţă peţitorului, nici pentru prezent, nici pentru viitor. 19

La începutul anului 1930, prinţul Carol a întocmit în franceză, în liniştea căminului său din Neuilly-sur-Seine, o sinteză a situaţiei politice, economice şi sociale a României şi a schiţat paşii de urmat vizând consacrarea monarhului ca viitor arbitru incontestabil al scenei politice româneşti şi instituirea unui sistem de guvernare bazat pe principiul meritocratic. În ce priveşte situaţia economică, constata următoarele racile şi probleme: insuficienta acumulare a capitalului naţional, influenţa politică prea mare a Băncii Naţionale controlate de Partidul Naţional Liberal, insuficienta dezvoltare a căilor de comunicaţie, inexistenţa unui institut bancar pentru agricultură, traficul (comerţul) internaţional mult prea redus pe căile noastre de comunicaţie şi în porturile noastre, capacitatea scăzută de consum a ţării, standardul scăzut de viaţă al majorităţii populaţiei. În ce priveşte situaţia învăţământului: criza instrucţiei era endemică. Media notelor absolvenţilor de bacalaureat era tot mai scăzută, motiv pentru care, de ani de zile, facultăţile nu mai lucrau serios. Tinerii, mai ales cei lipsiţi de perspectivă, se îndreptau masiv către mişcările de extremă dreaptă. Valorile umaniste, europene erau tot mai desconsiderate. În ce priveşte situaţia politică: Guvernul Maniu era susţinut de o parte însemnată a poporului (încă), dar îi lipsea Regele care acoperea cu autoritatea lui actele politice de curaj, aşa încât, după părerea sa, totul se scufunda în mediocritate. Lipsa de popularitate şi de autoritate în armată a membrilor regenţei aducea cu sine pericolul unei lovituri de stat militare. În ce priveşte politica externă: era evocată necesitatea unei apropieri de Italia fascistă. În încheierea „sintezei", sunt enumerate metodele de guvernare necesar a fi aplicate: „1) De a folosi pe oricine în vederea scopului propus; 2) de a nu deveni instrumentul nimănui; 3) de a crea o ierarhie de oameni în ordinea utilităţilor, nu a importanţei; 4) selecţionarea grupurilor; coordonarea, sincronizarea evenimentelor; 5) de a face pe recalcitranţi să audă că, într-o zi, vor veni la putere; 6) a nu se lăsa niciodată copleşit, a fi stăpân pe situaţie şi a acţiona, a acţiona, a acţiona…; 7) a fi Arbitrul suprem". 20

În ziua de 6 iunie 1930, pe o pajişte din apropierea unui pitoresc

şi liniştit sat românesc din Carpaţii Apu-seni, Vadu Crişului, în apropiere de spectaculosul defileu săpat în stâncă de râul Crişul Repede, ateriză forţat, din cauza unei pene de motor, un avion mic de tip Farman din care au coborât doi domni: unul dintre ei, un bărbat relativ tânăr, înalt, corpolent, blond, cu ochi mari, albaştri, a cerut un pahar cu apă; o fată de 18 ani, Maria Mudura, i-a oferit un ulcior plin; insolitul vizitator mulţumi politicos şi începu să se caute prin buzunare de mărunţiş pentru a plăti gestul de bunăvoinţă, însă fata refuză în numele principiului ospitalităţii. Între timp, pe câmpul cu pricina, ateriză un alt avion, unul militar de data aceasta, sosit de la Cluj din care coborî un ofiţer în uniformă care, îndreptându-se spre celălalt avion, îl salută pe bărbatul înalt şi blond cu multă deferenţă şi îl invită să urce în avionul său pentru a-şi continua astfel drumul către Bucureşti. Fostul prinţ moştenitor al României, Carol de Hohenzollern (căci el era tânărul înalt şi blond) îşi luă rămas bun de la săteni şi decolă cu avionul său care, între timp, fusese reparat; pe sătenii din Vadu Crişului nu-i va uita niciodată; aceştia vor fi invitaţi, în anii următori, la toate ceremoniile ocazionate de Ziua Restauraţiei (8 iunie).

După patru ani şi jumătate de exil, Carol se întorcea în ţară pentru a ocupa tronul regal care de drept i se cuvenea, deoarece fusese înlăturat de la succesiunea tronului şi a averii regale în mod netemeinic şi nelegal, arogant şi hotărât să se impună ca arbitru incontestabil al scenei politice româneşti. A urmat un adevărat tur de forţă. La ora 10 seara, Carol ateriza pe aerodromul Pipera, de unde, cu maşina comandantului unităţii militare ce asigura paza obiectivului, s-a deplasat pe câmpul de instrucţie militară de la Cotroceni, unde îl aşteptau dispuse în careu regimentele 2 şi 9 de vânători conduse de colonelul procarlist Gavrilă Marinescu; după ce a trecut în revistă trupele, a plecat în fruntea lor, în timp ce muzica militară intona diverse marşuri, la Palatul Cotroceni, unde a fost întâmpinat cu bucurie de către fratele său, prinţul regent Nicolae. Aflând de sosirea neaşteptată a lui Carol, premierul Iuliu Maniu s-a deplasat imediat în jurul orei 2 a dimineţii zilei următoare, la Palatul Cotroceni pentru a discuta cu prinţul exilat; acesta din urmă, vădit indispus, a început prin

a-l acuza pe Maniu de duplicitate şi lipsă de solicitudine vizavi de proiectele sale. Surprins încă şi mai mult de violenţa verbală a preopinentului decât de sosirea sa intempestivă în ţară, Maniu i-a propus, pe un ton împăciuitor, să intre imediat în Regenţă iar după un timp (nu mult!), guvernul va propune parlamentului să anuleze legile din 4 ianuarie 1926 şi să-l proclame pe Carol ca rege. Oferta era valabilă sub condiţia ca, între timp, prinţul Carol să se recăsătorească cu principesa-mamă Elena, mama regelui Mihai, şi, în mod implicit, să o îndepărteze pe prietena sa, Elena Lupescu. Carol a răspuns laconic că, deşi el vede lucrurile altfel, va lua în considerare argumentele maniste, urmând să reia discuţia a doua zi.21

Câteva cuvinte despre principesa Elena, fosta soţie a lui Carol: în primăvara anului 1921, a acceptat cererea în căsătorie a lui Carol, principele moştenitor al României. La 6 luni şi jumătate după celebrarea cununiei religioase, s-a născut fiul lor unic, Mihai. Incompatibilitatea dintre soţi precum şi decizia politică de exilare a lui Carol au condus la eşecul mariajului. Conform mărturiei memorialistului Constantin Argetoianu, după ce a obţinut divorţul în anul 1928, Elena a dorit să se recăsătorească cu un duce Italian, însă căsătoria cu ducele nu s-a putut încheia datorită opunerii bisericii romano-catolice, care interzicea unui catolic mariajul cu o femeie divorţată. Considerăm că afirmaţia din urmă nu are bază reală, întrucât, în cazul contractării unei noi căsătorii, principesa ar fi riscat să piardă milioanele de lei pe care i le vărsa guvernul de la Bucureşti… După întoarcerea sa în patrie în 1930, consecvent promisiunii făcute, Carol a încercat să o determine pe Elena a Greciei să se recăsătorească cu el, în interesul prinţului Mihai, dar aceste demersuri s-au izbit de intransigenţa Elenei care mai presus decât orice, nu mai dorea să-şi continue viaţa în România – ţara în care suferise atâtea umilinţe şi dezamăgiri, astfel că separaţia a rămas definitivă.

În dimineaţa zilei de 7 iunie, Maniu22 s-a prezentat iarăşi la Cotroceni, de data aceasta, însoţit de patriarhul regent Miron Cristea. Cu ocazia acestei convorbiri, Carol a cerut să fie imediat proclamat rege, fără a mai fi inclus iniţial în regenţă, aşa cum ceruse primul ministru; în luarea acestei atitudini, a fost încurajat de numeroasele

mărturii de fidelitate sosite din partea şefilor Armatei, precum şi ale unor parlamentari influenţi (Alexandru Averescu, Ion Mihalache, Gh. Brătianu, Octavian Goga, generalul Prezan, dr. N. Lupu, Grigore Iunian, Aurel Leucuţia, Constantin Argetoianu). Pentru a-i convinge pe cei doi, prinţul Carol a trebuit să pună în practică sfatul străbunicului său, Karl Anton von Hohenzollern, adresat, peste timp, urmaşilor săi: „Am convingerea că în România au efect numai acţiunile severe, duse până la capăt, cu o consecvenţă de fier, chiar când ar fi mai puţin bune ori corecte" 23. Pentru edificare, reproducem momentul culminant al dialogului tripartit: PATRIARHUL: – Nu ne sili să ne călcăm jurământul faţă de fiul Alteţei Tale! Primeşte mai bine să fii regent! CAROL: – Mai bine să vă călcaţi dvs. jurământul, decât să mi-l calc eu. MANIU: – Am jurat credinţă fiului Mihai. Intraţi în regenţă... CAROL: – Ei bine, dar când cu Alba Iulia, tot aşa ne-a fost înţelesul: să fiu proclamat rege... La auzul acestor cuvinte, Maniu a bătut în retragere. Nu i-a convenit că prinţul Carol a dezvăluit secretul lor şi că, prin aceasta, i-a demonstrat că jurase strâmb credinţă regelui Mihai la inaugurarea mandatului de prim-ministru, deoarece se arătase gata încă de mai înainte să încalce acest „jurământ" cu prima ocazie. Din acel moment, Maniu nu a mai ezitat: s-a deplasat valvârtej la sediul Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, unde a obţinut acordul miniştrilor pentru proclamarea imediată a lui Carol ca rege. Sosirea concomitentă a unei delegaţii a parlamentarilor Partidului Naţional Ţărănesc cu scopul de a formula o cerere cu acelaşi obiect, nu a făcut decât să spulbere ultimele îndoieli pe care le mai avea Maniu cu privire la oportunitatea marelui act politic pe care-l pregătea. În aceeaşi seară, membrii regenţei şi ai guvernului au demisionat cu toţii; misiunea ingrată a detronării regelui minor revenea Parlamentului.

„Restauraţia" din 8 iunie 1930, al doilea act care a zdruncinat puternic aşezământul politic întemeiat pe prevederile Constituţiei din 1923, a fost prezentată în epocă ca un act reparatoriu, menit să anuleze consecinţele nefaste ale loviturii de stat din 4 ianuarie 1926 şi să refacă prestigiul Coroanei prin scoaterea acesteia din vârtejul luptelor politice partizane şi readucerea ei în poziţia de arbitru imparţial al scenei politice. În fapt, prin acest act politic,

national-ţărăniştii urmăreau, pentru viitor, să crească şansele de guvernare ale partidului lor, P.N.Ţ., iluzionându-se că noul rege va manifesta recunoştinţă pentru statutul care i se crea. În ziua de 8 Iunie, întrunite în şedinţă comună, sub titulatura de Reprezentanţa Naţională, Adunarea Deputaţilor şi Senatul au luat la cunoştinţă de proiectul de lege prezentat de Grigore Iunian, în numele a câtorva sute de parlamentari afiliaţi P.N.Ţ.-ului şi aliaţilor săi, prin care legile din 4 ianuarie erau anulate, astfel încât coroana României revenea, de drept, lui Carol. Luând cuvântul în calitate de preşedinte al P.N.Ţ., Maniu a declarat că majoritatea parlamentară primeşte această propunere şi „se alătură cu însufleţire ca Reprezentanţa Naţională să declare ca moştenitor al Tronului pe A.S.R. principele moştenitor Carol". În acest sens, a fost adoptată o lege cu următorul conţinut:

„Articol unic. Corpurile legiuitoare, întrunite într-o singură adunare şi constituite ca Reprezentaţiunea Naţională, declară anulată Legea promulgată prin înaltul decret regal nr. 13, publicată în Monitorul Oficial nr. 4 din 5 ianuarie 1926, prin care s-a primit renunţarea principelui Carol la succesiunea tronului şi la toate drepturile, titlurile şi prerogativele de care, în virtutea Constituţiei şi a statutelor regale, se bucura ca principe moştenitor şi membru al familiei domnitoare. Declară, de asemenea, anulată legea promulgată prin înaltul decret regal nr. 14 din 4 ianuarie 1926, prin care Reprezentanţa Naţională primeşte regenţa numită de Maiestatea Sa regele Ferdinand!". 24

Astfel, printr-o trăsătură de condei, era anulată domnia regelui Mihai ca şi cum nu ar fi existat vreodată iar principele Carol era îndreptăţit să depună jurământul de rege. Codicilul la testamentul regelui Ferdinand, înregi-strat la data de 11 ianuarie 1926, prin care principele Carol pierdea dreptul de a moşteni averea regală (Domeniul Peleş şi alte bunuri), codicil elaborat ca urmare a publicării legii privind aşa-zisa renunţare a principelui moştenitor Carol la succesiune, devenea nul, prin efectul legii din 8 Iunie 1930.

Proclamarea lui Carol ca rege al României, sub numele de Carol al II-lea, a întâmpinat puţine opoziţii în rândul personalităţilor politice şi partidelor vremii, exprimate mai degrabă într-o formă platonică.

Nicolae Iorga spunea: „M-am opus singur în Consiliul de coroană din 31 decembrie 1925 ca să se modifice succesiunea la tron. D-l Maniu nu m-a sprijinit; tăcerea lui tactică ne-a dus la această situaţie în care suntem constrânşi să acceptăm instabilitatea constituţională, instabilitatea unei aşezări care nu este viabilă decât prin statornicia ei. Prinţul Carol în regenţăera unica soluţie cuminte…". Ion Antonescu, viitorul dictator militar, a încercat, în ultimul moment, să-l convingă pe Carol să renunţe de a deveni imediat rege, propunându-i să intre în regenţă pe durata minorităţii lui Mihai, pentru ca militarii, politicienii şi funcţionarii publici să nu fie siliţi să-şi încalce jurământul de credinţă pentru Mihai I şi, în mod implicit, să nu se dezonoreze astfel; abia după ce Mihai va fi împlinit vârsta de 18 ani şi va fi depus jurământul de rege în parlament, urma ca acesta să fie silit de către Antonescu şi ceilalţi şefi ai Armatei să abdice în favoarea tatălui său, Carol25… Aflat la un pas de putere, fiind deja stăpân pe situaţie, Carol a respins desigur propunerea „câinelui roşu".

Conducerea Partidului Naţional Liberal, autoare a loviturii de stat de la 4 ianuarie, s-a dovedit a fi vehementă împotriva noului rege. În timp ce Carol depunea jurământul de credinţă în parlament, la sediul P.N.L. din Calea Victoriei se ţineau discursuri mobilizatoare. Preşedintele Vintilă Brătianu ameninţa astfel: „Vom deveni la rigoare carbonari ca patrioţii italieni şi vom lupta până la capăt". Iar I.G. Duca îi ţinea isonul: „La o aşa primejdioasă aventură nu pot să iau parte; refuz să mă duc chiar dacă viaţa mea politică ar lua sfârşit astăzi. Sfatul ce dau partidului nostru este o intransigenţă absolută. Vor veni vremuri grele". 26 Odată cu venirea toamnei însă, spiritele încinse s-au mai răcorit iar, la presiunea liberalilor din teritoriu care nevoiseră să se obişnuiască cu noua situaţie politică, Vintilă Brătianu a trebuit să-şi „toarne cenuşă-n cap" şi să meargă în audienţă la regele Carol unde a oferit servicii-le partidului său, motivând că „partidul liberal este monarhic" şi „a rămâne în atitudinea luată, ar fi fost a merge la revoluţie", lucru pe care nu-l dorea niciun om politic responsabil. Cu toate astea, bietul Vintilă nu a putut apoi să-şi ascundă adevăratele sentimente, povestind oricui avea răbdare să-l asculte despre audienţă şi opinând că noul rege este „un bolnav, un isteric, nerăspunzător de

faptele sale" şi că trebuie considerat ca nebun şi încadrat de o regenţă ca să nu facă rău… La sfârşitul anului, Vintilă a cerut o nouă audienţă la rege, însă acesta din urmă a refuzat să-l mai primească, ordonând să fie pus pe lista de aşteptare în rând cu funcţionarii de mică importanţă. Supărat, Vintilă Brătianu, preşedintele P.N.L., s-a prezentat la mareşalul palatului, generalul Ilasievici, pentru a-şi retrage cererea de audienţă iar, câteva zile mai târziu, a fost doborât de un atac de cord în conacul său de la Mi-hăeşti, judeţul Argeş27. Noul preşedinte al P.N.L., I.G. Duca a fost nevoit, la rândul său, să revină la sentimente mai bune. După o perioadă de câteva luni petrecută la cula sa de la Măldăreşti, judeţul Vâlcea, unde se dedicase îngrijirii trandafirilor şi preocupărilor literare, pentru a salva Partidul Naţional Liberal căzut în dizgraţia regală şi ameninţat de destructurare ca urmare a ruperii „aripii tinere" a lui Gheorghe Brătianu ce fondase un nou partid liberal, Duca a trebuit să revină la Bucureşti unde, spre neplăcerea sa, a fost nevoit să renunţe total la preocupările sale de intelectual rasat şi să se dedice activităţilor de şef de partid, calitate în care era obligat să menajeze orgoliile şefilor electorali din judeţe, să asculte clientela politică prezentând pretenţii care de care mai nesăţioase, să ţină discursuri de luptă, unde adesea lovea pe nedrept, pentru că aşa cerea interesul partidului, să tragă sfori pentru a încerca să învingă susceptibilitatea regelui28. Acesta din urmă nu-i va ierta însă lui I.G. Duca dovezile repetate de ostilitate prezentate de-a lungul anilor, şi, cu prima ocazie, îl va „arunca la lei", silindu-l să intre în conflict deschis cu răzbunătorii membri ai Gărzii de Fier.

NOTE

1. Prin decretul regal emis la data de 3/16 noiembrie 1918 care punea în aplicare principiul votului universal (numai pentru bărbaţi), egal, direct, obligatoriu, stabilit de parlament la Iaşi, în 1917.

2. Prin decretul regal emis la data de 16/29 decembrie 1918 pentru exproprierea pământului din „vechea" Românie.

3. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, „1925 – 1927. În culisele crizei dinastice" în „Magazin istoric" anul XX, nr. 7 (232), pag. 49.

4. H. Dumitru, „De trei ori fost-prinţ" în „Magazin istoric" anul VI, nr. 6 (63), pag. 73.

5. N. Cosma, D. Marinescu, „Fapte din umbră”, vol. III, Edit. Politică, Bucureşti, 1980, pag. 29.
6. Ibidem, pag. 41.
7. N. Cosma, D. Marinescu, Op. cit., vol. II, Edit. Politică, Bucureşti, 1977, pag. 170 – 182.
8. N. Cosma, D. Marinescu, Op. cit., vol. III, pag. 46.
9. Radu R. Rosetti, „Jurnal” în „Magazin istoric”, Anul XXI, nr. 2 (239), pag. 36.
10. Ibidem, pag. 35.
11. Raoul Bossy, „Jurnal” în „Magazin istoric”, Anul XX, nr. 7 (232), pag. 44.
12. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., vol. III, pag. 55 – 57.
13. Ibidem, pag. 59 – 60.
14. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, op. cit., în „Mag. Istoric, anul XX, nr. 9 (234), pag. 41.
15. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., pag. 186 – 189.
16. Ibidem, pag. 64 – 66.
17. Miron Cristea, „Memorii…”, în „Mag. Istoric”, anul XX, nr. 8 (233), pag. 42.
18. Ibidem, pag. 41.
19. Raoul Bossy, „Jurnal”, în „Mag. Istoric”, anul XX, nr. 9 (234), pag. 41.
20. Carol II, „Sinteză…”, în „Mag. Istoric”, anul II, nr. 5 (14), pag. 71 – 73.
21. M. Muşat, I. Ardeleanu, op. cit., în „Mag. Istoric”, anul XX, nr. 9 (234), pag. 40 – 41.
22. Ibidem.
23. „Memoriile regelui Carol I al Românieide un martor ocular”, ed. Scripta, Bucureşti, 1992, pag. 218.
24. M. Muşat. I. Ardeleanu, op. cit., în „Mag. Istoric”, anul XX, nr. 10 (235), pag. 26 – 27.
25. Conform mărturiei lui Ion Antonescu însuşi redate în prima şedinţă a Consiliului de Miniştri de după fuga din ţară a regelui Carol II în 7 septembrie 1940.
26. Constantin Xeni, „Portret I.G. Duca”, în „Mag. Istoric”, anul IX,

nr. 3 (96), pag. 59.

27. Radu R. Rosetti, „Jurnal", în „Mag. Istoric", anul XX, nr. 11 (236), pag. 43.

28. Constantin Xeni, op. cit., pag. 60.

CAPITOLUL II

DE LA RESTAURAŢIA DIN 1930 LA CONSTITUŢIA DIN 1938

În discursul susţinut cu ocazia proclamării sale ca rege al României, Carol al II-lea şi-a exprimat hotărârea de a strânge „într-un mănunchi pe toţi cei care au voinţa şi puterea de a colabora pentru propăşirea patriei" şi a adresat un apel către toţi românii „fără deosebire de opinie politică" să se strângă în jurul tronului1. În particular, noul rege şi-a exprimat dorinţa ca Ţara să fie condusă „la vremuri noi, de oameni noi", adică de oameni din generaţia sa2. Pe conducătorii Partidului Naţional Liberal, care îl exilaseră prin actul de la 4 ianuarie, îi ura iar pe conducătorii Partidului Naţional Ţărănesc, care îl detronaseră pe prinţul Mihai „Mare Voievod de Alba Iulia" după ce îi juraseră credinţă, în favoarea sa, îi dispreţuia. Principalul său o-biectiv de politică internă, în perioada următoare, va consta în înlăturarea din prim-planul scenei politice a vechilor conducători politici ai celor două mari partide, fie prin înlocuirea lor cu politicieni tineri, necompromişi în loviturile de stat din 1926 şi 1930, fie prin încurajarea unor disidenţe politice (pentru exemplificare: Frontul Românesc, Partidul Radical Ţărănesc, P.N.L. – Brătianu), fie prin încurajarea înfiinţării de partide noi (de exemplu Partidul Naţional Creştin). Cu prilejul inaugurării domniei sale, Carol II a promis că va fi un „voievod al culturii" 3 şi că va lua drept model pe domnitorul Constantin Brâncoveanu, cel poreclit de otomani „prinţul de aur" datorită averii incomensurabile acumulate şi care ne-a lăsat stilul brâncovenesc în arhitectură; şi într-adevăr, regele Carol s-a ţinut de cuvânt: a strâns o avere mobiliară personală foarte mare, şi-a pus amprenta asupra stilului arhitectonic al noilor edificii publice (Palatul Regal, Palatul Şcolii Superioare de Război, Palatul Transporturilor, Palatul Victoria, Palatul Ministerului de Interne etc.) şi a încurajat dezvoltarea culturii prin fundaţiile regale.

Odată terminate formalităţile de înscăunare, Carol a putut în

sfârşit să pună în practică punctele cuprinse în fişa sa motivaţională:

„Eu sunt cel către care se îndreaptă toate speranţele, subiectul tuturor intrigilor, responsabil pentru toate. Rezultă: 1) necesitatea unei documentări absolute; 2) o extremă prudenţă; 3) o permanentă rezervă; 4) a avea soluţii pentru toate problemele; 5) alegerea oamenilor potriviţi pentru interior şi exterior". 4

Din acele vremuri şi până azi, numeroşi istorici, politicieni, ziarişti, memorialişti, mai mult sau mai puţin obiectivi, l-au acuzat pe Carol II de a fi fost un monarh cu înclinaţii dictatoriale, care a nesocotit de nenumărate ori principiul monarhiei constituţionale: „Regele domneşte, nu guvernează". În fapt, domnia autoritară a lui Carol II a fost o necesitate istorică de neînlăturat. Dincolo de problemele endemice cu care se confrunta Ţara şi pe care le-am enumerat în primul capitol al lucrării, dincolo de lipsa de caracter şi de loialitate care caracteri-zau pe vechii politicieni, situaţia gravă a României în plan politic şi economic la începutul anilor '30 reclama o conducere autoritară. Situaţia economică era deosebit de dificilă; încasările la bugetul statului scăzuseră dramatic în condiţiile reducerii exportului de cereale (principala sursă de devize străine a ţării), ca urmare a invadării pieţelor europene cu cereale americane şi ruseşti, şi reducerii exportului de produse petroliere. Lipsa cronică de bani impunea reducerea drastică a salariilor, amânări la plată, concedierea a numeroşi funcţionari şi muncitori, sporirea şi încasarea regulată a impozitelor şi alte măsuri impopulare care nu puteau fi aplicate cu rigurozitate decât sub supravegherea unui monarh autoritar şi energic precum Carol II.

Situaţia politică era la fel de complicată: îngrijorau nu atât intrigile liderilor partidelor politice, cât mai ales activităţile antistatale ale organizaţiilor teroriste şi iredentiste formate din membri ai anumitor minorităţi etnice, sprijinite de anumite state vecine. În Basarabia, după zdrobirea răscoalei armate de la Tatarbunar din 1924, orchestrate şi sprijinite logistic de către armata roşie rusească, ciocnirile armate din regiune au scăzut mult în intensitate; din când în când, bande bolşevice izolate mai treceau Nistrul şi executau atacuri teroriste prin surprindere asupra jandarmilor şi funcţionarilor publici,

raiduri soldate cu sute de morţi şi răniţi. În Cadri-later, membri ai organizaţiei teroriste a comuniştilor bulgari (D.R.O.) atacau de multe ori, prin surprindere, atât militari, funcţionari veniţi din interiorul ţării, cât şi colonişti aromâni, sosiţi din Albania şi Macedonia; în replică, autorităţile române au executat teroriști căzuţi prizonieri în luptele cu trupele române, aceste acte de răzbunare continuând, de o parte şi de alta, într-un stil ce amintea de vendetele corsicane. În sfârşit, în Transilvania funcţionau celule ale unor organizaţii paramilitare ungare (Garda Zdrenţăroşilor, Vânătorii turanici, Uniunea asociaţiilor camaradereşti – Turul, Uniunea foştilor combatanţi) care, în cazul unui conflict militar româno-ungar, urmau să acţioneze în spatele trupelor române pentru a desfăşura activităţi contrainformative, de agitaţie, de sabotaj, de identificare şi executare a partizanilor români care ar acţiona în spatele trupelor ungare etc.5; din fericire, în perioada interbelică, organizaţiile paramilitare ungare s-au complăcut în aşteptare şi nu au trecut la executarea de acţiuni armate de gherilă, precum în Basarabia şi Dobrogea, poate şi datorită politicii favorabile minorităţii ungare şi secuieşti, promovate de guvernele româneşti în perioada interbelică. Toate aceste acţiuni antistatale impuneau cu necesitate prezenţa pe tronul ţării a unui conducător puternic care să impună, cu autoritatea necesară, organelor în drept luarea măsurilor militare şi poliţieneşti necesare detensionării situaţiei în provinciile unite mai recent cu Ţara.

Domnia regelui Carol II a fost acceptată de marea majoritate a poporului român, întrucât se considera în acea vreme că numai un monarh, cu bune şi rele, poate asigura stabilitatea ţării şi rezolva dificultăţile ei, societatea românească nefiind încă pregătită pentru republică. Încă din primele zile, regele a dovedit inteligenţă şi spirit de prevedere prin inaugurarea unei campanii de recâştigare a opiniei publice pentru instituţia Coroanei, prin vizite inopinate şi discursuri mobilizatoare în şcoli, universităţi, cazărmi, sedii ale administraţiei publice locale şi centrale, camere de comerţ, mari întreprinderi industrialemesajul laitmotiv fiind: „Doresc să repet, încă o dată, chemarea mea la Unirea tuturor împrejurul tronului. „În acelaşi timp, Carol II a căutat, în permanenţă, să cultive relaţii foarte bune cu

bancheri, directori de ziare, şefi ai partidelor minorităţilor naţionale, diplomaţi străini şi reprezentanţi ai bisericii romano-catolice şi ai celei Unite cu Roma; mai târziu, un apropiat al regelui, Mihail Manoilescu, a susţinut, într-o scrisoare adresată „conducătorului" Ion Antonescu că regele Carol II ar fi intenţionat să aducă Biserica ortodoxă română sub ascultarea Papei de la Roma, aşa de eficientă se dovedise campania propagandistică destinată recâştigării încrederii persoanelor cu influenţă în politica internă.

Tot ca o măsură vizând întărirea poziţiei dinastiei sale pe tronul României, poate fi considerată şi împăcarea ramurii româneşti cu cea germană a dinastiei de Hohenzollern Sigmaringen prin invitarea, la toate manifestările mai importante organizate de către Casa regală română, a şefului dinastiei, prinţul furst Frederic Victor de Hohenzollern (1891 – 1965). Cei doi veri au păstrat o relaţie de încredere de-a lungul întregii vieţi, după ce s-au împrietenit cu ocazia efectuării stagiului militar la Regimentul de Gardă imperial din Potsdam în perioada anilor 19131914.

Din dorinţa de a contribui şi mai mult la creşterea prestigiului monarhiei, dar şi datorită unui sentiment de nostalgie pentru timpul petrecut în serviciul Kaiserului, monarhul român a dezvoltat o pasiune pentru uniformele militare bogat ornamentate cu coif, panaş, epoleţi, fireturi, coliere, decoraţii şi a impus militarilor să-şi achiziţioneze uniforme de ceremonie nou-nouţe, în ciuda înregistrării unor întârzieri la plata soldelor. Dacă în vremea primilor doi regi recepţiile de la palatul regal erau sobre, uniformele aidoma celor din timpul Războiului de Independenţă, cuvântarea regelui, rostită cu voce tare şi puternic accent german, era foarte scurtă iar strângerile de mâini şi discuţiile cu invitaţii durau puţin timp, Carol II a adus un ceremonial mult mai sofisticat. Invitaţii, încă de la intrare, erau impresionaţi de noul ceremonial regesc. Pe fiecare treaptă a scării de onoare ce ducea în apartamentele regale, un jandarm de la escortă, în mare ţinută, prezenta ceremonios sabia. Un adjutant regal deschidea calea invitaţilor, urcând treptele înaintea cortegiului, cu gravitatea unui matador înainte de a aplica lovitura finală taurului prăbuşit în arenă la coridă. La intrarea în sala de primire, maestrul de ceremonii, care

lucrase în trecut şi la palatul Hofburg din Viena, întâmpina solemn pe invitaţi şi le indica locul unde să aştepte sosirea regelui. Dispunerea era următoarea: invitaţii – în fundul sălii, membrii Casei militare (mareşalul Palatului, aghiotanţii regali îmbrăcaţi în uniforme pompoase de ceremonie) – în dreapta iar miniştrii – în stânga sălii, în dreptul ferestrelor. Pe locul unde era clădirea respectivă, se găseşte azi „aripa „Kretzulescu a Muzeului Naţional de Artă a României. La un moment dat, apăsarea aşteptării era întreruptă de strigătul scurt şi solemn al maestrului de ceremonii: „MAIESTATEA SA REGALĂ!" Apărea apoi Regele, îmbrăcat în uniformă de general al escortei, însoţit uneori de către diverşi membri ai familiei regale. După ce reprezentantul invitaţilor citea mesajul către rege, Carol răspundea răspicat şi ferm. Prima audienţă de acest fel a fost acordată reprezentanţilor parlamentarilor cărora, după ce le-a reamintit nevoia de colaborare a tuturor, strâns uniţi în jurul regelui, le-a cerut să ofere Ţării o legiuire de calitate, căci „nu cantitatea legilor, ci calitatea lor importă" 6.

VIAŢA FAMILIALĂ A REGELUI CAROL AL II-LEA

Pentru a câştiga într-o şi mai mare măsură simpatia supuşilor săi, având în vedere interesul prinţului Mihai, regele a încercat, la începutul domniei sale, să refacă mariajul cu prinţesa Elena a Greciei, cea care di-vorţase de el cu doi ani în urmă. În acest scop, i-a făcut acesteia mai multe vizite de curtoazie la reşedinţa princiară din Kiseleff, unde luau împreună micul dejun, o invita să efectueze periodic scurte plimbări cu automobilul prin împrejurimile Bucureştilor, precum şi să participe la evenimente, cu caracter public, organizate de familia regală română. Mai mult de atât, Carol II a cerut şi obţinut din partea parlamentului, continuarea acordării unei liste civile principesei Elena şi majorarea consistentă a acesteia. Aceste gesturi de bunăvoinţă nu au impresionat-o pe Elena care, văzându-se de acum asigurată cu resurse financiare suficiente pentru un trai de huzur, a respins avansurile lui Carol şi şi-a exprimat dorinţa de a locui în străinătate.

În timp ce regele se străduia să găsească cea mai adecvată soluţie pentru reglarea raporturilor cu fosta sa soţie, concubina sa,

Elena Lupescu, pe care o lăsase la Paris în grija ataşatului militar al României, colonelul Tătăranu, a revenit pe neaşteptate în ţară, la începutul toamnei anului 1930, cu un paşaport fals, recomandându-se la frontieră drept soţia economistului şi politicianului Mihail Manoilescu, unul dintre membrii noii camarile, teoretician al doctrinei corporatismului şi admirator al fascismului italian. Temându-se de reacţia opiniei publice, Carol a ascuns-o pe Lupeasca într-o cameră din castelul Foişor (Sinaia) iar, după vreo două luni, a mutat-o într-un mic palat din Capitală, cumpărat cu 11 milioane de lei de către bancherul Aristide Blank, membru marcant al camarilei încă din vremea exilului la Paris.

Invidioasă pe Carol şi Elena Lupescu care îşi luaseră un palat de 11 milioane, unde să-şi trăiască, în mod discret, povestea de amor, prinţesa Elena a Greciei i-a cerut fostului soţ regal să-i dăruiască, pe lângă cele 7 milioane lei anual reprezentând lista civilă, o sumă unică de 30 de milioane de lei pentru cumpărarea unei vile la Florenţa (Italia) 7, urmând ca, în schimb, Elena a Greciei să înceteze orice acţiune de defăimare a rege-lui8. Negocierile dintre cei doi au avansat foarte greu datorită pretenţiei prinţesei ca guvernul român şi regele Alexandru al Iugoslaviei să garanteze pentru executarea obligaţiilor de ordin financiar asupra cărora foştii soţi căzuseră de acord, condiţie la care, până la urmă, s-a renunţat. O altă problemă care a îngreunat finalizarea negocierilor a fost reprezentată de apariţia Legii pentru reducerea lefurilor salariaţilor publici („prima curbă de sacrificiu"), publicată în Monitorul Oficial nr. 26 din 17 ianuarie 1931, ocazie cu care au fost reduse inclusiv listele civile cuvenite membrilor familiei regale; cu toate că ţara fusese lovită serios de urmările crizei economice mondiale şi toate lefurile fuseseră reduse ori amânate la plată, Elena a Greciei nu s-a lăsat impresionată şi a cerut să primească toţi banii pe loc, neacceptând nicio reducere ori amânare. După finalizarea negocierilor, ministrul de finanţe, Constantin Argetoianu nota: „Trebuie să mărturisesc aici [...] că nenorocita principesă, ca şi întreaga familie grecească, s-a arătat, şi cu acest prilej, de o implacabilă aviditate bănească. Era natural poate ca, faţă de regele Carol, să nu manifeste nicio condescendenţă, dar faţă de Ţară, care o primise cu

atâta dragoste, principesa Elena ar fi putut să fie mai înţelegătoare şi să priceapă că venise vremea sărăciei. N-a vrut să ştie de nimic: banii sau viaţa! […] Mai târziu, pe măsură ce încrederea mea în rege scădea, m-aş fi apropiat poate din nou de prinţesă, dacă, în cursul negocierilor în care am fost amestecat fără să vreau, aş fi întâlnit din partea ei mândrie şi sentiment, în loc de lăcomie şi arghirofilie".

În aceeaşi perioadă, consecvent obiectivului de a obţine normalizarea relaţiilor dintre membrii familiei domnitoare, Carol II a determinat parlamentul să sporească cuantumul listei civile acordate reginei-mame Maria până la 20 de milioane lei anual, sumă absolut necesară acesteia pentru renovarea castelului Bran şi amenajarea domeniului de la Balcic; totodată, fratelui său, prinţul Nicolae, i-a furnizat subsidii în vederea construirii unui mic palat pe malul lacului Snagov (În legătură cu acest imobil, prinţul Nicolae va da următorul blestem: „Această casă a fost construită cu banii mei, prin munca şi străduinţele mele. Blestem ca să se aleagă praful şi pulberea de acela care va îndrăzni ca, fără voia mea, să se atingă de casa mea din România!" 9 Astăzi, cunoscând soarta familiei liderului comunist Ceauşescu, cel care s-a instalat în palatul confiscat de comunişti în 1948, putem concluziona că blestemul princiar şi-a atins ţinta.). Dincolo de aceste detalii financiare, trebuie spus că cei doi au primit cu bucurie şi speranţă venirea lui Carol pe tronul României: regina-mamă spera că fiul ei cel mare va domni sub influenţa ei şi că va fi din nou consultată în legătură cu problemele mari ale statului; fratele regelui dimpotrivă, spera ca să nu mai fie deranjat cu probleme de stat, ci să fie susţinut cu bani şi ajutat în vederea legalizării relaţiei sale amoroase cu Ioana Dumitrescu10. În scurt timp însă, aceste iluzii s-au spulberat iar conflictele din familie au devenit acerbe.

Pretextul răcirii raporturilor dintre mama şi fiu l-a constituit decizia regelui Carol II de a anula co-dicilul la testamentul regelui Ferdinand, întocmit la 11 ianuarie 1926, şi de a lua domeniul Sinaia în proprietatea sa deşi, anulându-se de către Parlament legea privind îndepărtarea lui Carol de la tron, prin acest fapt că-dea şi acest codicil făcut în această vedere11. Regina-mamă Maria nu a agreat această decizie întrucât pierdea astfel uzufructul moşiei Sinaia-Predeal şi deci

importante resurse financiare; dar cel mai mult a afectat-o dispoziţia dată de fiul său de a nu se mai întâlni cu miniştri, şefi de partide ori cu prietenul ei intim, Barbu Ştirbei, şi cu familia acestuia. C. Argetoianu nota pe acest subiect: „Noul încoronat n-a socotit însă despărţirea dintre regala sa mamă şi omul ei ca o suficientă răzbunare pentru memoria tată-său şi pentru umilinţele trecutului, şi s-a repezit asupra lui Ştirbei, odinioară atotputernic, cu toate ameninţările, cu toate vexaţiunile şi cu toate persecuţiunile până ce l-a silit, după câteva luni, să plece din ţară şi să se expatrieze împreună cu credincioasa lui soţie „12. Mai înainte de asta, Barbu Ştirbei şi-a dat demisia din toate consiliile de administraţie iar ginerele său englez, Boxshall, a demisionat de la Uzinele Reşiţa unde era şeful secţiei armament. La 24 februarie 1931, aflându-se în oraşul austriac Salzburg, Ştirbei a fost acostat şi ameninţat cu moartea de către un român care apoi, la comisariatul de poliţie, s-a recomandat a fi „comerciantul Tereanu", aflat în drum spre Paris în interes de afaceri. Acest incident l-a determinat pe Ştirbei să nu se mai întoarcă în ţară şi să se stabilească la Berna, de unde a început să furnizeze presei materiale şi articole denigratoare la adresa lui Carol şi a Elenei Lupescu13.

În toamna anului 1931, prinţul Nicolae a cerut regelui să-i dea consimţământul pentru căsătoria cu Ioana Dumitrescu, ceea ce regele Carol a refuzat categoric motivând în felul următor: „Dacă crezi că vei fi mai fericit ca soţ al d-nei Dumitrescu decât ca prinţ al României, căsătoreşte-te, dar, din ziua din care te vei fi căsătorit, îţi vei pierde drepturile, chiar la titlul de prinţ de Hohenzollern – ţi-a spus-o chiar şeful Casei noastre [Frederic Victor] – şi toate gradele, însărcinările şi alocaţiunile legate de calitatea ta de membru al familiei regale14. „Aşa cum era de aşteptat, Nicolae nu a ţinut cont de avizul fratelui său şi, hotărât să-şi ducă planul la îndeplinire, s-a căsătorit în secret cu Ioana Dumitrescu în localitatea natală a acesteia – Tohani (jud. Prahova), unde tatăl miresei deţinea o moşie cu plantaţii viticole şi cramă. A doua zi după încheierea acestei căsătorii morganatice, guvernul a interzis publicarea de către ziare a oricărei ştiri pe această temă iar organele în drept au deschis acţiune în justiţie pentru a obţine anularea căsătoriei15, însă fără succes. La auzul veştii, Carol a făcut o

criză de nervi şi a vrut să-l excludă imediat pe Nicolae din familia regală dar, la insistenţele premierului N. Iorga, a renunţat la idee, iluzionându-se că, pe parcurs, va reuşi să-l convingă pe recalcitrantul său frate mai mic să divorţeze. În mod concomitent, de parcă şi aşa nu avea destule bătăi de cap, Carol a început să fie „bombardat" cu scrisori de către regina-mamă care, supărată pe augustul său fiu fiindcă îi interzisese fiicei sale preferate, Ileana, şi soţului acesteia, Anton de Habsburg, de a-şi stabili reşedinţa în ţară şi de a petrece mai mult de o lună anual în România, prelua mesajele tuturor nemulţumiţilor care i se plângeau, şi le trimitea fiului, însoţite de mustrări materne, emise pe un ton sentenţios, de natură a-l indispune şi mai mult pe colericul monarh16.

Relaţiile dintre membrii familiei regale au rămas tensionate şi în anii următori dar, în pofida acestui fapt sau poate tocmai din această cauză pentru a masca adevărata stare de fapt şi a da impresia de unitate, aceştia participau împreună la tot soiul de evenimente: parăzi militare, festivităţi de deschidere a „Lunii Bucureştilor", festivităţi de deschidere a jamboreeilor organizaţiilor de cercetaşi, festivităţi de deschidere a sesiunilor parlamentare, slujbe religioase şi festivităţi cu ocazia marilor sărbători creştine, festivităţi cu ocazia inaugurării unor edificii publice, etc. Ultimul eveniment public la care au participat împreună cei trei (Carol II, regina-mamă Maria şi prinţul Nicolae) s-a petrecut la 25 februarie 1937, la gara feroviară Băneasa, unde au întâmpinat trenul regal ce readucea în ţară de la Florenţa pe prinţul moştenitor Mihai, care îşi petrecuse va-canţa de iarnă la reşedinţa mamei sale, în Italia17. În perioada următoare însă, cazanul nemulţumirilor, care fierbea de ceva timp, a dat în foc. După cum relata prestigioasă revistă americană „TIME" în numărul său din 21 iunie 1937, se pare că, în timpul unei petreceri în familie, organizată la Palatul Cotroceni, amfitrionul a propus un toast în onoarea concubinei sale, Elena Lupescu, care era detestată de ceilalţi membri ai familiei regale, fiind privită ca o intrusă. Indignat de gestul regelui Carol, manifestând o atitudine de frondă specifică adolescenţei, probabil fiind şi „montat" de mama sa ca să se poarte astfel, prinţul Mihai a lăsat să-i scape din mână paharul de şampanie, ce, prin urmare, s-a făcut

ţăndări. Ca pedeapsă, Carol a început să-l lovească pe Mihai cu picioarele, singurul care a reacţionat fiind impulsivul prinţ Nicolae care şi-a îndreptat pistolul asupra fratelui său. E greu de spus dacă Nicolae a vrut într-adevăr să-l ucidă pe Carol sau a dorit numai ca, ameninţându-l cu arma, să-l oprească din a-şi mai brutaliza fiul. Din cauza busculadei create, pistolul lui Nicolae s-a de-clanşat accidental, glontele tras nimerind-o în piept pe regina-mamă Maria, care a început să expectoreze sânge. 18

În urma acestui accident, regina-mamă s-a retras din viaţa publică şi, în pofida tratamentelor administrate de medici renumiţi pentru înalta lor competenţă profesională, a decedat un an mai târziu, după o lungă şi grea suferinţă. În ce-l priveşte pe Nicolae, soarta acestuia era clară: el nu mai putea rămâne membru al familiei regale; de aceea, Carol II a convocat urgent un Consiliu de coroană care a propus expulzarea lui Nicolae din familia domnitoare, motivul prezentat opiniei publice fiind: refuzul împricinatului de a accepta desfa-cerea căsătoriei morganatice cu Ioana Dumitrescu. Ştiindu-se vinovat, prinţul Nicolae, printr-o scrisoare din 15 aprilie 1937, a acceptat docil decizia şi a comunicat că înţelege că nu are altă alternativă decât să părăsească ţara, aşa cum i s-a sugerat. Totodată, el şi-a asumat noi obligaţii de loialitate faţă de Ţară şi Tron şi a cerut să i se acorde o rentă de 500 mii lei lunar în valută străină, la paritatea din 1937 a leului faţă de aur, ceea ce regele a acceptat 19.

Pentru a aplana vechi dispute, a şterge din resentimentele provocate unor rude şi pentru a le cumpăra tăcerea cu privire la dramele petrecute la curtea regală din Bucureşti, regele Carol II a acordat cu generozitate importante sume de bani surorilor sale. Astfel, reginei Marioara a Iugoslaviei i-a remis la Londra, la 19 mai 1937, 100 de mii de lire sterline, cu toate că preţul lichidării unor drepturi succesorale, convenit anterior accidentului sus-menţionat, era de numai 60 de mii de lire sterline20; de asemenea, Carol a cumpărat vila pe care sora sa, arhiducesa Ileana de Habsburg, o deţinea pe domeniul mamei sale de la Balcic; în fine, surorii sale, Elizabeta, fostă regină a Greciei, Carol i-a construit, lângă Muzeul Satului, un palat pentru ca aceasta să poată cânta la pian nederanjată şi să se plimbe acolo pe

coridoare, în timpul nopţii, cât o pofti, eliminând astfel riscul de a-l mai speria pe rege cu apariţiile ei fantomatice pe coridoarele Palatului Cotroceni.

Înstrăinat de membrii familiei sale, uzat în luptele cu inamicii săi politici, Carol II îşi refăcea moralul refugiindu-se în braţele Lupeascăi care îi oferea un cămin primitor, viaţă de familie şi plăceri simple după care tânjise întotdeauna: să mănânce bucate româneşti – gen sarmale cu şuncă afumată, să asculte muzică simfonică, în special compoziţii de George Enescu, ori doine interpretate de Maria Tănase, să citească din autori români21, de preferinţă. Pentru Carol, păstrarea intactă şi sigură a relaţiei cu concubina sa a reprezentat o axio-mă; de aceea, el a cultivat, în general, prietenia cu persoane care aprobau această relaţie (de exemplu, Marta Bibescu), dar în special cu persoane care îl puteau ajuta să strângă cât mai mulţi bani; în primul rând, pentru a-şi achita datoriile contractate în vremea exilului la Paris şi în al doilea rând, ca măsură de prevedere pentru o eventuală a doua ostracizare. Cupiditatea regelui şi a camarilei sale a condus la făurirea unui gigantic sistem de corupţie; persoanele private care doreau să obţină fie contracte comerciale cu statul român, fie certificate de „furnizor al curţii regale", ori fie numai protecţie în faţa abuzurilor administrative, erau sau se simţeau obligate să doneze regelui şi apropiaţilor săi, cadouri consistente constând în bani, acţiuni la societăţi comerciale, bijuterii, obiecte de artă ori chiar bunuri de consum. În activitatea de analiză a acestei laturi controversate a celui de-al treilea rege român, trebuie să reţinem ca o circumstanţă atenuantă faptul că, la acea vreme, România avea numeroşi inamici pe plan extern, precum: Rusia sovietică, Ungaria, Bulgaria (ce nutreau deschis pretenţii teritoriale faţă de ea) ori Germania (ce dorea să o subordoneze economic şi politic), dar şi pe plan intern, organizaţii teroriste, paramilitare de sorginte fascistă ori comunistă; o acţiune coordonată ori concomitentă a acestor entităţi era de natură să ameninţe nu numai forma de guvernământ şi regimul constituţional democrat, dar însăşi existenţa României ca stat independent şi suveran între hotarele sale recunoscute pe plan internaţional. În aceste condiţii, apărea ca evidentă necesitatea obiectivă ca regele şi marii

industriaşi ai ţării să depună mari sume de bani în străinătate pentru a fi astfel în măsură, la nevoie, într-un caz extrem, să ducă din exil lupta în vederea restabilirii României ca stat independent. Partidele politice nu au înţeles însă necesitatea unirii tuturor în jurul monarhului, dincolo de interesele mărunte şi ambiţiile nemăsurate şi vane ale unor lideri politici, astfel că, mai târziu, după izgonirea lui din ţară, fiind dezavuat de aproape toţi politicienii, Carol II nu a putut acţiona eficient în sensul apărării intereselor permanente ale ţării noastre.

Din cauza „Duduiei" şi a camarilei, Carol II nu avea o curte regală propriu-zisă. Oamenii „noi" din jurul său erau, în general, oameni de afaceri dispreţuiţi de vechea aristocraţie. Atmosfera de la Palat devenise fadă: nu se mai dădeau baluri – petreceri care fac deliciul oricărei curţi regale, nu mai existau micile reuniuni prezidate de regină. Singurele petreceri erau cele de protocol, cu liste de invitaţi alcătuite în principal din oficialităţi guvernamentale, diplomaţi şi oameni de afaceri. Serile se încheiau adeseori cu partide de bridge pe echipe: Carol + Lupeasca vs. Malaxa + Auşnit (doi oameni de afaceri apropiaţi regelui), ultimii pierzând regulat sume mari de bani în favoarea gazdelor22.

Plictisit de viaţa de la Curte, Carol II prefera să meargă cât de des la vânătoare la moşia sa – proprietate personală – de la Mănăstirea (judeţul Călăraşi). Moşia Mănăstirea fusese cumpărată de către regele Carol I de la un grec şi lăsată moştenire nepotului său prin testament; „ferma regală" 23, aşa cum era denumită de localnici, era organizată cu o rigurozitate tipic germană: conacul, anexele, domeniul, relaţia cu angajaţii – totul era bine pus la punct. Conacul era relativ redus ca dimensiuni, dar frumos, decorat la interior cu tablouri valoroase, oglinzi veneţiene, covoare persane, animale împăiate. În garaj, se găsea o maşină decapotabilă de culoare roşie. Sala de mese, în care se servea inclusiv „specialitatea casei" tocană de urzici cu mămăliguţă, avea o fundaţie foarte trainică, de 2 metri adâncime. Grajdul era bine dotat: avea mozaic original pe perete şi cuprindea padocuri pentru cai, saivane pentru iepe gestante, cele având mânjii cu ele fiind ţinute separat; her-ghelia cuprindea cai de rasă pur sânge arab şi ardeneză. Vânatul era bogat şi felurit: mistreţi, căprioare, vulpi, iepuri, lupi, raţe,

păsăret. Terenul arabil era bine irigat; un dig paralel cu Dunărea scotea terenul de sub influenţa inundaţiilor; existau şi diguri perpendiculare, astfel că fiecare teren era inundat controlat, apa aducând cu ea aluviuni ce fertilizau natural pământul. Angajaţii erau plătiţi atât în bani, cât şi în natură: primeau lână, sare, făină, mălai, ulei, hrană pentru animale iar toamna, lemne pentru încălzire. Un sejur la Mănăstirea era întotdeauna un prilej de reîmprospătare a forţelor. Carol II era stimat de către săteni, nu numai pentru că era generos, dar era şi un tip sociabil, o „enciclopedie" de poveşti, snoave, glume, ghicitori, întâmplări istorice, pe care le învăţase în lungile peripluri prin ţară şi în taberele de cercetaşi (boiscouţi); cunoştea toate tipurile de port popular românesc; îl pasionau descifrarea inscripţiilor de pe cruci singuratice ori biserici multiseculare. Nu întâmplător, România a cunoscut cel mai mare avânt cultural în timpul domniei sale. O altă pasiune a regelui Carol II, în afară de vânătoarea la Mănăstirea, a fost colecţionarea de timbre, aduse din toată lumea şi depozitate într-o cameră specială ceva servi drept celulă ad-hoc pentru mareşalul Antonescu, timp de câteva ore, după arestarea acestuia în seara de 23 august 1944. Colecţionarea de timbre era pentru el nu doar o plăcere în sine, dar şi o modalitate eficientă de îmbogăţire a culturii generale. De aceea, toţi diplomaţii, profesorii ori invitaţii străini care au conversat cu Carol II, erau impresionaţi de cunoştinţele amănunţite ale acestuia despre ţările lor24.

În ce priveşte preferinţa politică, regele Carol II era un admirator al reformelor sociale din Italia pe care le dorea, în parte, implementate şi în ţara sa, un adept al naţionalismului ce propovăduia cultul Patriei şi al conducătorului suprem, cultul familiei, unirea claselor sociale sub steagul unităţii naţionale, suprimarea „luptei de clasă", protejarea muncii naţionale în faţa expansiunii lacome a capitalismului internaţional şi a politicii spoliatoare promovate de comunism şi socialism, industrializarea ţării, grija pentru copii şi tineret prin asigurarea învăţării unei meserii şi a pregătirii premilitare. În acest spirit, Carol II a înfiinţat „clasa palatină" la palatul regal, unde, alături de prinţul moştenitor Mihai, învăţau copii dintre cei mai merituoşi, selectaţi din toate zonele ţării şi din toate straturile sociale,

instruiţi de profesori dintre cei mai bine pregătiţi. Succesul acestui demers, dar şi grija pentru viitorul statului român, l-au determinat pe rege să înfiinţeze organizaţia de tineret „Straja Ţării" care, din 8 octombrie 1937, va deveni unica organizaţie de tineret din ţară, ce înlocuia tradiţionala organizaţie a cercetăşiei. Carol II justifica astfel această decizie: „Mişcarea Străjeriei, izvorâtă dintr-o adâncă nevoie naţională, are scopul de a pregăti generaţiile de mâine în aşa fel încât România să se sprijine pe cetăţeni conştienţi şi solidari. Prin ridicarea şi întărirea virtuţilor specifice ale Neamului nostru, voim a crea o generaţie de tineri care, mândri de a se numi Români, să fie, în orice clipă, în slujba Patriei şi a tronului. Noi voim să întărim individualitatea fiecăruia ca, prin puterea individului, să slujim comunităţii, să consolidăm definitiv România de mâine..."

După consumarea tristelor evenimente din familia regală petrecute în primăvara anului 1937, Carol a fost consolat de schimbarea în bine a comportamentului prinţului moştenitor, Mihai, care a început să o accepte în postura de mamă-vitregă pe Elena Lupescu. Din acest motiv, au început să petreacă tustrei din ce în ce mai mult timp împreună, fie la muntela castelul Peleş din Sinaia, fie la marela Eforie Sud, unde, la o cafea şi o ţigară, purtau conversaţii pe teme diverse; acest detaliu a făcut ca raporturile prinţului Mihai cu concubina lui Carol II să devină de-a dreptul cordiale, spre satisfacţia regelui care avea prin urmare mai mult timp pentru soluţionarea chestiunilor de stat, odată depăşite problemele familiale care îi răpiseră aşa de multă energie. Mulţumit de faptul că, pe plan personal, lucrurile mergeau din ce în ce mai bine, Carol şi-a cumpărat, în vara anului 1937, iahtul „Nahlin" 25, pe care a plătit 1, 350.000 $ şi pe care l-a rebotezat cu numele de „Luceafărul". Cu acest vapor, îi plăcea să efectueze croaziere pe Marea Neagră, fie spre Nord către Insula Şerpilor situată la gurile Dunării, fie către Balcic în punctul cel mai sudic al României, fie către Istanbul şi de acolo mai departe către insulele din Marea Egee, însoţit de Mihai, de Elena Lupescu, de oameni de afaceri, militari, diplomaţi ori membri ai camarilei. La fel ca regina-mamă Maria şi sora sa, Ileana de Habsburg, Carol II a iubit şi el, la fel de mult, marea. A avut un rol important în dezvoltarea industriei

navale româneşti iar, la 15 august 1939, a pus piatra de temelie pentru realizarea unui port maritim destinat marinei militare române în apropiere de Constanţa, după modelul portului francez Toulon. Ultima realizare a sa, în domeniul amenajărilor portuare, a fost reprezentată de inaugurarea, în iulie 1940, a „Digului Carol al II-lea" în incinta portului oraşului Balcic, judeţul Caliacra, pentru ca iahtul său să poată staţiona acolo vreme mai îndelungată; după inaugurare însă, regele nu s-a mai putut bucura nici de dig, nici de iaht, fiindcă a fost nevoit să ia calea exilului în dramaticele împrejurări istorice de la sfârşitul verii anului 1940.

ACŢIUNEA POLITICĂ A REGELUI CAROL AL II-LEA. PERIOADA 19301934.

În primii ani ai domniei sale, Carol II, la fel ca „principele" lui Niccolò Machiavelli pentru care, în atingerea scopului urmărit (apărarea patriei) nu trebuie să existe consideraţii – nici de just, nici de injust, nici de milă, nici de cruzime, nici de lăudabil, nici de ignobil –, a acţionat în vederea eliminării din prim-planul vieţii politice a conducătorilor Partidului Naţional Liberal (fraţii Brătianu, I.G. Duca şi alţii), compromişi din cauza implicării în lovitura de stat din 4 ianuarie 1926, căreia îi căzuse victimă, precum şi a liderilor Partidului Naţional Ţărănesc (Maniu, Mihalache, Iunian, dr. Lupu şi alţii), respectiv a unor ofiţeri complotişti (Tătăranu, Condeescu, Precup), compromişi din cauza implicării în Restauraţia de la 8 iunie 1930, personalităţi care, deşi îl ajutaseră să ocupe Tronul, nu mai ofereau, în opinia sa, garanţii de încredere pentru viitor. Regele era conştient de faptul că autorii loviturilor de stat din trecut vor fi capabili la fel de bine, la un moment dat, sa de noi lovituri de stat dacă nu vor fi scoşi din joc la timp, motiv pentru care îşi dorea promovarea unor oameni noi, necompro-mişi, tineri din generaţia sa la conducerea celor două mari partide, P.N.L. şi P.N.Ţ., iar, în caz de eşec, să favorizeze venirea la putere a unor partide noi care să fie gata să coopereze cu regele, fără rezerve, în opera de stabilizare şi de dezvoltare a ţării; în fine, soluţia extremă avută în vedere era aceea de a guverna „peste capul partidelor", aşa cum i-a sugerat, de la bun început, versatilul politician Constantin Argetoianu, „boierul de la Breasta". Planurile politice ale regelui Carol II au fost

puse în practică în anii următori, iar obiectivele iniţiale au fost cu mult depăşite, ajungându-se finalmente, dintr-un complex de împrejurări interne şi internaţionale, la regimul monarhiei autoritare.

Consecvent principiului de „a nu deveni instrumentul nimănui", Carol II i-a eliminat din joc, în primul rând, pe ofiţerii care îl sprijiniseră direct să ocupe tronul; pe colonelul Tătăranu, fostul ataşat militar al României la Paris, l-a trimis să servească la o unitate militară din provincie; pe generalul Condeescu, reprezentantul său în ţară pe perioada exilului, după ce l-a ţinut pentru scurtă vreme în funcţia de ministru al apărării naţiona-le, l-a tăiat, de asemenea din lista colaboratorilor apropiaţi; în sfârşit, pe colonelul Victor Precup şi pe maiorul Nicoară, foştii săi curieri care făceau naveta pe traseul Bucureşti – Paris şi retur pentru a transmite corespondenţa secretă dintre Carol şi Maniu, i-a îndepărtat de la început, fără explicaţii. Nemulţumit de „lipsa de recunoştinţă" a regelui, Victor Precup a hotărât să se răzbune şi, în acest scop, a pus la cale un atentat vizând asasinarea lui Carol II şi a moştenitorului acestuia, „marele voievod" Mihai. În vederea executării loviturii, Precup aprecia că ar fi nevoie de circa 2030 ofiţeri, astfel că a început imediat să efectueze recrutarea colaboratorilor. Aproape toţi erau domiciliaţi în oraşul Cluj, erau îndatoraţi lui Precup după ce acesta le făcuse diverse servicii personale iar între unii dintre ei existau legături de rudenie. Unii dintre cei ofertaţi au refuzat să intre în organizaţia subversivă a lui Precup şi, drept urmare, au sesizat organele de poliţie şi siguranţă care, din neglijenţă, nu au întreprins nicio măsură în vederea anchetării aspectelor semnalate, nu au acordat atenţia cuvenită acestora şi nici măcar nu au audiat persoanele care au sesizat faptele (plutonierul Ţanu de la un depozit de muniţii din Cluj; Florian Medrea, un fost inspector de poliţie la Cluj şi un anume, locotenent-colonel Barbu, comandantul unei unităţi de jandarmi). În schimb, pe fir a intrat Serviciul Secret de Informaţii (S.S.I.) aflat în subordinea Marelui Stat Major al Armatei; şeful Serviciului, Mihail Moruzov, a fost ţinut la curent în permanenţă cu privire la activitatea grupului Precup şi a acţionat decisiv abia în ultimul moment pentru neutralizarea acestuia. Moruzov a acţionat atât de târziu, întrucât avea nevoie de un „dosar

greu" pentru a câştiga astfel încrederea nelimitată a regelui şi pentru a obţine scoaterea S.S.I.-ului din subordinea Marelui Stat Major şi trecerea acestei importante structuri pentru siguranţa naţională, în subordinea directă a Ministerului Apărării Naţionale, pentru ca Serviciul să capete astfel o importanţă politică mai mare.

După mai multe amânări, Precup s-a decis să acţioneze, după mai bine de trei ani de pregătiri, cu o-cazia sărbătorilor de Paşti ale anului 1934. Planul de acţiune a fost prelucrat tuturor celorlalţi complotişti cu prilejul unei întruniri camaradereşti, ţinută la hotelul „New York" din Cluj, în ziua de 27 martie 1934. Acţiunea urma să se desfăşoare în ziua de 7 aprilie, în modul următor: o parte a complotiştilor urma să lanseze petarde şi grenade şi să deschidă focul de la ferestrele hotelului „Bulevard" din Bucureşti asupra convoiului regal care se îndrepta către biserica Domniţa Bălaşa; în acest scop, doi veri ai lui Precup trebuiau să ocupe două camere cu vedere spre Calea Victoriei; în ipoteza în care atentatorii de la „Bulevard" eşuau ori convoiul regal şi-ar fi schimbat traseul de deplasare, alţi complotişti urmau să atace cu grenade pe rege şi pe moştenitorul acestuia la intrarea în biserică. În vederea executării planului, în ziua de 4 aprilie, locotenentul Gligor a expediat din Cluj lui Precup, aflat deja în Bucureşti, prin intermediul sublocotenentului Năstase (un ofiţer ce urma oricum să fie trecut în rezervă, datorită abaterilor disciplinare comise), o valiză conţinând câteva grenade ofensive, petarde şi 5 rachete de semnalizare. Două zile mai târziu, Gligor urma să expedieze o nouă valiză conţinând 14 grenade, 1 – 2 metri fitil, 6 cutii dinamită şi 6 rachete de semnalizare însă, temându-se de consecinţele faptelor sale, a renunţat în ultimul moment, şi a readus materialele în magazia de armament. În ziua decisivă de 7 aprilie, la ora 07, 45, Moruzov s-a prezentat acasă la comisarul regal Romulus Hotineanu, căruia i-a expus întreaga afacere şi i-a cerut concursul în vederea arestării complotiştilor; în urma măsurilor luate, în după-amiaza aceleiaşi zile, autorii şi complicii lor se găseau după gratii. În ziua de 20 aprilie, complotiştii (col. Precup Victor, mr. Nicoară Vasile, cpt. Fleşariu Octavian, cpt. Mesaroş Ştefan, lt. Baciu Tiberiu, lt. Gligor Marian, sit. Dordea Nicolae, sit. Năstase Constantin, respectiv „civilii" I. Mândruţiu,

E. Fericeanu, I. Orban, T. Penciu, A. Strâmbu) au fost trimişi în judecată. Consiliul de Război al Corpului 3 Armată i-a condamnat pe toţi la ani grei de închisoare, iar militarii au trebuit să sufere inclusiv pedeapsa degradării militare. Ceremonia degradării celor opt ofiţeri a avut loc în condiţii de exemplaritate. În acest scop, în curtea cazărmii din Calea Plevnei, au fost aduse efective din toate armele şi strânse în careu. La un moment dat, au fost aduşi cei opt condamnaţi, îmbrăcaţi în uniformă de mare ţinută, şi aliniaţi cu faţa către trupa adunată în careu. După ce s-a dat citire sentinţei de condamnare, un soldat din trupa de escortă a înaintat şi a îndeplinit formalităţile degradării. A tăiat galoanele osândiţilor, le-a rupt e-poleţii şi le-a scos tresele, în timp ce fanfara militară interpreta aria funebră iar soldaţii huiduiau din răsputeri. Supliciul nu s-a terminat aici: în timp ce erau conduşi sub escortă către duba ce urma să-i transporte înapoi la închisoare, condamnaţii au fost scuipaţi şi înghiontiţi pe întreg traseul de către soldaţi ce asistaseră mai înainte la tristul ceremonial… Cu toate acestea, Precup nu s-a potolit nici în spatele gratiilor, ci a continuat să facă planuri politice. În închisoare, s-a împrietenit cu un alt deţinut celebru, liderul comunist Gheorghiu-Dej, care l-a convins să se înscrie şi el în partidul comunist. După 23 august 1944, Victor Precup a fost reabilitat, şi-a recuperat gradul militar graţie sprijinului tovarăşilor săi şi chiar a fost avansat, la excepţional, la gradul de general-locotenent tocmai de către prinţul regent Mihai, cel pe care aventurierul ofiţer intenţionase să-l ucidă în 1934. În mod concomitent, Precup a fost numit în conducerea Direcţiei politice a Armatei, organism însărcinat cu epurarea ofiţerilor cunoscuţi pentru convingerile lor antisovietice şi anticomuniste. În acest post, Precup a avut prilejul de a se răzbuna, cu vârf şi îndesat, pe cei care l-au pedepsit odinioară, dar şi de a aduce o contribuţie importantă la epurarea elitei armatei române şi la furnizarea materialului acuzator la adresa ofiţerilor indezirabili, către organele de securitate (D.G.S.P.) conduse de ofiţeri sovietici detaşaţi în România.26

În ce priveşte acţiunea de eliminare din prim-planul scenei politice româneşti a grupării „liberalilor bătrâni", misiunea regelui a fost facilitată de gravele urmări economice ale Marii Depresiuni

mondiale din anii 19291933, care a lovit din plin şi România. „Criza ne-a forţat la un regim de economie dirijată şi a lichidat puterea plutocraţiei liberale" (Nae Ionescu) 27. „Banca Românească", simbolul puterii cercurilor financiare gru-pate în jurul Partidului Naţional Liberal, a resimţit puternic efectele crizei economice şi, în urma retragerii masive a depozitelor bancare de către deponenţi, a fost nevoită să-şi reducă, în mod semnificativ, investiţiile. E adevărat că o bună parte din industria ţării (industria alimentară, industria textilă, industria celulozei şi hârtiei) rămânea în dependenţă directă de capitalul liberal, dar o serie de mari întreprinderi precum „Astra" şi „Reşiţa" nu mai depind de băncile liberale, ci încep să fie finanţate de stat, fie prin comenzi directe, fie prin credite acordate prin intermediul „Societăţii de credit industrial" ori prin intermediul altor bănci agreate de guvern28. Odată cu slăbirea poziţiei ocupate de capitalul financiar autohton manevrat de către băncile liberale în cadrul economiei naţionale, vechii conducători ai P.N.L. şi grupurile de interese din jurul acestora au pierdut poziţia dominantă pe care o deţineau în viaţa politică a României şi, înţelegând noul raport de forţe în plan politic, cunoscând ranchiuna pe care le-o purta regele Carol II, au preferat să facă un pas în spate, deoarece cunoşteau proverbul românesc: „Cine poate, oase roade, cine nu, nici carne moale.", cu o excepţie notabilă: I.G. Duca29, noul preşedinte al P.N.L. Acest vechi adversar al lui Carol II, adept al regimului constituţional parlamentar de tip britanic (era unul dintre puţinii politicieni care vorbea fluent limba engleză), încă mai spera că, făcându-şi „mea culpa" în faţa regelui şi a concubinei acestuia, şi demonstrându-i acestuia necesitatea refacerii sentimentului de încredere reciprocă dintre Coroană şi P.N.L. din colaborarea cărora rezultaseră Independenţa ţării, Marea Unire şi toate marile acte politice care consolidaseră poziţia naţiunii române în Europa, va reuşi să netezească asperităţile existente în interesul asigurării stabilităţii ţării. În ciuda insistenţelor, regele nu va accepta acest sfetnic nedorit şi, pentru a-l înlătura definitiv, îl va pune în conflict cu organizaţia teroristă Garda de Fier.

Ajunşi la acest punct, se impune să răspundem la întrebarea: Cum a reuşit organizaţia naţionalistă Garda de Fier (Legiunea

Arhanghelului Mihail) să devină dintr-o organizaţie redusă numeric, cu membri relativ săraci, o organizaţie regională limitată la câteva judeţe din Moldova, – o mare organizaţie paramilitară, cu o ideologie asemănătoare celor ale ordinelor militaro-călugăreşti din Evul Mediu, cu sedii şi „cuiburi" la nivelul întregii ţări, cu membri dotaţi cu uniforme, arme şi un bogat arsenal propagandistic? Iată cum. În vara anului 1930, ministrul de interne, Vaida-Voevod, a stabilit un modus vivendi cu liderul suprem al legionarilor, Corneliu Zelea Codreanu, prin care gardiştii se obligau să renunţe la orientarea lor antisemită şi la comiterea de acte de ultraj şi să se centreze pe „combaterea comunismului şi a curentelor dizolvante"; în schimb, Garda de fier urma a fi susţinută prin acordarea de subsidii provenind din fondurile O.P. aflate la dispoziţia ministrului de interne şi pentru modul de utilizare al cărora acesta din urmă avea dreptul de a nu da nimănui socoteală. În următorii trei ani, colaborarea dintre organele Ministerului de Interne şi Garda de fier a funcţionat bine; legionarii executau, pe cont propriu, misiuni „speciale", care nu ar fi putut fi îndeplinite de către organele de represiune ale statului fără a provoca proteste publice atât în ţară cât şi în străinătate, cum ar fi: vandalizarea sediilor unor organizaţii politice de extremă stânga ori agresarea unor militanţi ai acestor organizaţii.30

La 30 ianuarie 1933, venirea lui Hitler şi a partidului său, NSDAP, la putere în Germania schimbă radical datele problemei. Datorită manevrelor liderilor săi, mişcarea legionară iese treptat din subordinea, pe linie operaţională, faţă de Ministerul român de interne şi intră în subordinea, atât pe linie operaţională cât şi pe linie ideologică, a partidului naţional-socialist german. Vizitele la Berlin, efectuate cu scopul tatonării unei apropieri politice româno-germane, încep să devină o obişnuinţă pentru politicienii de dreapta (A.C. Cuza, Atta Constantinescu, Gheorghe Brătianu, Octavian Goga, Nae Ionescu). Acesta din urmă a fost vizitat la domiciliu de către Corneliu Z. Codreanu, în mai 1933, care, în primul rând, l-a rugat pe filosoful brăilean să-i pună o „vorbă bună" la Berlin şi, în al doilea rând, i-a cerut să-i transmită regelui că ar fi gata să pună, în mod necondiţionat, mişcarea legionară la dispoziţia acestuia, cu condiţia ca, în prealabil,

România să înceapă o apropiere politică serioasă de Germania. Nae Ionescu, unul dintre ideologii mişcării legionare, în calitate de membru al camarilei regale (încă), a adus la cunoştinţă regelui dorinţa lui Codreanu, însă Carol II nu s-a arătat deloc dispus de a începe o politică de reapropiere de ţara strămoşilor lui. Într-adevăr, situaţia Germaniei devenise foarte complicată datorită izbucnirii unui adevărat război economic între aceasta şi marea finanţă internaţională, controlată în bună parte de bancheri evrei; din cauza politicii vădit antisemite a lui Hitler, ţările occidentale, la rândul lor, au început să boicoteze mărfurile germane. În acelaşi timp, guvernul român a contractat de la băncile occidentale împrumuturi împovărătoare cu dobânzi de circa 10 % şi garantate prin veniturile Regiei Monopolurilor Statului, prin veniturile aduse de terenuri petrolifere, fabrici de chibrituri, societatea de telefoane ori prin concesionarea construirii unor căi de comunicaţie. Contractarea acestor împrumuturi aducea după sine instituirea unui sistem de control al creditelor prin consilieri tehnici şi experţi străini. Aceşti consilieri, precum Rist ori Auboin, dictau practic politica economică şi financiară a ţării la acel moment, dar şi unele acte politice. Astfel, pentru a se evita repetarea scenariului german şi la noi, reprezentanţii băncilor au cerut dizolvarea Gărzii de Fier, organizaţie considerată a fi antisemită şi pronazistă. Regele a refuzat să dizolve mişcarea legionară prin decret regal, lăsând să se înţeleagă că nu e dispus să ofere gazetarilor străini prilejul de a-l acuza iarăşi de intenţii dictatoriale, iar premierul în funcţiune, Alexandru Vaida-Voevod („naşul Gărzii de fier") a preferat să demisioneze decât să intre în conflict cu „copilul său de suflet". În acest context, având în vedere uzanţele constituţionale privind alternanţa la putere a celor două mari partide, Carol II l-a numit pe preşedintele P.N.L., I.G. Duca, în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri, mai ales că nu i-ar fi displăcut un conflict între acesta din urmă, un vechi duşman al regelui, şi legionari.

După ce, la 10 decembrie 1933, guvernul Duca, prin jurnal al Consiliului de Miniştri, a hotărât dizolvarea Gărzii de fier, primul ministru a început să primească mesaje de ameninţare cu moartea; până şi vărul său, liderul legionar, Cantacuzino-Grănicerul, l-a asigurat că, în scurt timp, va fi ucis. În faţa acestor ameninţări, Ion Duca sa

arătat resemnat precum ciobanul moldovean din „Mioriţa”; soţiei sale i se confesa astfel: „Dacă vor să mă aibă, mă vor avea; nu poate nimeni să mă scape.”; pesimismul său era accentuat şi de constatarea repetată a absenţei din post a celor doi sergenţi însărcinaţi să asigure paza locuinţei primului ministru din strada Cometei. La data de 29 decembrie 1933, Duca a fost chemat în audienţă de rege la Sinaia. Ştiind că legionarii îi cunoşteau perfect programul şi că pregăteau un atentat cu bombă împotriva automobilului ministerial, primul ministru a decis să meargă cu trenul până la destinaţie. Atât pe durata deplasării cu trenul la Sinaia a lui Duca, cât şi pe durata audienţei acestuia la rege, în sala de aşteptare a gării Sinaia, între orele 11 şi 20, au stat liniştiţi trei legionari („nicadorii”) înarmaţi cu revolvere St. Étienne de calibru 8 mm, un revolver semiautomat de calibru 11 mm şi 17 petarde. După căderea serii, gara Sinaia era cufundată într-o obscuritate aproape completă, luminile erau stinse iar forţele de ordine lipseau cu desăvârşire, deşi pe acolo urma să treacă premierul în funcţiune. La un moment dat, în timp ce I.G. Duca străbătea peronul gării îndreptându-se către vagonul ministerial ce fusese ataşat acceleratului de Bucureşti, o petardă a explodat lângă acesta; în clipa următoare, distinsul om de stat a mai apucat să simtă doar o mână prinzându-i umărul din spate şi ţeava rece a unui revolver în ceafă. Asasinul a descărcat cinci gloanţe iar primul ministru s-a prăbuşit inert pe dalele peronului. Lui Duca i-au fost organizate funeralii naţionale, asasinii săi au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă, în schimb autorii morali ai atentatului, Codreanu şi Cantacuzino-Grănicerul, au fost achitaţi. Atentatul de la Sinaia a folosit regelui Carol II care îşi vedea astfel îndeplinit obiectivul de anihilare din punct de vedere politic a grupului liberalilor „bătrâni” – autori ai loviturii de stat anticarliste din 1926 şi contestatari ai Restauraţiei din 1930 –, prin neutralizarea celui mai periculos adversar şi lider incontestabil al acelui grup politic.31

Următorul premier furnizat de Partidul Naţional Liberal, Gheorghe Tătărăscu, lider al „aripii tinere” din partid, necompromis în loviturile de stat anterioare şi adept al colaborării loiale şi nelimitate cu Coroana, a continuat formal politica predecesorului său vizând

îngrădirea activităţii legionarilor. În acest sens, a promovat o nouă lege de apărare a ordinii în stat, prin care erau interzise: formarea de organizaţii paramilitare, purtarea de insigne, parăzile şi încolonările, purtarea de uniforme, etc. Această lege a avut darul de a linişti, pentru o vreme, opinia publică tulburată peste măsură de recrudescenţa violenţei în viaţa politică românească, însă dispoziţiile sale nu au fost aplicate practic, deoarece politicienii şi funcţionarii publici se temeau, la rândul lor, să nu cadă victime unor noi atentate. O informaţie sosită de la Berlin, între timp, a făcut ca liderii români să dovedească şi mai puţină consecvenţă pe linia implementării măsurilor vizând extinderea represiunii antilegionare: la 23 iunie 1934, a avut loc la departamentul Secţiei a IV-a din Ministerul german de externe o consfătuire secretă la care au participat importanţi lideri naziști (Alfred Rosenberg, Heinrich Himmler, Rudolf Hess etc.), obiectul întâlnirii constituindu-l examinarea modului de îndeplinire a misiunilor încredinţate unor agenţi din străinătate vizând atentate şi acte de diversiune pe teritoriul unor state străine, în care scop fuseseră alocate anterior 750 de mii mărci germane aur, bani ce fuseseră deja încasaţi de către agenţii locali aflaţi în ţările respective. Cu acest prilej, au fost formulate critici pentru neîndeplinirea unor puncte din programul fixat precum: eşuarea proiectului privind asasinarea miniştrilor de externe ai Franţei şi României, Barthou şi Titulescu, cu ocazia întâlnirii acestora la Bucureşti ori refuzul regelui Carol II al României şi cel al cancelarului Austriei, Engel-bert Dollfuss de a schimba cursul politicii externe a ţărilor lor în favoarea Germaniei. După asasinarea cancelarului Dollfuss, doar o lună mai târziu, regele Carol II şi guvernul său au înţeles că, pentru a supravieţui politic şi fizic, e nevoie de o nuanţare a politicii externe, de o „politică de basculă” între marile puteri: pe de o parte, să menţină alianţa cu democraţiile occidentale, Anglia şi Franţa, ce ne ajutaseră să realizăm Marea Unire din 1918 iar, pe de altă parte, să realizeze o apropiere consistentă, mai ales în plan economic, de Germania nazistă.

O sarcină mai dificilă s-a dovedit a fi acţiunea de izolare şi înlăturare din prim-planul scenei politice a grupului din jurul lui Iuliu Maniu şi a lui Ion Mihalache, care conducea celălalt mare partid

românesc, Partidul Naţional Ţărănesc, şi care fusese implicat în realizarea loviturii de stat de la 8 iunie 1930. După Restauraţie, Carol II l-a menţinut în funcţia de prim-ministru pe Maniu, însă trei luni mai târziu, acesta din urmă a demisio-nat, pretextând că nu mai putea accepta amestecul regelui şi al camarilei regale în activitatea guvernamentală. De fapt, Maniu a luat această decizie deoarece nu dorea să-şi piardă marea popularitate de care se bucura, îndeosebi în zona Ardealului. În lunile următoare, din cauza situaţiei financiare precare a ţării, urmau a fi adoptate măsuri dureroase de reducere a salariilor funcţionarilor publici şi militarilor şi, în acest context, nu dorea să îşi asocieze numele cu măsuri impopulare, de natură a-i şterbi reputaţia.

Misiunea ingrată a aplicării măsurii reducerii salariilor bugetarilor a revenit unui lider naţional-ţărănist de plan secund, George G. Mironescu, un personaj considerat, pe nedrept, a fi de o prostie dezarmantă din cauza zâmbetului pe care-l afişa în permanenţă, dar era considerat, în acelaşi timp, a fi şi un jurist strălucit32. Guvernul Mironescu a legiferat la 1 ianuarie 1931 „prima curbă de sacrificiu" – reducerea salariilor bugetarilor cu procente între 10 şi 25 %, însoţită de sistarea acordării de gradaţii şi sporuri corespunzătoare avansărilor în funcţii. Profitând de această lege, patronii au aplicat curba de sacrificiu şi în întreprinderile particulare. Acelaşi guvern a contractat apoi un împrumut controversat („împrumutul de stabilizare") la bănci în străinătate, în valoare de 53 milioane $ cu dobândă de 10 %, în pofida opoziţiei vehemente a guvernatorului B.N.R., Dimitrie Burileanu33; acesta din urmă a fost imediat destituit din funcţie deoarece „sabotase" împrumutul şi înlocuit cu Mihail Manoilescu, membru marcant al camarilei regale. S-a spus mai târziu că împrumutul de stabilizare nu s-ar mai fi făcut, dacă ministrul de finanţe, Mihai Popovici, nu s-ar fi lăsat mituit de către preşedintele unei bănci din Paris, prin virarea unei sume mari de bani într-un cont bancar deschis pe numele ministrului român la o bancă din Olanda34. Odată perfectat onerosul împrumut, premierul Mironescu şi-a dat demisia. „Maurul şi-a făcut datoria, maurul putea să plece".

O nouă criză politică era însă pe cale să se declanşeze, pe fondul crizei financiare generalizate. În aprilie 1931, mai multe bănci comerciale se aflau în pragul falimentului, inclusiv Banca Marmorosch-Blank, al cărei administrator era Aristide Blank, vechiul sponsor al regelui şi al concubinei sale. Pentru a-l salva pe Blank, regele avea nevoie de un guvern obedient care să îi execute rapid cerinţele, motiv pentru care a alcătuit un guvern personal al cărui paravan era şeful micului partid naţionalist-democrat, istoricul Nicolae Iorga, în calitate de premier. Numai doi miniştri erau aleşi de către Iorga: Ionescu-şişeşti şi Hamangiu; toţi ceilalţi fuseseră aleşi de către Carol II. Totul trebuia să se petreacă foarte repede: ministrul de finanţe, Argetoianu, a vândut câteva proprietăţi ale statului (terenul Bordei din Capitală, Băile Olăneşti, ş.a.) şi i-a dat banii lui Blank; guvernatorul B.N.R., Mihail Manoilescu, a format un consorţiu al marilor bănci iar banii strânşi de la acestea – un milliard şi 600 milioane de lei – i-a dat lui Blank; Primăria Bucureştilor a cumpărat un teren, aflat în proprietatea lui Blank, din zona Otopeni cu 500 milioane de lei, de câteva ori mai mult decât preţul real, şi i-a dat banii lui Blank; guvernul Iorga a concesionat Băncii Blank monopolul loteriei şi cel al vânzării produselor R.M.S., dar în ciuda acestor eforturi, Banca Marmorosch-Blank tot nu a putut fi salvată de la faliment35. Situaţia economică a ţării era însă tot mai proastă; exportul de produse petroliere şi cereale se prăbuşise datorită crizei mondiale de supraproducţie, în pofida subvenţiilor acordate de guvern. Relaţiile cu creditorii s-au deteriorat în urma adoptării legii privind conversiunea datoriilor agricole, prin care o bună parte a datoriilor ţăranilor era preluată de stat şi astfel capacitatea ţării de plată a datoriei externe scădea şi mai mult. Guvernul Iorga nu a mai tăiat salariile, în schimb amâna plata lor cu lunile; de acest adevăr s-a convins şi regele cu ocazia efectuării unei croaziere pe Dunăre până la Sulina, când a aflat că militarii nu-şi primiseră lefurile de trei luni. În consecinţă, monarhul a solicitat şi obţinut demisia guvernului Iorga şi îi oferi mandatul de prim-ministru lui Maniu, care a refuzat deoarece apărea la orizont necesitatea aplicării unei noi curbe de sacrificiu iar acesta nu dorea să-şi asocieze imaginea de un act atât de impopular. În aceste

condiţii, Carol a trebuit să-l numească premier pe Alexandru Vaida-Voevod, vechiul camarad de luptă şi prieten al lui Iuliu Maniu, încă din tinereţe, în vremea când activau în Partidul Naţional Român din Transilvania împotriva opresivului regim al grofilor unguri. Guvernul Vaida face să fie votată în septembrie „a doua curbă de sacrificiu" (reducerea salariilor cu 15 %), măsură ce provoacă mari manifestaţii de protest în toată ţara ale muncitorilor şi funcţionarilor publici. Pe acest fundal, conflictele dintre diversele grupări ce intrau în compunerea marelui Partid Naţional Ţărănesc au început să iasă la suprafaţă. Scandalurile se ţineau lanţ în şedinţele de guvern iar parlamentarii abia mai participau la dezba-teri: veneau la Cameră, semnau apelul nominal, obţineau bonul pentru plata diurnei şi plecau acasă, astfel că şedinţele prezidate de preşedintele Camerei deputaţilor, Costăchescu, se întrerupeau adesea din lipsă de cvorum. Criza politică persistentă a condus, până la urmă, şi la demisia guvernului Vaida.

La 20 octombrie 1932, Iuliu Maniu, care între timp redevenise preşedintele Partidului Naţional Ţărănesc, constatând că partidul său începuse să se destrame după desprinderea grupării lui Grigore Iunian, acceptă să preia şefia Guvernului, cu speranţa că va strânge din nou partidul în jurul său şi va evita noi dizidenţe. Ca o ironie a sorţii, dacă în 1930, Maniu condiţiona revenirea lui Carol pe tron de refacerea mariajului acestuia din urmă cu prinţesa Elena a Greciei, de data aceasta, în 1932, Carol condiţiona revenirea lui Maniu ca premier de asumarea obligaţiei de către acesta din urmă, de o ţine la distanţă de ţară pe Elena a Greciei care, datorită faptului că guvernul român omisese plata către aceasta a sumelor aferente listei civile, reduse datorită aplicării curbelor de sacrificiu, revenise, în mod demonstrativ, în România şi, de la reşedinţa ei din Kiseleff, telefona diverselor cunoştinţe pentru a se plânge de faptul că fostul ei soţ şi guvernul român nu îşi respectă obligaţiile financiare asumate faţă de ea, cu doi ani în urmă. În vederea lichidării acestui penibil incident, la începutul lunii noiembrie, guvernul Maniu şi prinţesa Elena (mama „marelui voievod" Mihai) au semnat o convenţie36 care prevedea următoarele:
1. Orice sosire a prinţesei Elena în România nu putea avea loc decât cu

agrementul prealabil al regelui şi cu consimţământul guvernului; 2. În timpul şederii în România, Elena putea primi vizita fiului său, în funcţie de împrejurări şi de consideraţiile de studii ale acestuia; 3. În caz că Elena locuia în străinătate mai mult de 6 luni într-un an calendaristic, ea putea fi vizitată acolo de către fiul său pentru cel mult 2 luni; în schimb, prinţesei Elena i se achitau pe loc toate sumele reţinute la bugetul statului în urma aplicării prevederilor legale privind curbele de sacrificiu şi i se garantau cele 7 milioane de lei anual prevăzute în lista civilă, chiar şi în situaţia în care sumele cuvenite în baza listei civile membrilor familiei domnitoare ar fi fost afectate în viitor de alte reduceri, ca urmare a aplicării de noi curbe de sacrificiu. Odată rezolvat litigiul cu prinţesa Ele-na, revenită între timp la vila ei din Florenţa pentru a-şi relua tabieturile, Maniu a trebuit să se întoarcă la adevăratele probleme ale ţării cauzate, în principal, de situaţia financiară deplorabilă a acesteia ce impunea o no-uă reducere a salariilor. Cum a înfruntat Maniu această gravă situaţie? Aţi ghicit: şi-a dat demisia iar, lăsând pe seama prietenului său, Vaida-Voevod, conducerea guvernului în acele timpuri dificile, deoarece „bardul de la Bădăcin" nu putea să-şi păteze imaginea prin legiferarea unui act nepopular precum reducerea salariilor funcţionarilor publici. Şi astfel, guvernul Vaida 2, imediat după instalarea sa, a făcut să fie legiferată „a treia curbă de sacrificiu" prin reducerea cu 10 % a salariilor bugetarilor iar, după alte câteva zile, a semnat la Geneva un acord cu creditorii internaţionali ai României prin care guvernul se obliga, pentru a asigura împrumuturile contractate, să concedieze circa 30 % din angajaţii statului, să sporească impozitele şi să eficientizeze modul de încasare a acestora, să ofere noi garanţii materiale şi să accepte consilieri tehnici şi experţi străini care să dicte-ze practic politica economică şi financiară a ţării.

Iuliu Maniu a reuşit să îşi menţină reputaţia de om politic principial, incoruptibil şi redutabil şi să se ferească de de capcanele politice întinse de Carol II mai mult decât ceilalţi politicieni „vechi". Dar nu se putea să-i meargă la nesfârşit. În martie 1933, a fost declanşat cel mai mare scandal de corupţie din perioada interbe-lică: „afacerea Škoda". Datorită operei de corupere realizate de către abilul

delegat al fabricii de armament Škoda la Bucureşti, Bruno Zeleţchi, în martie 1930, guvernul român, prin semnăturile unora dintre membrii săi (primul ministru, Iuliu Maniu; ministrul de finanţe, Mihai Popovici şi ministrul apărării, Henri Cihoschi), puse pe un contract de livrare de armament, contractează de la fabrica cehoslovacă Škoda, cumpărarea de tunuri pentru armata română, fără muniţia necesară, la preţul de 6, 5 miliarde lei, deşi preţul real era de numai 5 miliarde lei. Versatilul Bruno Zeleţchi, nu numai că se ocupa cu coruperea liderilor naţional-ţărăniştilor, dar desfăşura şi activităţi de spionaj pe teritoriul României, documentate de către organele Siguranţei statului cu ocazia unei percheziţii domiciliare la delegatul ceh acasă, de unde au fost ridicate următoarele înscrisuri ca mijloace de probă: a) tabel cu calibrele tuturor gurilor de foc din dotarea armatei române; b) copii de pe toate contractele Ministerului Apărării Naţionale cu casele furnizoare de armament; c) rapoartele prin care generalul Sam-sonovici arăta Consiliului de Miniştri concluziile sale asupra desfiinţării Uzinelor de armament Copşa Mică şi Cugir; d) copii de pe foaia calificativă a ministrului Apărării Naţionale; e) note cu aprecieri defavorabile asupra unor generali şi ofiţeri. În baza acestor documente, Zeleţchi a fost condamnat pentru spionaj la 5 ani de închisoare şi apoi expulzat din ţară, dar Maniu, Popovici şi Cihoschi nu au fost trimişi în judecată pentru faptele comise. În faţa comisiei parlamentare însărcinate cu anchetarea cazului, Maniu s-a străduit să acrediteze ideea că afacerea Škoda ar fi fost o înscenare a regelui, sugerată de Elena Lupescu, cu scopul de a compromite P.N.Ţ. şi persoana sa, deoarece „s-au ridicat împotriva legăturii imorale a celor doi şi a sistemului de practică consti-tuţională a M.S. Regelui”. 37 Conştient de faptul că nu mai avea nicio şansă de a ajunge la guvernare atât timp cât regele Carol II rămânea pe tron, brusc îmbătrânit, dar ambiţionat de porniri răzbunătoare, Iuliu Maniu a demisionat şi din fruntea partidului său, hotărât însă să continue campania de denigrare a lui Carol II, a concu-binei acestuia şi a camarilei.

După patru ani de domnie, Carol al II-lea avea motive de satisfacţie: liderii „bătrâni” ai Partidului Naţional Liberal şi ai Partidului Naţional Ţărănesc, compromişi în loviturile de stat din 1926

şi 1930, fuseseră eli-minaţi din prim-planul vieţii politice iar liderii „tineri" ai acestor mari partide, precum şi conducătorii unor partide mai mici aşteptau cu nerăbdare dovezi ale bunăvoinţei regale; economia dădea semne de înviorare, astfel că guvernul român a fost în măsură să denunţe, în mai 1934, umilitorul acord de la Geneva. Un singur motiv de îngrijorare: ascensiunea fioroasă a organizaţiei teroriste interzise Garda de Fier, intrată total sub influenţa Reichului hitlerist care o sprijinea financiar şi o dirija cu privire la scopurile de politică generală.

ACŢIUNEA POLITICĂ A REGELUI CAROL AL II-LEA. PERIOADA 1934 – 1937.

Anul 1934 aducea semne bune, întrucât efectele crizei economice se făceau din ce în ce mai puţin resimţite de către populaţie, graţie şi intervenţiei statului care începuse să se afirme şi ca investitor în economie, nu numai ca şi consumator, dar şi semne mai puţin bune, prin apariţia la orizont a unui adversar mult mai puternic şi mai tenace pentru ţara noastră decât vecinii revizionişti pe care-i aveam deja (Rusia Sovietică, Ungaria, Bulgaria), e vorba de Germania nazistă care îşi propunea, ca obiectiv de politică regională, subordonarea economică şi politică a României ca şi a tuturor statelor din bazinul dunărean iar ca obiectiv principal de politică externă – denunţarea sistemului tratatelor de la Versailles încheiate după primul război mondial, respectiv crearea unei „noi ordini europene" prin contopirea statelor europene în federaţii supranaţionale, grupate în funcţie de preferinţele liderilor nazişti de la Berlin.

În vederea preîntâmpinării acestei ameninţări, regele a dedicat anul 1934, în principal, creşterii potenţialului de apărare al ţării, motiv pentru care, în fruntea Statului Major al Armatei, a fost numit generalul Ion Antonescu (18821946), un ofiţer competent şi rutinat ce activase în cadrul secţiei Operaţii a M.St.M. în perioada primei conflagraţii mondiale unde s-a distins în mod deosebit; acesta mai era cunoscut ca fiind un ofiţer extrem de autoritar, incoruptibil, anglofil, adversar al expansiunii germane şi al mişcărilor anarhice de orice fel. Antonescu a reorganizat Marele Stat Major; a stabilit un plan general privind organizarea armelor şi a marilor unităţi, necesarul de dotare a

acestora şi un plan de înzestrare a armatei, eşalonat din punct de vedere al executării pe 10 ani; a modificat dislocarea de pace a marilor unităţi cu scopul de a răspunde mai bine nevoilor de acoperire şi apărare a frontierelor; a acţionat în vederea dezvoltării reţelei de cale ferată prin: sporirea capacităţii tuturor liniilor din poarta Someşului, dublarea liniei Teiuş-Apahida, construcţia liniei Ilva Mică-Vatra Dornei, lungirea tuturor liniilor de garaj la 800 de metri în toate staţiile de pe frontul de vest, crea-rea unui stoc de rezervă de combustibil pentru locomotivenecesar la mobilizare, amenajarea a 6 trenuri sani-tare şi a 6 trenuri baie permanente, organizarea apărării pasive a reţelei CFR; a propus un proiect de lege prin care întreg personalul CFR era tratat, în caz de mobilizare, conform legilor şi regulamentelor militare; a întocmit o monografie a tuturor drumurilor şi a strâns date pentru întocmirea unei hărţi a ţării la scara 1/200.000 cu drumurile naţionale, judeţene, comunale şi podurile mai lungi de 4 metri; a întocmit un plan de dezvoltare a căilor de comunicaţii; a reorganizat serviciul transporturilor în armată.38

Plecând de la premisa că principala ameninţare la adresa ţării o constituie un atac conjugat germano-ungar, România a căutat să-şi asigure celelalte frontiere ameninţate prin instrumente diplomatice. Astfel, la 9 februarie 1934, România a fondat împreună cu Iugoslavia, Grecia şi Turcia – „Înţelegerea Balcanică", în baza tratatului încheiat cu acest prilej, părţile semnatare obligându-se să îşi acorde reciproc ajutor în cazul unui atac al Bulgariei asupra uneia dintre ele. De asemenea, la 9 iunie 1934, în urma convorbirilor purtate de către ministrul de externe, Nicolae Titulescu, cu omologul său sovietic, Maxim Litvinov, România a reluat relaţiile diplomatice cu Rusia sovietică (URSS), pe baza respectării principiului statu-quo-ului teritorial.

Un banal eveniment însă, survenit către sfârşitul anului 1934, a condus la o nuanţare a raporturilor româno-germane: cu ocazia efectuării unei percheziţii în casa lui Ludwig Andrei, cetăţean român de etnie germană din Braşov, organele Siguranţei au găsit o hartă cu intrările secrete ale Palatului regal din Bucureşti, de unde s-a tras concluzia că se pregătea asasinarea lui Carol II39. Informat în legătură

cu acest incident, regele român a început să se teamă de-a binelea pentru viaţa sa, mai ales că această descoperire venea după atentatele cărora le căzuseră victime cancelarul Austriei şi regele Iugoslaviei.

La 25 iulie 1934, cancelarul Austriei, Engelbert Dollfuss, fusese asasinat de către naziştii austrieci chiar în clădirea guvernului, în urma unei tentative de puci, organizată şi coordonată de către autorităţile nazis-te de la Berlin. Dollfuss condusese anterior Austria cu mână de fier, dizolvase toate partidele politice (inclusiv cel nazist), doar Frontul Patriotic, ca partid totalitar, fiind menţinut în legalitate. La 25 iunie, naziştii austrieci s-au reunit la Zürich şi, împreună cu specialişti germani în materie de diversiune, au stabilit planul puciului care trebuia să aducă partidul nazist austriac la putere: ocuparea clădirii Consiliului de Miniştri, arestarea guvernu-lui, ocuparea statului-major şi preluarea conducerii armatei austriece. În Ziua Z, la orele prânzului, membrii organizaţiei militare secrete a NSDAP austriac, organizaţie încadrată în SS-ul german ca „Standarte 89", s-au reunit, îmbrăcaţi în civil, în sala de gimnastică din Viena a Uniunii Germane de Educaţie Fizică, unde s-au îmbrăcat în uniforme ale armatei austriece iar de acolo, astfel deghizaţi şi înarmaţi, s-au deplasat în camioane militare la sediul Cancelariei, pe care au ocupat-o. În mod concomitent, naziştii au început să scotocească fiecare încăpere în căutarea lui Dollfuss. Acesta aştepta liniştit în biroul său; probabil că se gândea că nu mai are nicio şansă de scăpare. La un moment dat, uşa se deschise brusc şi în încăpere, îşi făcu apariţia Hedvicek, body-guard-ul cancelarului, cel care cunoştea toate ascunzişurile vechiului palat. Acesta l-a prins de braţ pe Dollfuss, cerându-i să-l urmeze prin intrarea din colţul camerei, mascată printr-un dulap, care ducea printr-un coridor secret până la clădirea Arhivelor naţionale. În timp ce cei doi se luptau să îndepărteze dulapul, uşa cabinetului zbură din ţâţâni şi, prin locul rămas gol, pătrunse o grupă de pucişti. Cel ce părea a fi şeful trase 2 gloanţe asupra micuţului dictator, din care unul îl nimeri în zona gâtului. După câteva ore de agonie petrecute pe canapeaua din biroul său, Dollfuss muri, dar puciul nazist a fost lichidat, până la urmă, de armată. Guvernul de la Berlin a negat oficial orice implicare, cu toate că ambasadorul german la Viena, Rieth, a intervenit personal în favoarea

puciştilor capturaţi. Noul cancelar, Otto Schuschnigg, şi-a învăţat însă „lecţia" şi s-a arătat mai maleabil faţă de pretenţiile hitleriste şi, spre deosebire de predecesorul său, a îngăduit dezvoltarea la scară naţională a mişcării naziste austriece, fapt ce a permis mai târziu anexarea, pe cale paşnică, a Austriei la cel de-al III-lea Reich. 40

La 9 octombrie 1934, un alt oponent al expansiunii germane în bazinul dunărean, regele Alexandru al Iugoslaviei (cumnat al lui Carol II şi prieten de încredere al României) fusese asasinat la Marsilia de către membri ai organizaţiei naţionaliste croate „Ustaşa"; aceştia fuseseră anterior instruiţi în vederea săvârşirii de acte de diversiune şi terorism la o bază militară din Jankapuszta (Ungaria) şi se bucuraseră de sprijinul logistic şi moral al Abwehr-ului şi al unor lideri nazişti proeminenţi în frunte cu responsabilul NSDAP pentru politică externă, Alfred Rosenberg. Atât programul, cât şi ceremonialul, dedicate vizitei regelui iugoslav au fost concepute prost, de parcă unul dintre organizatori ar fi dorit, în mod premeditat, să favorizeze comiterea unui atentat cu această ocazie. În primul rând, cuirasatul „Dubrovnik", vaporul care-l avea pe rege la bord, a fost programat să acosteze în portul Marsiliei, un oraş rău famat, cu un nivel ridicat de toleranţă la criminalitate, în loc să fie dirijat către Toulon, portul marinei militare franceze situat în apropiere, unde condiţiile de siguranţă erau mult superioare. În al doilea rând, pentru ca regele Alexandru şi ministrul de externe francez, Louis Barthou, să poată fi văzuţi de mulţimea de oameni aflată pe trotuare, şoferul automobilului oficial a lăsat jos capota de pânză, în condiţiile în care, nefiind vorba de o întâlnire între doi şefi de stat, nu erau asigurate la faţa locului măsurile de securitate cele mai adecvate. În al treilea rând, lipsa militarilor înarmaţi, postaţi pe marginile traseului de deplasare, care să tragă în cazul în care cineva s-ar desprinde din mulţimea de pe margine pentru a ataca convoiul oficial, a uşurat misiunea atentatorilor. În momentul în care maşina regelui Alexandru a ajuns la piaţa Bursei, la numai câţiva metri de port, un bulgar macedonean, Velicicu Dimitrov, şi-a croit drum prin asistenţă, s-a năpustit pe şosea direct la automobilul cu pricina, a sărit pe scara maşinii şi atras câteva gloanţe dintr-un pistol automat de calibru greu omorându-l pe loc pe regele iugoslav şi rănindu-l pe

ministrul Barthou care a decedat la spital. După aceea, atentatorul a început să împroaşte cu gloanţe în jurul său, ca un nebun, omorând astfel încă două femei din mulţime. Din cauza învălmăşelii create, nimeni nu a observat pe moment că atentatorul a fost împuşcat la rândul său; mai târziu a reieşit că cel care a tras asupra atentatorului era Mi-o Krali, un alt terorist ustaş, şi că uciderea asasinului făcea parte din planul conspiratorilor41. Noul conducător al Iugoslaviei, regentul Paul, fratele celui dispărut, pentru a nu cădea şi el victimă unui atentat, a realizat imediat o apropiere politică semnificativă de Germania şi de ţări vecine de orientare fascistă (Italia, Bulgaria, Ungaria), astfel că rolul Iugoslaviei în cadrul Micii Antante şi înţelegerii Balcanice a devenit mai mult formal, spre marea neliniște a factorilor de răspundere de la Bucureşti. Din aceste motive, începând cu anul 1935, pentru a-şi salva viaţa şi tronul, regele Carol II şi-a nuanţat politica internă şi externă: pe de-o parte, a căutat să-şi subordoneze organizaţia paramilitară prohitleristă Garda de Fier, aflată în ilegalitate, oferindu-i posibilitatea de a-şi înfiinţa un partid legal iar pe de altă parte, a continuat să militeze pentru menţinerea alianţelor tradiţionale ale României dar, în acelaşi timp, să vină în întâmpinarea pretenţiilor economice ale Germaniei, nu şi politice.

Înainte de a examina mai în amănunt relaţiile româno-germane din perioada de referinţă, se impune realizarea unei scurte analize a contextului european care a favorizat „încălzirea" acestora. În anul 1935, prin încălcarea tratatului de la Versailles, Germania a reintrodus serviciul militar obligatoriu şi a început să se reînarmeze masiv, cu intenţia de a declanşa un nou război mondial pentru a-şi lua revanşa pentru înfrângerea suferită în faţa anglo-francezilor în 1918 în Vest şi pentru a câştiga „spaţiu vital" (resurse naturale şi forţă de muncă ieftină pentru economia germană) în Est. Pentru a „încercui" Germania şi a descuraja veleităţile belicoase ale acesteia, noul ministru de externe de externe francez, Pierre Laval, un vechi liberal pacifist, şi-a fixat două obiective care, odată îndeplinite, ar fi întărit sistemul de securitate colectivă promovat de Franţa după 1919: încheierea „pactului oriental" cu Rusia, precum şi a unei alianţe cu Italia, cu scop evident antigerman. Întâi, Laval s-a deplasat la Moscova unde a

încheiat un pact de asistenţă mutuală cu ruşii, dar fără folos, deoarece Parlamentul francez a refuzat ratificarea lui. Încurajat de succesul iniţial al diplomaţiei franceze, Titulescu a încercat şi el imediat să negocieze un tratat de asistenţă mutuală cu ruşii, însă datorită contenciosului basarabean, nu a putut obţine mai mult, pe moment, decât returnarea „Cloştii cu puii de aur" (Tezaurul de la Pietroasele), precum şi osemintele lui Dimitrie Cantemir… După insuccesul înregistrat pe relaţia cu Rusia sovietică, Pierre Laval s-a deplasat la Roma, unde a semnat împreună cu Mussolini un tratat de alianţă franco-italian, care nu a dat rezultate pe termen mediu şi lung, în ciuda concesiilor franceze acordate prin care era cedată Italiei o parte din Somalia franceză, din cauză că, la scurtă vreme după aceea, a izbucnit războiul italo-abisinian. Laval şi omologul său britanic, Samuel Hoare, au încercat să-şi ofere bunele oficii în vederea aplanării conflictului, însă propunerea de mediere făcută cu acest prilej a trebuit să fie retrasă datorită protestelor vehemente ale opiniei publice occidentale care acuza atitudinea conciliatoristă a guvernanţilor anglo-francezi faţă de fascism şi deplângea victimele lui Mussolini, abisinienii; Pierre Laval avea să constate cu amărăciune în anul 1945: „Curentul antifascist s-a dovedit a fi atunci mai puternic decât dorinţa de pace.42" După ce, la solicitarea opiniei publice, ţările occidentale au instituit o blocadă economică împotriva Italiei, dictatorul italian, drept răspuns, a încheiat cu Hitler mai întâi o alianţă defensivă („Axa Roma-Berlin") şi apoi una ofensivă („Pactul de Oţel"). Venirea la putere în Franţa, la începutul anului 1936, a Frontului Popular de orientare socialistă, ce propovăduia necesitatea acordării unei atenţii mai mari problemelor sociale interne, în raport cu problemele de politică externă, a însemnat sfârşitul politicii de securitate colectivă promovate de Franţa şi susţinute între altele şi de România, fapt ce va permite Germaniei şi aliaţilor ei de conjunctură să supună pe rând ţările mici şi mijlocii din Europa Centrală şi de Sud-Est.

Abandonarea politicii de securitate colectivă a compromis, scurt timp după aceea, şi cariera celui mai cunoscut om politic român din perioada interbelică, ministrul de externe, Nicolae Titulescu. Acesta era oricum puternic contestat de către guvernele Germaniei, Italiei şi

Poloniei, partidele româneşti de dreapta, camarilă, gruparea liberală a lui Richard Frânasovici şi avea tot mai multe divergenţe cu regele Carol II, vizibile încă de la momentul vizitei comune la Paris de la începutul anului. Monarhul era asaltat efectiv de reclamaţii la a-dresa conduitei lui Titulescu în politica externă: prim-ministrul Tătărăscu îl făcea responsabil de deteriorarea relaţiei cu Italia; regina-mamă Maria avertiza cu privire la efectele nefaste ale combinaţiilor politice ale lui Ţi-tulescu cu Moscova; Elizabeta, sora regelui, îl indica pe Titulescu drept vinovat pentru sabotarea dezvoltării schimburilor comerciale cu Polonia; Grigore Filipescu şi N. Iorga îl acuzau de acţiune împotriva regelui în urma campaniilor purtate în presa străină şi de colaborare cu fostul director al Siguranţei, Eugen Cristescu, cu scopul de a face schimburi de informaţii compromiţătoare pentru rege şi anturajul acestuia43. În ciuda eşuării politicii de securitate colectivă şi a accentuării tendinţei regelui de a lua pe cont propriu iniţiativele României de politică externă (cum ar fi întâlnirea şefilor de stat din Mica Antantă, ţinută la Bucureşti în 8 iunie 1936), Titulescu nu a dezarmat şi a căutat să revină în centrul atenţiei prin promovarea unor iniţiative controversate de politică externă. În primul rând, la 21 iulie 1936, în cursul unei întâlniri bilaterale organizate în marja conferinţei de la Montreux, ministrul român de externe, Titulescu, şi omologul său rus, Litvinov, au semnat un protocol bilateral ce stabilea principiile proiectatului tratat de asistenţă mutuală dintre România şi Uniunea Sovietică, între care şi posibilitatea ca trupele ruseşti să treacă Nistrul în România în baza unei invitaţii formale a guvernului român şi viceversa; acest protocol, încheiat în condiţiile în care Rusia sovietică refuza constant să recunoască aparte-nenţa de drept a Basarabiei la România, era prematur şi constituia, în fapt, o invitaţie adresată ruşilor de a ocupa Basarabia cu prima ocazie. În al doilea rând, la 19 august 1936, Titulescu a împins lucrurile şi mai departe, cu ocazia creării la Londra a „Comitetului de neintervenţie" în războiul civil din Spania; acesta a făcut notă separată menţionând că România îşi rezervă libertatea de a decide în cazul în care guvernul republican spaniol îi va solicita sprijinul; prin această declaraţie, Titulescu punea Regatul României într-o situaţie paradoxală pe plan internaţional: deşi ţara

noastră avea un conflict „îngheţat” cu Rusia, se manifesta ca o aliată de facto a acesteia. Această ultimă gafă politică titulesciană l-a exasperat pe Carol II care s-a văzut astfel nevoit să solici-te scoaterea din guvern a imprudentului ministru de externe, doleanţă îndeplinită, zece zile mai târziu, în urma unei remanieri a guvernului. Căzut în dizgraţie, urmărit de legionari şi de agenţii Abwehr-ului, înfierat de către partidele şi presa de dreapta care îl considerau a fi „aservit Moscovei”, Titulescu a fost nevoit să se expatrieze şi să trăiască în străinătate până la sfârşitul vieţii.

Noile raporturi româno-germane au fost inaugurate, în februarie 1935, prin transmiterea unei ofer-te a Fuehrerului german, prin intermediul lui Radu Leca, corespondent al ziarului Volkischer Beobachter la Bucureşti, către regele Carol II, prin care se solicita: schimbarea cursului politicii externe româneşti, ruperea relaţiilor cu Anglia şi Franţa, dizolvarea alianţei cu Cehoslovacia şi a Micii Antante, stoparea procesului de apropiere diplomatică româno-rusă, sabordarea sistemului de securitate colectivă în Europa. În caz de refuz, regelui îi era clar că organizaţia interzisă Garda de Fier urma să fie folosită în vederea pedepsirii sale, după modelul uzitat deja cu succes, în interes german, în Austria şi în Iugoslavia. Printr-un joc diplomatic subtil, părând că încearcă în mod sincer să realizeze o reorientare a cursului politicii externe româneşti, dar căutând, în permanenţă, să-şi asigure libertatea de manevră, Carol II a acţionat cu multă abilitate reuşind să-şi păstreze tronul, dar şi alianţele cu marile democraţii occidentale, până către sfârşitul verii lui 1940. Deşi afişa o pretinsă predis-poziţie a sa pentru o orientare progermană, regele căuta să evite primirea în audienţă a unor demnitari naziști invocând diverse pretexte: ba pretindea ca, la o eventuală audienţă, să fie prezente anumite personalităţi ori altele să fie absente din ţară pentru evitarea incidentelor diplomatice ceea ce contribuia la amânarea sine die a întâlnirilor preconizate; ba invoca iminenţa aducerii la putere a unui guvern progerman iar, din această cauză, aprecia că vizita unui demnitar german nu este oportună întrucât opinia publică ar crede că noul guvern a fost posibil urmare a vizitei oficiale germane; ba căuta să justifice imposibilitatea de a impune dintr-odată şi direct opiniei

publice române schimbarea radicală a politicii externe. 44

În faţa presiunilor politice ale Reichului, Carol II a rezistat cu destul de mult succes, graţie şi unor concesii acordate în plan economic prin încheierea tratatului bilateral de cliring din 1935. Cum s-a ajuns la semnarea acestui tratat? În 1933, din cauza politicii violent antisemite a naziştilor, marile bănci, corporaţii şi trusturi din Occident, controlate în bună parte de evrei, au început un război economic împotriva Germaniei, astfel că, din cauza boicotului, produsele finite şi semifabricate germane nu mai aveau căutare pe acele pieţe. Ca urmare, în anul următor, rezervele de aur şi de valută forte ale Germaniei au scăzut considerabil, fapt ce a determinat Ministerul Economiei de la Berlin să făurească un plan menit să reducă semnificativ importul de produse finite, urmând ca marile companii germane, rămase fără pieţe de desfacere în Vest, să se reprofileze pe producţie de armament şi alte materiale necesare industriei de război pentru a supravieţui, întrucât statul german devenise principalul lor client, respectiv pe cercetareinovare în vederea înlocuirii produselor finite, care, din motive economice, nu mai puteau fi importate. Industria germană nu putea trăi totuşi multă vreme numai din comenzile statului german şi avea nevoie deci de noi pieţe de desfacere care să le înlocuiască pe cele pierdute, de unde să fie importate alimente şi materii prime pentru aceeaşi industrie, producţia internă în aceste ultime două domenii fiind mereu deficitară; în mod natural, ţările din bazinul dunărean, bogate în materii prime şi slab industrializate, urmau să devină hinterlandul Germaniei, în viziunea planificatorilor de la Berlin.

La 23 martie 1935, a fost semnat „Tratatul de comerţ, stabilire şi navigaţie între România şi Reichul German", prin care schimburile comerciale între cele două ţări erau regulate pe baza cliringului. Comerţul prin cliring a generat împrumuturi ascunse furnizate de România economiei germane; exportatorii români de produse agricole, lemn şi alte materii prime erau satisfăcuţi de sumele pe care le plăteau germanii, într-o perioadă în care cererea din statele occidentale scăzuse considerabil; în schimb, industria germană, aflată în plin proces de reformare şi restructurare, nu a putut furniza produsele solicitate pentru echiparea industriei autohtone ori produse de larg

consum, exceptând produse de nişă precum acordeoane, termometre, medicamente şi altele asemenea. În aceste condiţii, soldul comercial cu Germania a devenit activ pentru România iar marile cantităţi de mărci rezultate (18 milioane la sfârşitul anului 1935) au rămas blocate în băncile germane, în aşteptarea cumpărării de mărfuri întrebuinţabile. Preţurile ridicate pe care le ofereau importatorii germani pentru produsele româneşti au determinat scumpirea acestora într-o asemenea măsură încât ele aveau tot mai puţină căutare pe alte pieţe; astfel, dacă în 1932, România exporta în Germania 12, 4 % din totalul produselor ei trimise peste graniţe, în 1938, procentul creştea la 50 %45. Datorită reducerii importurilor de produse industriale de pe pieţele occidentale, România a fost nevoită să treacă la dezvoltarea accelerată, într-un timp foarte scurt, a industriei naţionale proprii pentru a suplini lipsa acestora. Cifrele creşterii industriale sunt impresionante: valoarea producţiei industriale se dublează, investiţiile de capital în industrie (îndeosebi în industria metalurgică, textilă şi extractivă) cresc de 3 ori; producţia de oţel creşte cu 125 %, producţia de fontă satisfăcea integral piaţa românească. În aceeaşi perioadă, importul de fabricate scade de 4 ori, importul de semifabricate meta-lurgice scade de 8 ori iar cel de laminate scade de 7 ori46. Aceste performanţe economice erau posibile datorită intervenţiei tot mai puternice a statului în economie; în calitate de consumator, statul prelua între 70 şi 80 % din producţia industriei grele; totodată, ducea o politică protecţionistă şi dirija, prin controlul politicii de creditare a sectorului bancar, circa 66 % din totalul creditelor către industrie.47

Contractul de cliring cu Germania a fost contestat şi, uneori, sabotat de către guvernanţii români; cel mai aprig contestatar a fost guvernatorul Băncii Naţionale a României, Mitiţă Constantinescu, care a cerut într-un memoriu adresat guvernului român, la 11 iulie 1936, anularea acordului comercial cu germanii, fără succes însă. De asemenea, nici memoriul adresat de către guvernatorul B.N.R. guvernului Marii Britanii prin care propunea realizarea de investiţii britanice în economia românească prin finanţarea unor proiecte industriale con-crete, menite să contrabalanseze influenţa germană în regiune, nu a adus vreun rezultat pozitiv. Cu toate acestea, guvernul

Tătărăscu a căutat să reducă pierderile rezultate din aplicarea acordului de cliring, reducând cu 20 % exportul de petrol către Reich. Acest lucru a fost posibil în urma promulgării unei noi legi a minelor, la 24 martie 1937, act normativ care, prin prevederile sale, a favorizat crearea a doua întreprinderi petroliere cu capital românesc care să exporte în alte ţări, contra valută fortedolari SUA; totodată, guvernul a încercat, prin negocieri, să obţină preluarea unei părţi din mărfurile de export româneşti de către Anglia şi Franţa. Nemulţu-mită de noua atitudine a guvernului român, Germania a majorat taxele vamale pentru produsele româneşti, a mărit subsidiile acordate mişcării legionare în vederea finanţării campaniei sale electorale din 1937 şi a întocmit planuri militare vizând luarea sub control direct a ţărilor situate în bazinul dunărean. În faţa agresiunii ce se profila orizont, Carol II a răspuns prin legiferarea Constituţiei din 1938 pentru ca întreg poporul român să se găsească unit şi solidar în lupta cu cei ce căutau să-i ştirbească independenţa şi suveranitatea naţională, şi prin măsuri punctuale destinate măririi potenţialului economic şi militar al ţării.

Relaţiile regelui cu Garda de Fier, în anii 1935 – 1937, au cunoscut şi suişuri, şi coborâşuri, în funcţie de nivelul general al relaţiilor româno-germane existent la un moment dat, în interiorul perioadei analizate. După ce cumnatul său, regele Alexandru, a fost asasinat în octombrie 1934, regele României avea motive serioase să se teamă. Avându-l alături în calitate de sfetnic pe Mihail Moruzov, un reputat specialist în combinaţii informative, Carol II a adoptat un plan prin care urmărea să-i determine pe inamicii săi naziști şi gardişti, dacă nu să renunţe, măcar să amâne un eventual proiect de regicid; în acest scop, a oferit Germaniei un foarte a-vantajos tratat comercial, de natură a o satisface pe termen scurt şi mediu, precum şi promisiuni pentru realizarea unei alianţe politice bilaterale iar legionarilor le-a oferit posibilitatea reintrării în legalitate, pentru ca Garda de Fier, odată scoasă la lumină, să poată fi controlată, slăbită şi, în final, distrusă. În urma unor înţelegeri de culise stabilite cu persoane apropiate regelui, la 20 martie 1935, conducătorii legionari au înfiinţat un partid legal intitulat „Partidul Totul pentru Ţară”. Titulatura aleasă,

inspirată de lozinca întemeietorului dinastiei străine, Carol I („Totul pentru ţară, nimic pentru mine"), era menită să evidenţieze faptul că partidul nou creat ar fi 100 % promonarhic şi procarlist; desigur, cu condiţia ca regele Carol II să-şi ţină promisiunea făcută prin intermediul oamenilor săi, anume aceea de a adapta politica României potrivit pretenţiilor naziştilor". Întreaga organizaţie legionară a ieşit astfel la suprafaţă, cu formaţiunile ei paramilitare, cu steaguri şi însemne, cu un bine organizat aparat propagandistic" (L. Pătrăşcanu). Partidul Totul pentru ţară nu semăna cu niciun alt partid politic: nu avea un program clar stabilit, sub pretextul că acesta „va fi publicat la timpul potrivit" 48 şi nici nu părea că şi-ar dori să vină curând la guvernarea ţării, motivând că membrii săi nu au experienţă politică şi ar avea nevoie de o perioadă de „ucenicie". Rolul politic al acestui partid, în concepţia conducătorilor legionari şi a celor naziști, era acela de factor de presiune asupra regelui român şi a guvernului său, pentru a-i determina să acţioneze în interesul Germaniei.

După apariţia pe scena politică a partidului legal al mişcării legionare, Carol II a încurajat înfiinţa-rea de noi partide şi organizaţii politice de orientare naţionalistă al căror rol era acela de oferi alternative tinerilor căzuţi în mrejele mişcării legionare şi ale organizaţiei acesteia dedicate liceenilor – „frăţiile de cruce", pentru a-i scoate de sub influenţa acestora. În acest scop, la 29 martie 1935, fostul lider al P.N.Ţ., Alexandru Vaida-Voevod, a înfiinţat „Frontul Românesc", un partid al cărui principal punct îl constituia Numerus Valachus, o clauză potrivit căreia, în cadrul autorităţilor publice, a grupurilor profesionale şi în învăţământul superior, procentajul minorităţilor naţionale trebuia, în cel mai bun caz, să fie identic cu procentajul minorităţilor naţionale raportat la întreaga populaţie a României. De asemenea, la 14 iulie 1935, graţie muncii neobosite şi calităţilor de orator şi bun organizator ale lui Nichifor Crainic (om de încredere al regelui), a fost creat Partidul Naţional Creştin prin unirea grupării politice a profesorului antisemit, A.C. Cuza, de la Iaşi, formaţiune ce pierduse mulţi adepţi în favoarea Gărzii de Fier, cu cea a poetului Octavian Goga, naţionalist şi procarlist convins, dar şi abil om de afaceri, membru în mai multe consilii de administraţie ale unor

mari întreprinderi industriale şi bancare; P.N.C. a fost creat, la sugestia regelui, ca o contrapondere la mişcarea legionară: avea idei politice asemănătoare (numerus valachus, combaterea comunismului – „o doctrină opusă ideii naţionale al cărei scop este distrugerea organizaţiei noastre de stat", realizarea armoniei între clasele sociale etc) cu aceasta; avea metode de luptă asemănătoare cu aceasta (organizaţia paramilitară a „lăncierilor"), dar obiective politice diferite (P.N.C. era, în schimb, loial persoanei regelui şi alianţelor cu Anglia şi Franţa). În sfârşit, o grupare desprinsă din Partidul Totul pentru ţară, condusă de Mihail Stelescu (fost deputat legionar în parlament), a fondat, la 4 aprilie 1935, „Cruciada Românismului", partid cu doctrină legionară, dar care acuza public conducerea partidului legionar, în mod special pe Corneliu Zelea Codreanu, că ar fi primit bani de la partidul nazist german şi de la oameni de afaceri de origine evreiască; „Cruciada…" a dispărut de pe firmamentul politic practic imediat după sfârşitul tragic al lui Stelescu: acesta, în timp ce se afla internat în Spitalul Brâncovenesc, după ce suferise o operaţie de apendicită, a fost executat prin împuşcare de către un comandou format din 10 partizani de-ai lui Codreanu („decemvirii"). Cu toate că partidele naţionaliste patronate de Vaida, Goga şi Stelescu, create cu scopul îndiguirii influenţei Partidului Totul pentru ţară, s-au bucurat de sprijinul statului – e drept, într-o măsură mai mică decât organizaţia oficială naţionalistă dedicată tineretului şcolar, „Straja Ţării" –, în mod paradoxal, popularitatea mişcării legionare a crescut din ce în ce mai mult, aceasta evoluând, în numai câţiva ani, de la o organizaţie naţionalistă minusculă fondată la Iaşi de un grup de foşti colegi şi prieteni, la o adevărată mişcare de masă ce părea, în ciuda inapetenţei pentru puterea guvernamentală afişate de către liderii săi sau poate că tocmai de aceea, că va fi propulsată la conducerea statului, într-un viitor foarte apropiat, pe valul de entuziasm al aderenţilor săi.

Până la începutul anului 1937, liderii legionari au căutat, cu tot dinadinsul, să evite o confruntare deschisă cu Carol II lăsând fără răspuns şicanele repetate ale acestuia, deoarece încă mai sperau că regele României va reorienta cursul politicii externe a ţării noastre, din proprie iniţiativă, în vederea realizării unei alianţe cu Berlinul. O

imagine sugestivă49 a acestei atitudini ne-o oferă un fragment dintr-o convorbire telefonică purtată la 5 octombrie 1936 de către fostul ministru al apărării naţionale, generalul Cihoschi, cel a cărui carieră politică fusese terminată, în primăvara lui 1933, în urma declanşării scandalului de corupţie „afacerea Škoda", cu Gheorghe Furdui, liderul studenţilor legionari; în cursul convorbirii, Cihoschi a menţionat că mentorul său politic, Iuliu Maniu, are toată admiraţia pentru Partidul Totul pentru ţară şi că el personal, generalul, consideră că împuşcarea Elenei Lupescu ar situa mişcarea legionară în fruntea tuturor ca una dintre cele mai morale; drept răspuns, Furdui a spus următoarele: „Domnule general, sunt pentru ea o sută de pistoale şi foarte buni trăgători, dar n-a venit momentul oportun ca această doamnă să fie împuşcată, însă ceasul nu este departe…" Afirmaţia lui Furdui, venită la două luni după demiterea lui Titulescu de la conducerea ministerului de externe, releva faptul că liderii mişcării legionare, ca şi conducătorii nazişti de la Berlin, erau dispuşi încă să mai aştepte (dar nu prea mult!) ca regele Carol să se hotărască pentru realizarea unei alianţe cu Germania, dar că, în cazul în care nu vor primi satisfacţie, vor trece la „pedepsirea" regelui şi a anturajului apropiat al acestuia. Până la debutul anului 1937, relaţia tensionată dintre Carol II şi legionari nu a degenerat într-un conflict deschis, datorită şi atitudinii împăciuitoare a lui Ion Moţa, vechi camarad de luptă şi cumnat al lui C.Z. Codreanu, al doilea lider legionar, dacă nu ca importanţă, cel puţin din punct de vedere al vizibilităţii, care pleda pentru întreţinerea de bune relaţii cu regele. După izbucnirea războiului civil spaniol însă, Moţa a plecat pe front ca să lupte, împreună cu alţi şapte fruntaşi legionari, în tabăra conservatoare a generalului Francisco Franco iar, la scurtă vreme, pe 13 ianuarie 1937, acesta împreună cu un alt ideolog al partidului legionar, Vasile Marin, au căzut în luptă, în bătălia de la Majadajonda, lângă Madrid. Funeraliile organizate pentru cei doi, în Bucureşti, la mijlocul lunii februarie, de către conducerea Partidului Totul pentru ţară, au fost impresionante: în scop evident propa-gandistic, mii de legionari în uniformă au organizat o procesiune, defilând în urma carului mortuar, de la Gara de Nord până la sediul legionar din strada Roma; cu toate că legea privind instituirea stării de asediu care

interzicea manifestaţiile politice de stradă era încă în vigoare, organele de ordine nu au intervenit pentru a împrăştia pe manifestanţi, întrucât, în fruntea coloanelor, mărşăluiau ambasadorii Germaniei şi Italiei care se bucurau de imunitate diplomatică.

În faţa demonstraţiei de forţă a liderilor legionari şi a reprezentantului Reichului la Bucureşti, regele a reacţionat ferm: a dispus demiterea miniştilor de interne, respectiv justiţie, care nu făcuseră nimic pentru a preveni desfăşurarea manifestaţiei politice de stradă şi, totodată, a determinat guvernul să solicite o renegoci-ere a acordului de cliring în sensul reducerii semnificative a reducerii livrărilor de materii prime româneşti către Reich, fapt ce a stârnit nemulţumirea guvernului nazist al Germaniei. Mai mult decât atât, Carol II a încercat chiar să aducă în subordinea sa mişcarea legionară, chemându-l la sine pe Corneliu Zelea Codreanu şi cerându-i, pe un ton imperativ, să-i cedeze, în mod necondiţionat, conducerea supremă a mişcării legionare. Eliberat de influenţa ponderatoare a lui Moţa, „Căpitanul" a refuzat net şi i-a atras atenţia regelui că, pe viitor, nu va mai putea conta nici pe Partidul Totul pentru ţară, nici pe Codreanu însuşi.50 De altfel, cu ocazia întâlnirilor private ulterioare cu alţi oameni politici precum Iuliu Maniu ori Gheorghe Brătianu, Codreanu a insistat asupra faptului că, deşi rămânea monarhist, considera necesară abdicarea imediată a regelui Carol II în favoarea moştenitorului tronului, Mihai. Convins de primejdia reprezentată de Partidul Totul pentru ţară, care dorea să-l detroneze, poate să-l şi ucidă, şi de necesitatea imediată a represiunii, Carol II a obţinut includerea în guvern a unui om de mână forte, generalul Gavrilă Marinescu, care a prezentat un plan de suprimare a lui Codreanu şi a altor 30 de fruntaşi legionari, cu ajutorul unei echipe de puşcăriaşi într-o „noapte a Sfântului Bartolomeu", însă primul ministru liberal, Gh. Tătărăscu, s-a opus executării unei astfel de operaţiuni51. Au fost totuşi adoptate câteva măsuri menite să tempereze avântul mişcării legionare: a fost prelungită starea de asediu, a fost interzisă propa-ganda ei în lăcaşurile de cult iar Straja Ţării a fost declarată singura organizaţie legală a tineretului sub 21 de ani. După expulzarea din familia regală şi din ţară a prinţului Nicolae, în aprilie 1937,

conflictul dintre Carol şi legionari a devenit de notorietate; „cămăşile verzi" au organizat manifestaţii de susţinere a ostracizatului iar Codreanu a ţinut o conferinţă de presă în care a acuzat camarila regală de această măsură, încheindu-şi tirada cu următoarea scandare: „Trăiască prinţul Nicolae!"

După şapte ani de ani de domnie, regele Carol II, în pofida dificultăţilor politice cu legionarii, era optimist că va reuşi să le învingă graţie abilităţii sale recunoscute în gestionarea conflictelor de acest gen. În familia sa, se instaurase pacea şi armonia. Afacerile îi mergeau excelent: deţinea în proprietate fabrica de bere „Azuga", domeniul Sinaia-Predeal, avea între 30 şi 35 % acţiuni la întreprinderi ce înregistrau profituri fabuloase, rezultate în urma afacerilor cu statul român, precum: „Malaxa", „I.A.R. Braşov", „Astra", Banca de Credit Român; deţinea pachete de acţiuni mai mici şi la „Reşiţa", societatea auriferă" Mica", la „Scherg", „Buhuşi", Societatea de Telefoane52 etc. Mai avea în proprietate trei fabrici de zahăr în Bucovina, cumpărate printr-un credit luat de la societatea „Creditul Industrial", amortizat încă după primul an de exploatare şi bineînţeles, perla coroanei, moşia de la Mănăstirea, judeţul Călăraşi. În ce priveşte situaţia ţării, criza economică şi tulburările sociale asociate acesteia erau de domeniul trecutului, industria se dezvolta vertiginos, agricultura oferea profituri însemnate marilor proprietari şi investitorilor în domeniu, lucrurile mergeau vizibil mai bine. În plan politic, cu liderii Partidului Naţional Liberal şi Naţional Ţărănesc (cele două mari partide româneşti) se înţelegea destul de bine: liderul de facto al P.N.L. şi preşedinte al Consiliului de Miniştri, Gh. Tătărăscu, devenise un important sfetnic regal iar preşedintele P.N.Ţ., Ion Mihalache, un politician onest şi loial regelui, aştepta răbdător ca partidul său să fie rechemat la guvernare.

Evenimentele survenite în plan politic, atât în ţară cât şi în străinătate, din toamna acelui an, au stricat însă tabloul acesta idilic. La 5 noiembrie 193753, într-o conferinţă ţinută la Berlin în prezenţa ministrului său de război, von Blomberg, a şefului marelui stat major al armatei, von Fritsch, a ministrului de externe, von Neurath, a şefului Luftwaffe, Goering şi a şefului marinei militare, von Raeder, cancelarul Adolf Hitler a expus liniile directoare ale politicii sale externe viitoare:

transformarea războiului economic cu Anglia şi Franţa într-unul armat, undeva în jurul anului 1943; anexarea cât mai urgentă a Austriei şi Cehoslovaciei din considerente strategice militare; cucerirea de spaţiu vital (lebensraum) în Răsărit, cu scopul prevenirii, în acest mod, a de-clanşării foametei în rândul populaţiei germane, prin obţinerea de terenuri pentru agricultură în alte ţări, întrucât solurile proprii sărăciseră ca urmare a fertilizărilor excesive cu produse chimice. Planul hitlerist a întâmpi-nat opoziţii în rândul unora dintre participanţi, care considerau că armata germană nu este pregătită încă pentru a purta un război de mari proporţii, motiv pentru care au fost înlocuiţi apoi sub diverse pretexte (von Blomberg a fost acuzat că ar fi luat în căsătorie o fostă prostituată, von Fritsch a fost acuzat de homosexualitate iar von Neurath că ar fi prea bătrân). În conferinţa de la Berlin (Hossbach), nu a fost pronunţat numele ţării noastre, cea care avea atunci cea mai mare suprafaţă agricolă cultivabilă dintre ţările Europei Centrale şi de Sud-Est, dar regelui îi era cât se poate de clar că România reprezenta ţinta principală a naziştilor pentru a fi transformată în colonie agricolă a Reichului. Dincolo de motive personale, regele avea astfel şi un motiv politic foarte puternic pentru a ţine Partidul Totul pentru ţară la distanţă de fotoliile guvernamentale.

La 12 noiembrie 1937, după împlinirea a patru ani de guvernare naţional-liberală neîntreruptă, Carol II a acordat o audienţă preşedintelui P.N.Ţ., Ion Mihalache, pentru a-i declara că doreşte să încredinţeze, conform uzanţelor, guvernarea ţării celuilalt mare partid al ţării, P.N.Ţ., cu condiţia sine-qua-non a includerii în noul guvern a Frontului Românesc, formaţiunea de buzunar a lui Alexandru Vaida-Voevod; prin această mane-vră politică, regele urmărea izolarea în partid a inamicului său personal, Iuliu Maniu, acesta din urmă aflându-se în relaţii de duşmănie cu Vaida, precum şi promovarea la guvernare, în locul maniştilor, a unor naţional-ţă-rănişti ce respingeau orice formă de colaborare cu legionarii. Contrar aşteptărilor, Ion Mihalache a refuzat să îndeplinească pretenţiile regale pentru a nu sacrifica astfel prietenia cu Maniu, confirmând astfel, odată în plus, caracterizarea pe care i-o făcuse Carol în timpul exilului său („drept,

cinstit, dar slab politician" 54). Mai mult decât atât, a doua zi, Mihalache şi-a dat demisia de la conducerea Partidului Naţional Ţărănesc şi l-a invitat pe prietenul Maniu să preia „toga prezidenţială", adică funcţia de preşedinte al partidului.

Aflat acum în conflict nu numai cu legionarii dar şi cu P.N.Ţ-ul, regele Carol a constatat că nu se mai putea baza decât pe două partide, Partidul Naţional Liberal, reprezentat prin gruparea lui Ghe. Tătărăscu şi Partidul Naţional Creştin, astfel că, la data de 14 noiembrie, a încredinţat din nou guvernarea lui Tătărăscu, pe încă patru ani, opţiune ce trebuia confirmată cu ocazia alegerilor parlamentare programate a se desfăşura o lună mai târziu, prin obţinerea de către P.N.L. a cel puţin 40 % din voturi. Hotărâţi să împiedice, cu orice preţ, prelungirea guvernării tătărăsciene, Maniu şi Codreanu şi-au oficializat colaborarea începută cu doi ani în urmă, încheind, la data de 25 noiembrie, un pact de neagresiune electorală prin care Partidul Naţional Ţărănesc şi Partidul Totul pentru ţară urmau să acţioneze în echipă, pe durata campaniei electorale şi a alegerilor, pentru apărarea libertăţii de propagandă şi împiedicarea fraudării alegerilor de către guvern; totodată, cele două partide se obligau să nu se atace reciproc în timpul agitaţiei electorale. La pact a aderat şi gruparea liberală condusă de Gheorghe Brătianu, devenit şi el între timp inamic al regelui. Pentru a preveni repetarea trucării rezultatului alegerilor, legionarii au săvârşit acţiuni teroriste astfel că, pe durata campaniei electorale, între aceştia şi reprezentanţii autorităţilor publice au avut loc ciocniri violente, în cursul cărora au căzut la datorie 4 poliţişti. Aceste acţiuni de intimidare + propaganda din om în om + prestigiul acumulat, mai ales în Ardeal, prin colaborarea deschisă cu Maniu, au făcut ca partidul legionarilor să câştige 15 % din voturi şi să devină a treia forţă politică a ţării. P.N.L. nu a reuşit să obţină cele 40 % din voturi necesare pentru a continua să exerci-te guvernarea ţării; acest lucru a fost posibil, în principal, datorită inactivităţii ministrului de interne, Richard Frânasovici, care nu s-a implicat deloc în realizarea unor alegeri „bune", fiindcă era efectiv terorizat de gândul că ar putea fi asasinat de legionari55.

După ce guvernul Tătărăscu 2 şi-a înaintat demisia ca urmare a

eşecului neaşteptat înregistrat în alegeri, regele mai avea un singur partid pe care putea contamicul Partid Naţional Creştin a cărui conducere bicefală Goga-Cuza promova idei politice şi metode de luptă asemănătoare cu cele ale mişcării legionare, dar şi obiective diferite: menţinerea sistemului de guvernare democratic şi a alianţelor tradiţionale, respectiv loialitatea faţă de persoana regelui Carol II. Anul 1938 debuta astfel cu un guvern Goga; ultimul parlament ales conform prevederilor Constituţiei din 1923 şi cele ale legii electorale din 1926, a fost dizolvat înainte de a se fi putut întruni vreodată urmând ca, la începutul lunii martie, să fie convocate noi alegeri. Pentru ca rezultatul acestui scrutin să fie favorabil naţional-creştinilor, era nevoie de un ministru de interne relativ tânăr, energic, neînfricat, antilegionar, procarlist şi care se bucura de încredere în rândul ofiţerilor Ministerului de interne. Naţional-creştinii nu aveau în partidul lor un personaj care să întrunească acest şir lung de calităţi şi nici nu au acceptat includerea în guvern a generalului Gavrilă Marinescu, detestatul membru al camarilei regale, cel al cărui profil se potrivea cel mai bine acestui portret-robot, astfel că regele a fost nevoit să-l extragă de la naţional-ţărănişti pe fostul subsecretar de stat de la interne, Armand Călinescu care, în scurt timp, a reuşit să se facă indispensabil monarhului prin serviciile aduse, prin calităţile sale remarcabile de eminent om de stat: cinste, inteligenţă, dârzenie, putere de muncă peste medie, spirit organizatoric, devotament nemărginit pentru ţară şi tron. Călinescu avea o voinţă puternică şi dovedea o atitudine de consecvenţă în realizarea proiectelor sale; încă din perioada copilăriei îşi pierduse ochiul drept în urma unui joc stupid cu arcuri şi săgeţi, iar acest handicap fizic îl maturiză înainte de vreme şi îl ambiţionă să depăşească orice obstacol întâlnit în viaţă. Din acest guvern de conjunctură a acceptat să facă parte şi generalul Ion Antonescu, dar numai după ce premierul Goga i-a garantat că România va rămâne loială alianţei cu Anglia şi Franţa. Primele măsuri luate de guvern au fost luate în ideea că acestea îi vor facilita victoria în alegeri: suprimarea presei din Sărindar (Adevărul şi Dimineaţa), di-zolvarea consiliilor locale şi judeţene şi înlocuirea lor cu comisii interimare dominate de oamenii săi, scăderea preţurilor unor produse de larg

consum – monopol de stat (sare, petrol lampant, tutun). 56

Regele Carol II nu era deloc mulţumit de întorsătura evenimentelor. Eforturile sale din primii ani de domnie vizând primenirea cadrelor de conducere ale partidelor şi înlăturarea celor compromise se dovediseră a fi fost zadarnice. Familia Brătianu, care orchestrase şi pusese în executare lovitura de stat anticarlistă de la 4 ianuarie 1926, controla iarăşi cu autoritate Partidul Naţional Liberal după ce gruparea liberală dizidentă a lui Gheorghe Brătianu revenise la matcă, astfel că nu se mai putea conta pe acest partid. Iuliu Maniu şi amicii politici ai acestuia, care patronaseră lovitura de stat antimihăistă din 8 Iunie 1930, controlau din nou Partidul Naţional Ţărănesc şi puneau ţara la cale împreună cu Codreanu şi legionarii săi, astfel că nu se mai putea conta nici pe acest partid. În cursul unei audienţe, generalul Antonescu57, la data de 8 februarie, i-a prezentat un raport al Serviciului Secret de Informaţii conţinând informaţii deosebit de îngrijorătoare. Partidul Naţional Creştin era considerat incapabil de a-şi asigura succesul în alegeri din următoarele motive: lipsa de omogenitate în sens doctrinar; lipsa de cadre proprii în oraşe mici şi mai ales la sate; lipsa de bună credinţă a cadrelor improvizate, mare parte din ele fiind cunoscute pentru simpatiile lor legionare. Antonescu l-a sfătuit pe rege să-şi aleagă un om potrivit şi să dea o lovitură de stat, scontând pe faptul că „alesul" ar putea fi chiar el58. După lungi reflecţii, văzând că nu mai are la dispoziţie nicio variantă din rândul partidelor politice, Carol II şi-a însuşit punctul de vedere al ministrului de interne, Armand Călinescu: „Ţara e bolnavă. Se impune punerea în vacanţă a partidelor şi instaurarea imediată a unui regim nou bazat pe autoritatea regală".

S-a spus adesea că regele Carol II ar fi urmărit, încă de la urcarea de pe tron, să desfiinţeze partidele politice şi să impună o dictatură personală. De fapt, acesta îşi dorea ca partidele să fie „instrumente de execu-ţie în mâna sa" dar, în acelaşi timp, tot ele să poarte răspunderea politică şi juridică pentru actele de guvernare. Abandonarea principiului „regele domneşte, nu guvernează" prin instaurarea unui regim de autoritate personală, nu corespundea intereselor lui Carol II, un adept al combinaţiilor politice de culise, un

tip oportunist prin excelenţă şi lipsit de curaj, ce căuta mereu să amâne luarea unor decizii riscante pentru persoana proprie şi pentru anturajul apropiat. Niciun dictator nu a fost mai puţin potrivit pentru un asemenea post decât Carol II al României. A fost obligat însă la un asemenea pas, întrucât nu se mai putea baza pe niciunul dintre partidele importante. Se impunea astfel revizuirea totală a mult lăudatei Constituţii din 1923, legea fundamentală ce permitea Parlamentului dreptul de a iniţia exabrupto fie detronarea unui suveran, fie înlăturarea unui prinţ moştenitor din linia de succesiune la tron, fie chiar proclamarea republicii.

Evenimentele de a doua zi (9 februarie) au confirmat regelui justeţea deciziei sale şi l-au determinat să grăbească implementarea planurilor sale. Premierul Octavian Goga şi liderul suprem al legionarilor, Corneliu Zelea Codreanu, au încheiat o înţelegere ce prevedea, în esenţă, următoarele: legionarii urmau să susţină guvernul naţional-creştin în alegeri iar acesta din urmă se arăta dispus, în schimb, să promoveze încheierea unei alianţe româno-germane în toate domeniile59. În seara aceleiaşi zile, la Palatul Regal a sosit omul de afaceri Nicolae Malaxa, ce aducea cu sine un mesaj din partea „Asociaţiei finanţei şi marii industrii", care cerea demiterea imediată a guvernului Goga-Cuza şi instituirea regimului de autoritate monarhică. Demiterea guvernului Goga era necesară întrucât măsurile sale antisemite neliniştiseră profund marile democraţii occidentale şi a fost nevoie ca ministrul de externe, Istrate Micescu, celebrul avocat – decan al baroului bucureştean, să facă dovada întregii sale elocinţe pentru a se evita o ruptură cu acestea. Instaurarea regimului de autoritate regală era văzută, totodată, ca singura şansă de a salva industria naţională ameninţată de tendinţele hegemonice în regiune ale Germaniei naziste. Drept răspuns, în noaptea de 9/10 februarie 1938, regele a convocat pe principalii săi sfetnici, Armand Călinescu, Gheorghe Tătărăscu, Constantin Argetoianu, Ernest Urdăreanu, şi, după ce s-a sfătuit cu ei până la ora 4 dimineaţa, a întocmit planul de măsuri ce urmărea restabilirea ordinii şi liniştii publice, redactarea unei noi Constituţii regale şi trimiterea „la plimbare" a partidelor politice. Regimul democratic parlamentar ce se sprijinea pe

prevederile Constituţiei din 1923, îşi trăia ultimele zile.

NOTE

1. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, „1926 – 1930. În culisele crizei dinastice", în „Magazin istoric", anul XX, nr. 10 (235), pag. 27.

2. Radu R. Rosetti, „Jurnal", în „Mag. Istoric", anul XX, nr. 11 (236), pag. 43.

3. N. Cosma, D. Marinescu, „Fapte din umbră", vol. III, edit. Politică, Bucureşti, 1980, pag. 87.

4. Carol II, „Sinteză..." în „Mag. Istoric", anul II, nr. 5 (14), pag. 73.

5. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., vol. IV, edit. Politică, Bucureşti, 1983, pag. 76.

6. Grigore Gafencu, „Însemnări", în „Mag. Istoric", Anul XV, nr. 12 (177), pag. 27.

7. „Mag. Istoric", anul XX, nr. 12 (237), pag. 22.

8. Constantin Argetoianu, „Memorii", în „Mag. Istoric", anul I, nr. 3, pag. 63.

9. Gh. Buzatu, „Mareşalul Antonescu în faţa istoriei" vol. 1, Iaşi, 1990, pag. 113.

10. Constantin Argetoianu, op. cit., pag. 68.

11. Radu R. Rosetti, op. cit., pag. 41.

12. Constantin Argetoianu, op. cit., pag. 69.

13. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., vol. III, pag. 78.

14. Ctin Argetoianu, op. cit., pag. 68.

15. Radu R. Rosetti, op. cit., în „Mag. Istoric", anul XX, nr. 3 (240), pag. 31.

16. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., pag. 77.

17. Savel Rădulescu, „Însemnări", în „Mag. Istoric", anul XXVIII, nr. 9 (330), pag. 37.

18. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., vol. III, pag. 123. Membrii familiei regale nu au confirmat şi nici nu au infirmat, nici atunci şi nici mai târziu, existenţa accidentului de la Cotroceni. În acelaşi timp, seriozitatea şi profesionalismul dovedite de redactorii revistei americane „Time" de-a lungul timpului, ne determină să dăm crezare aspectelor semnalate.

19. Ibidem, pag. 123.
20. Ibidem, pag. 207.
21. Teofil Gh. Sidorovici, „Din culmea unui deceniu de glorioasă domnie", Atelierele Luceafărul, Bucureşti, 1940.
22. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., pag. 199.
23. Loreta Popa, „Bijuteria de la Mănăstirea", în „Jurnalul Naţional", 8 mai 2005.
24. Teofil Gh. Sidorovici, op. cit.
25. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., pag. 124.
26. Cristian Troncotă, „Cazul Precup", în „Mag. Istoric", anul XXVI, nr. 12 (309), pag. 41 – 46.
27. Nae Ionescu, „Memoriu adresat premierului Călinescu", în „Mag. Istoric", anul XXVIII, nr. 9 (330), pag. 23.
28. Lucreţiu Pătrăşcanu, „Sub trei dictaturi", Edit. Politică, Bucureşti, 1970, pag. 24 – 25.
29. Constantin Xeni, „I.G. Duca", în „Mag. Istoric", anul IX, nr. 3 (96).
30. Lucreţiu Pătrăşcanu, op. cit., pag. 61.
31. Gheorghe Matei, „Cum a fost asasinat I.G. Duca", în „Mag. Istoric", anul I, nr. 3, pag. 12 – 18.
32. Grigore Gafencu, op. cit., pag. 29.
33. Radu R. Rosetti, op. cit., „Mag. Istoric", anul XX, nr. 12 (237), pag. 32.
34. Petre Pandrea, „Turnul de ivoriu", în „Magazin istoric", anul XXXVI, Nr. 4 (421), pag. 29.
35. Radu R. Rosetti, op. cit., „Mag. Istoric", anul XX, nr. 3 (240), pag. 28 – 31.
36. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., pag. 84.
37. Dr. Ion M. Oprea, Constanţa Tătuţ, „Afacerea Škoda", în „Magazin Istoric", anul II, nr. 5 (14), pag. 43 – 55.
38. „Viaţa şi moartea lui Ion Antonescu" almanah, Edit. Tess-Expres, 1996, pag. 9 – 10.
39. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., pag. 104.
40. V.P. Borovicka, „Atentate care urmau să schimbe lumea", Edit. Politică, Bucureşti, 1978, pag. 238 – 244.

41. Ibidem, pag. 248 – 255.

42. „L'Antifascisme – je le deplore mais afle devoir de le dire –, non seulement en France mais ailleurs, a ete plus fort que l'amour de la paix". (Declaraţie dată sub jurământ în procesul lui Philippe Pétain).

43. George G. Potra, „Din culisele demiterii lui Titulescu", în „Mag. Istoric", anul XXI, nr. 5 (242), pag. 28 – 32.

44. George G. Potra, „Ratatul pseudo-profet din Wilhelmstrasse nr. 70 A", în „Mag. Istoric", anul XIV, nr. 2 (155).

45. Lucreţiu Pătrăşcanu, op. cit., pag. 73.

46. Ibidem, pag. 15.

47. Ioan Scurtu, „Viaţa politică din România 1918 – 1944", Edit. Albatros, 1982, pag. 150.

48. C.Z. Codreanu – „Pentru legionari".

49. Dr. Florea Nedelcu – „Carol II şi Garda de Fier", în „Mag. Istoric", anul VII, nr. 5 (74), pag. 80.

50. Ibidem, pag. 81.

51. Ibidem, pag. 82.

52. Lucreţiu Pătrăşcanu, op. cit., pag. 36 – 37.

53. Joe Heydecker, Johannes Leeb, „Procesul de la Nürnberg", pag. 180 – 183.

54. Carol II, op. cit., pag. 73.

55. Ctin Argetoianu, op. cit.

56. Ioan Scurtu, op. cit., pag. 197.

57. Mihail Moruzov, „Raport S.S.I. către M. St. M", în „Mag. Istoric", anul XXVII, NR. 2 (311), Pag. 62.

58. A. Simion, „Regimul politic din România sept. 1940 ian. 1941".

59. I. Scurtu, op. cit., pag. 201.

CAPITOLUL III

CONSTITUŢIA DIN 1938 – LEGE FUNDAMENTALĂ A ROMÂNIEI MODERNE

În februarie 1938, Regatul României se găsea într-o situaţie critică, asemănătoare cu cea a Principatelor Române în perioada Evului Mediu, când, pe fondul anarhiei feudale interne şi a ameninţărilor militare proiectate de către imperiile şi regatele vecine,

domnitorul întărea prerogativele puterii centrale; dispunea de urgenţă măsuri militare şi economice, menite a asigura creşterea potenţialului de apărare al ţării; întreprindea demersuri, peste mări şi ţări, pentru a obţine sprijin diplomatic, militar şi economic din partea altor state, pentru a fi astfel în măsură să facă faţă tuturor pericolelor ce puteau surveni.

Situaţia în plan extern a ţării era fragilizată, în afară de pretenţiile teritoriale ale statelor vecine revizioniste (Rusia, Ungaria, Bulgaria), şi de presiunile politice crescânde ale Germaniei care, prin impunerea la conducerea României a Partidului Totul pentru ţară, spera să obţină noi concesii în plan economic care să asigure satisfacerea nevoilor alimentare ale populaţiei Reichului nazist şi acapararea industriei naţionale româneşti, aflate în plină dezvoltare, de către concernele germane.

Situaţia în plan intern a ţării era afectată major de gravele neînţelegeri existente între rege şi liderii principalelor partide politice, aşa încât Carol al II-lea îşi formase convingerea că noul parlament, ce urma a fi ales la începutul lunii martie 1938, îl va detrona. În plus, între rege şi mişcarea legionară exista un conflict şi cu privire la modul de stabilire a priorităţilor ţării în materie de politică externă. Ideologii de orientare legionară (precum Nae Ionescu) considerau că principala ameninţare la adresa României o constituia Rusia sovietică care urmărea nu numai să reia în stăpânire Basarabia, dar şi să „bolşevizeze" întreaga noastră ţară prin desfiinţarea monarhiei, a proprietăţii private, a bisericii, lichidarea intelectualităţii de frunte, astfel că, în viziunea acestora, o invadare a teritoriului României, la un moment dat, de către armatele uriaşe ale Rusiei, reprezenta varianta negativă cu cele mai mari şanse de realizare; o ali-anţă cu Germania, făurită din vreme, era socotită drept singura posibilitate realistă de a preveni un atac prin surprindere venit din partea Imperiului de la Răsărit. Regele şi principalii săi sfetnici dimpotrivă, nu luau în calcul la acel moment ameninţarea sovietică, deoarece considerau că puterea militară a Rusiei fusese sensibil slăbită de represiunile interne staliniste din anii precedenţi, în cursul cărora fusese decimată conducerea superioară a Armatei Roşii, motiv pentru care se aprecia

că Rusia Sovietică nu va întreprinde operaţiuni ofensive în următorii ani, timp necesar atât pentru refacerea la un nivel corespunzător a aparatului superior de comandă al trupelor ruse, cât şi pentru dotarea unităţilor potrivit nevoilor războiului modern. În plus, gruparea lui Stalin, adeptă a principiului „construirii socialismului într-o singură ţară", ieşise învingătoare, pe plan intern, în disputa cu gruparea lui Leon Troţki, adeptă a „revoluţiei comuniste mondiale", fapt de natură să producă şi mai puţine îngrijorări la Bucureşti; din acest motiv, unii oameni politici români, cunoscuţi pentru convingerile lor anticomuniste, au început să creadă că Rusia nu mai are tendinţe expansioniste şi că ar putea chiar constitui un aliat preţios în vederea opririi expansiunii naziste în Europa Centrală şi de Sud-Est… Având în vedere aceste considerente, conflictul de opţiuni în politica externă care monopoliza atenţia regală, era cel dintre păstrarea alianţei cu marile democraţii occidentale şi cu statele Europei Centrale şi sudice ce se opuneau revizuirii tratatelor de la Versailles, şi abandonarea alianţei cu acestea prin încheierea unei alianţe cu Germania revizionistă şi aliaţii săi de conjunctură (Italia, Ungaria), Carol II fiind, în mod evident, favorabil democraţiilor occidentale din câteva motive obiective: 1. Franţa şi Anglia apărau, în principiu, statu-quo-ul creat prin tratatele de pace de la Paris (19191920), pe când Hitler se manifesta zgomotos pentru modificarea frontierelor stabilite la Paris, potrivit intereselor naziste, iar dictatorul italian Mussolini, aliatul germanilor, apă-ra, în toate ocaziile, pretenţiile teritoriale ale Ungariei; 2. Franţa şi Anglia aveau capacitatea de a prelua o parte din mărfurile de export româneşti şi să furnizeze României devize în schimb, spre deosebire de Germania care făcea plata în mărci lipsite de valoare circulatorie în restul Europei; 3. Guvernul de la Berlin dorea ca întreprinderile româneşti metalurgice, chimice, petroliere şi extractive să fie preluate, în viitor, de către concerne germane de profil, acţiune ce ar fi produs mari prejudicii personal regelui Carol II şi cercului de oameni de afaceri din jurul acestuia, ce deţineau importante pachete de acţiuni în acele întreprinderi.

La data de 10 februarie 19381, mandatul de preşedinte al Consiliului de Miniştri a fost încredinţat patriarhului ortodox Miron

Cristea; urmând indicaţiile regale, înaltul prelat alcătuia o echipă guvernamentală, „peste capul partidelor", formată din prieteni politici ai principalilor sfetnici ai regelui, Gheorghe Tătărăscu şi Armand Călinescu (ultimul fiind conducătorul de facto al noului guvern), precum şi din foştii prim-miniştri (cu două excepţii notabile-Maniu şi Goga), în calitate de miniştri de stat. Cu ocazia de punerii jurământului de către noul guvern, în seara aceleiaşi zile, la ora 23, 30, Carol II a prezentat primele puncte ale regimului de autoritate regală abia inaugurat: amânarea „sine die" a alegerilor parlamentare programate pentru începutul lunii martie; guvernarea prin decrete-legi; modificarea Constituţiei prin decret regal; suspendarea partidelor politice. În aceeaşi seară2, Maniu se întâlnise deja cu Corneliu Zelea Codreanu, în casa Zoei Sturdzao aristocrată cu simpatii legionare, unde cei doi lideri de partid au examinat situaţia ce li se crea prin instaurarea noului regim pe care îl considerau „dictatorial" şi „înfăptuit peste voinţa Ţării"; şeful legionarilor a opinat, cu acest prilej, că noul regim era îndreptat contra lor personal, în mod special, şi de aceea se impunea aplicarea unei tactici defensive comune, aşteptându-se mai întâi provocarea; Codreanu a pronosticat, în stilul mistic ce îl făcuse celebru, că oricum Carol II va abdica şi va părăsi ţara, imediat după ce moştenitorul tronului, Mihai, va fi atins vârsta majoratului şi, din acest motiv, nu ar fi indicat să se înceapă o acţiune de anvergură, înainte de acest termen, împotriva regelui. De-a lungul anilor, diverşi autori, precum Lucreţiu Pătrăşcanu3 în a sa „Sub trei dictaturi", s-au întrebat de ce legionarii nu au încercat să dea o lovitură de stat în 1938 pentru a lua puterea, cu acordul regelui sau împotriva voinţei acestuia, mai ales că aveau la dispoziţie potenţialul uman şi armamentul necesar pentru o atare încercare, cu şanse mari de succes. Considerăm că o astfel de lovitură nu a avut loc deoarece satisfacerea intereselor economice majore ale Germaniei în România presupunea ca teritoriul ţării noastre să nu devină teatrul unui război civil ori al unuia interţări; în ultimă instanţă, naziştii nu au dorit să-şi asume niciun risc în acest sens, forţând lucrurile înainte de vreme.

A doua zi, a fost decretată starea de asediu4 pe întreg teritoriul regatului, atribuţiile legale privind menţinerea ordinii publice şi a

siguranţei statului fiind trecute în mâinile autorităţilor militare cărora li s-a dat dreptul de: a face percheziţii oriunde şi oricând; a ordona depunerea armelor şi ridicarea lor; a cenzura presa, prin împiedicarea apariţiei unei anumite publicaţii ori a unui anumit articol; a opri sau dizolva orice adunare; a da ordonanţe militare. Totodată, Carol II l-a însărcinat cu redactarea unei noi Constituţii pe decanul Baroului bucureştean, Istrate Micescu, cel care votase împotriva Constituţiei din 1923 la data legiferării sale, deşi era deputat afiliat partidului de guvernământ. Celebrul5 avocat şi profesor de drept civil, I. Micescu, ce şi-a dus lucrarea la capăt în numai trei zile, era, încă din tinereţe, un tip pedant şi pragmatic: a fost căsătorit de trei ori cu fiice de magistraţi; pe lângă cărţi de drept, avea în bibliotecile sale cărţi de literatură antică, filosofie, istorie, artă, din care obişnuia să extragă informaţii pe care le fişa şi clasa în fişiere, pentru a le folosi mai târziu în pledoariile sale iar în conacul său de la Micești, judeţul Argeş, avea o valoroasă colecţie de tablouri originale de Tonitza, Grigorescu, Luchian, precum şi pistoale vechi, iatagane, statui. Istrate Micescu detesta camarila regală, în schimb era un procarlist convins.

Contextul istoric în care a fost legiferată noua Constituţie, a fost astfel explicat de către redactorul ei: „Criza din care am ieşit era dublă: era o criză a Autorităţii prea slabă pentru a se opune dezordinii şi era o criză a Libertăţilor dezlănţuite care semănau dezordine. Marea binefacere a Constituţiei din 1938 constă într-o delimitare între principiul libertăţii şi principiul autorităţii. Autorităţile delimitate au avut drept rezultat libertăţi defini-te. Liniştea cu care noua întocmire a fost primită, relevă primele ei binefaceri; meditaţiunile cărturarilor vor desluşi restul. În orice caz, recunoştinţa poporului român trebuie închinată întreagă marelui nostru Rege care a dovedit că regalitatea devine prima dregătorie a Ţării. Regele a fost dregătorul autorităţii liberatoare, chezăşia libertăţilor de mâine”. Proiectul noii legi fundamentale6 a fost publicat la data de 20 februarie, însoţit de o proclamaţie care cuprindea o expunere de motive privind necesitatea revizuirii constituţionale. Plecând de la constatarea că noile prevederi constituţionale vor împiedica acţiunea viitoare a partidului său, Codreanu, a doua zi, a hotărât autodizolvarea Partidului Totul pentru

ţară şi a început să facă planuri personale de emigrare pentru a continua în străinătate lupta împotriva regimului carlist. Între timp, la 24 februarie, noua constituţie a fost supusă unui plebiscit, organizat într-un mod asemănător celui desfăşurat în perioada 17 aprilie 1866, când a fost aprobată de către poporul român alegerea ca domnitor al Principatelor Române a lui Carol I, întemeietorul dinastiei străine pe tronul României; votul a fost exercitat prin „declaraţiune verbală înaintea biroului de votare" cu DA sau NU; proiectul de constituţie a fost aprobat de corpul electoral cu o majoritate de peste 99 %. După validarea rezultatelor plebiscitului, la 27 februarie 1938, regele Carol II, în prezenţa înaltelor oficialităţi ale statului, a promulgat noua Constituţie, ce conferea caracter constituţional inclusiv Legii privind Statutul Familiei Regale a României, ţara noastră având din acel moment două acte normative cu caracter constituţional ce se completau reciproc, în proaspăt inaugurata Sală a tronului din Palatul regal; cu aceeaşi dată, constituţia din 1923 era abrogată în mod expres.

Unii dintre criticii7 noii legi fundamentale au invocat faptul că nu au fost respectate prevederile Constituţiei din 1923 în ce priveşte modul de revizuire a sa, prin aceea că au fost încălcate prerogativele Parlamentului. Trebuie observat totuşi că, din punct de vedere tehnic, respectivele prevederi nu au fost încălcate; „vechiul" parlament, ales la 20 decembrie 1937, fusese dizolvat înainte de a apuca să se întrunească vreodată iar un nou parlament nu fusese ales încă, astfel încât consultarea instituţiei Parlamentului cu privire la modificări de natură constituţională, era efectiv imposibilă. Regele nu a făcut decât să folosească, în propriul interes, o slăbiciune congenitală a vechii constituţii.

Principala modificare adusă de Constituţia lui Carol II era justificată de nevoia imperioasă de a se evita, pe viitor, darea unor noi lovituri de stat de către Parlament, precum la 4 ianuarie 1926 ori 8 iunie 1930, care să ducă, fie la detronarea monarhului, fie la înlăturarea de la succesiune a moştenitorului tronului, fie chiar la proclamarea republicii. Astfel, Parlamentul era deposedat de dreptul de a iniţia fie revizuirea Constituţiei, fie revizuirea Statutului Familiei regale; dacă în trecut, puterea legislativă era exercitată colectiv de

către Rege şi Reprezentaţiunea Naţională, prin noua Constituţie, parlamentul rămânea cu un dublu rol simbolic: unul consultativ şi celălalt de legitimare a deciziilor puterii executive. Pe lângă dreptul exclusiv de a iniţia revizuirea Constituţiei şi a Statutului Familiei regale (ambele având aceeaşi forţă juridică), Regele primea implicit dreptul de a acorda titluri nobiliare (prin înlăturarea interdicţiei prevăzute la articolul 10 alin. (2) în vechea constituţie), precum şi dreptul de a stabili regimul decoraţiunilor române. Totodată, pentru cazul în care Regele se afla în imposibilitate de a domni, Prinţul Moştenitor era abilitat să preia imediat Regenţa, de drept, fără să mai fie nevoie de asentimentul prealabil al parlamentului.

Constituţia din 1938 confirma regelui prerogativele atribuite acestuia prin constituţiile anterioare şi, în plus, îi conferea puteri suplimentare discreţionare pentru conducerea statului român: dreptul de a refuza, fără motivare, sancţiunea legilor adoptate de parlament; dreptul de a legifera prin decrete-legi pe perioada cât Adunările legiuitoare erau dizolvate şi în intervalul dintre sesiunile acestora; dreptul de a încheia tratate politice şi militare cu alte state; dreptul de a numi jumătate din numărul membrilor Senatului; dreptul de a emite decretele de demitere a primului-ministru, respectiv de numire a altuia nou, fără a mai fi nevoie de contrasemnătura unui ministru, spre deosebire de toate celelalte acte de stat ale Regelui care trebuiau contrasemnate de către primul ministru ori miniştrii de resort; dreptul de a suspenda prevederile unei legi, prin eliminarea interdicţiei constituţionale anterioare; dreptul de a avea şi alte prerogative de putere publică ce exced cadrului constituţional, prin eliminarea interdicţiei prevăzute în constituţia anterioară.

În acest sistem al monarhiei centralizatoare, cele trei puteri ale statului se subordonau monarhului. Guvernul era numit de Suveran şi răspundea numai în faţa lui; nemaiputând fi traşi la răspundere de parlament, miniştrii deveneau simpli de agenţi de executare ai voinţei regale. Membrii Adunărilor legiuitoare, aleşi în circumscripţii uninominale, după model corporatist, grupaţi în funcţie de categoriile socio-profesionale pe care le reprezentau („agricultură şi muncă manuală”, „comerţ şi industrie”, „ocupaţiuni intelectuale”), se

subordonau monarhului şi erau obligaţi să îi presteze jurământ de credinţă. Inamovibilitatea magistraţilor era temporar suspendată iar, printr-un decret-lege din 19 august 1938, definitiv desfiinţată, regele având dreptul de a aplica sancţiuni disciplinare acestora. Curţile cu juraţi erau, de asemenea, desfiinţate.

Constituţia din 1938 a sintetizat, printre altele, mesajul principal de politică externă al Regatului României: menţinerea statu-quo-ului teritorial stabilit prin tratatele de pace de la Neuilly, Saint-Germain, Trianon din anii 1919 – 1920 şi conferirea unui caracter absolut principiului inalienabilităţii teritoriului naţional, prin eliminarea unei clauze prevăzute de vechea constituţie care prevedea posibilitatea rectificării hotarelor ţării. Prin acest act, România îşi afirma cu tărie voinţa de pace, lipsa oricărei pretenţii teritoriale faţă de vecinii săi şi, în acelaşi timp, refuzul „ab initio" de a lua în calcul orice cedare teritorială. Noua lege fundamentală avea şi un puternic caracter naţionalist: în admiterea în funcţiile şi demnităţile publice, trebuia avut în vedere „caracterul majoritar şi creator de stat al Naţiunii Române", astfel că cel puţin 72 % dintre funcţionarii unei instituţii a statului trebuiau deci să fie de etnie română (72 % – procentul populaţiei de etnie română raportat la întreaga populaţie a României). Mai mult decât atât, nu putea fi ministru decât „cel care este român de cel puţin trei generaţii". Prin noua Constituţie, legiuitorul a căutat să imprime inclusiv un caracter justiţiar cursului guvernării: foştii miniştri nu puteau face parte din consiliile de administraţie ale unor întreprinderi cu care au încheiat contracte, pe o durată de 3 ani de la încheierea mandatului; de asemenea, un fost ministru de justiţie nu putea exercita profesia de avocat timp de un an de la încheierea mandatului; în sfârşit, în cazul demnitarilor condamnaţi pentru înaltă trădare ori delapidare de bani publici, a fost introdusă posibilitatea aplicării pedepsei confiscării averii. Proprietatea de orice natură a fost declarată ca inviolabilă, în mod implicit fiind interzisă o nouă expropriere a pământului; a fost menţinută, totodată, interdicţia aplicată străinilor în ce priveşte dreptul de a deţine imobile rurale. S-a mai stabilit, cu aceeaşi ocazie, ca Statului, în calitate de proprietar al resurselor subsolului, să-i revină, cu ocazia punerii în valoare a

respectivelor resurse, cel puţin 50 % din redevenţă; o cotă procentuală mult superioară celei de 4 % stabilită în anul 2004, în vremea în care a fost înstrăinat Petrom-ul, simbolul industriei naţionale româneşti.

Legea fundamentală conţinea şi prevederi represive, prin care se urmărea descurajarea acţiunilor teroriste ale grupărilor politice anarhice, prevăzându-se la articolul 15, alin. (2), dreptul Consiliului de Miniştri de a emite reglementări privind aplicarea pedepsei cu moartea şi în timp de pace, în general în cazul asasinatelor cu mobil politic, şi în special în cazul atentatelor comise asupra Suveranului, membrilor familiei regale, a şefilor statelor străine şi a demnitarilor Statului. O aplicaţie a acestei prevederi constituţionale a constituit-o decizia guvernului român de a fi executaţi prin împuşcare, la 21 septembrie 1939, asasinii primului ministru, chiar pe locul comiterii atentatului, precum şi zeci de ostatici, în noaptea următoare. Prin alte prevederi constituţionale, cu caracter represiv, erau interzise activităţi politice specifice mişcării comuniste, aflate deja în ilegalitate, susţinute atât din punct de vedere financiar, cât şi prin furnizarea de cadre „de nădejde" de către Comintern (Internaţionala partidelor comuniste), ce avea sediul la Moscova (propaganda pentru schimbarea formei de guvernământ, distribuirea şi împărţirea averii altora, lupta de clasă), precum şi activităţi politice specifice mişcării legionare (crearea, portul de uniforme, insigne, embleme, medalii, fără aprobarea organelor în drept; luarea ori prestarea de jurăminte de credinţă în afara cadrului legal; propaganda politică în biserici ori cu prilejul desfăşurării unor ceremonii religioase în afara lăcaşurilor de cult; folosirea de către preoţi a autorităţii lor spirituale în slujba propagandei politice).

În ce priveşte modul de organizare administrativ-teritorială a ţării, în noua Constituţie, nu s-au mai regăsit prevederile referitoare la împărţirea teritoriului în judeţe şi comune, pentru ca legiuitorul să aibă în viitor o largă libertate de apreciere privind oportunitatea adoptării unor măsuri de reîmpărţire ori regrupare a unităţilor administrative existente. La 14 august 1938, era astfel emis un decret-lege privind organizarea administrativă a ţării, prin care judeţele erau regrupate în regiuni mari ce purtau denumirea de

„ţinuturi", conduse de câte un rezident regal numit de către rege, care avea atribuţii similare celor ale prefectului de judeţ (punerea în execu-tare a hotărârilor guvernamentale, asigurarea ordinii şi liniştii publice). În plus, primarii nu mai erau aleşi, ci numiţi pe o perioadă de 6 ani, primarii şi prefecţii preluând o bună parte din atribuţiile consiliilor comunale, respectiv ale celor judeţene.

Dincolo de raţiunile de politică internă şi externă care au stat la baza edictării Constituţiei din 1938, trebuie să luăm în considerare şi motivele de ordin personal ale lui Carol II. Odată cu excluderea fratelui său, Nicolae, din familia regală, prinţul moştenitor, Mihai, rămânea singurul membru al familiei regale îndrituit de lege să-i succeadă într-o bună zi. Adolescentul prinţ, deşi era bine dezvoltat fizic şi se bucura de o bună stare generală de sănătate, era dominat de un puternic complex de inferioritate, datorat unui defect serios de vorbire („Nu îmi place niciodată să mă aud cum vorbesc", avea să mărturisească mai târziu unui tehnician de la Radio România, după înregistrarea unui mesaj regal de Anul nou), motiv pentru care era foarte nesociabil, distant în relaţia cu viitorii supuşi şi, în acelaşi timp, dependent de relaţiile cu puţinii săi prieteni, precum Mircea Ioaniţiu ori Ionel Mocsony-Stârcea; acest fapt era de natură să-l îngrijoreze pe monarh cu privire la soarta dinastiei şi a formei de guvernământ monarhice în România. După abrogarea interdicţiei privind acordarea de titluri nobiliare şi după subordonarea instituţiei Parlamentului, regele Carol II a început să invite la ceremonii oficiale pe concubina sa, Elena Lupescu, şi chiar şi pe fiul său din prima căsătorie, Mircea, care locuia împreună cu mama sa la Paris. Probabil că dorea să-i înnobileze atât pe cei doi cât şi pe alţi oameni din preajma sa, precum Armand Călinescu ori Urdăreanu, şi să le atribuie o importanţă durabilă în stat, pentru ca atunci când Mihai „marele voievod" va fi fost chemat să domnească, să aibă alături sfetnici de încredere, dar situaţia politică externă defavorabilă României şi insuficienta consolidare a regimului de autoritate regală nu au permis punerea în aplicare a unui asemenea plan.

În „procesul marii trădări naţionale", în ultimul său cuvânt adresat Tribunalului Poporului, Ion Antonescu, acuzatul principal, a

catalogat Constituţia din 1938 ca fiind „teroristă" 8; mai degrabă, o putem considera ca o Constituţie a timpului său, croită să dureze atâta vreme cât independenţa, suveranitatea, integritatea teritoriului României şi instituţiile sale se află în mare primejdie. Legiferarea Constituţiei regale s-a făcut deci sub imperiul stării de necesitate. Istrate Micescu, folosind o expresie fericită, o considera ca fiind „o chezăşie a libertăţilor de Mâine", o promisiune pentru un viitor mai bun în care, odată înlăturate pericolele Prezentului, regele ţării va fi în măsură să dea o Constituţie care să răspundă aspiraţiilor unor cât mai largi categorii de cetăţeni.

România dobândise astfel o constituţie menită să asigure solidarizarea întregului popor în jurul monar-hiei autoritare pentru a face faţă împreună tuturor provocărilor care ar fi putut apărea. Din păcate, împrejurările istorice potrivnice s-au dovedit a fi mai puternice decât măsurile de prevedere luate… În afara faptului că a fost „aşezat" între imperii, poporul român a fost binecuvântat, încă de la naştere, să stăpânească o ţară bogată, cu cel mai fertil sol din Europa şi cu felurite resurse ale subsolului, între care: petrolul – resursă vitală pentru marile puteri beligerante în cel de-al doilea război mondial care urma să înceapă. Petrolul românesc era râvnit cu disperare de de către cele două mari puteri totalitare, rivale ideologic, situate în imediata apropiere: Germania hitleristă şi Rusia stalinistă. În perspectiva războiului ce urma să se poarte între cele două state totalitare, nemţii aveau mare nevoie de petrolul românesc pentru ca „panzerele" sale să poată susţine operaţiuni ofensive de mare amploare în imensele stepe din Răsărit, în timp ce ruşii, care dispuneau ei înşişi de mari rezerve de ţiţei, doreau petrolul românesc pentru a-l sustrage germanilor şi a reuşi astfel, pe cale de consecinţă, să dobândească iniţiativa strategică.

În vara anului 1940, începu întrecerea dintre germani şi ruşi pentru luarea în stăpânire a sondelor de petrol de pe Valea Prahovei. Pentru a evita invadarea concomitentă a teritoriului ţării noastre de către cei doi coloşi militari şi implicit, dispariţia statului român şi asasinarea a sute de mii de civili, dar şi pentru a-şi păstra întreagă libertatea de acţiune pentru a manevra în aşa fel încât, în războiul ce se prefigura, cele două mari puteri, nazismul şi bolşevismul, să se

„macine" reciproc până la sosirea dorită a aliaţilor occidentali, regele Carol II a fost nevoit să accepte compromisuri temporare, dureroase pentru orgoliul şi sufletul românesc, cu Rusia sovietică şi Germania (două cedări teritoriale, una în baza unui gentleman's agreement iar cealaltă în baza unui dictat, ambele anulabile la viitoarea conferinţă de pace). Având în vedere că era de aşteptat ca naziştii şi bolşevicii să înceapă un nou val de presiuni pentru a obţine noi concesii politice din partea României, respectiv aprobarea expresă de către Rege şi de către Parlamentul României a cedărilor teritoriale temporare din vara 1940, Carol al II-lea a suspendat prevederile Constituţiei din 1938, prin decretul regal nr. 3052 din 5 septembrie 1940, şi a dizolvat Parlamentul în funcţiune, fără a convoca noi alegeri, cu scopul nedeclarat de a crea astfel toate condiţiile pentru ca România să aibă o poziţie cât mai bună la viitoarea Conferinţă de Pace, care să-i confere dreptul de a solicita şi obţine restituirea teritoriilor răpite. În luarea acestei decizii, regele şi sfetnicii săi au avut în vedere experienţa primului război mondial, când, în urma ratificării de către Parlamentul României a păcii separate cu germanii încheiate în vara anului 1918, puterile Antantei ne-au recunoscut apoi, cu greu, după lungi discuţii, calitatea de aliat şi abia după ce armata română a ocupat Budapesta la 4 august 1919.

Datorită celor două acte normative cu caracter constituţional, Constituţia regală din 1938 (rămasă în vigoare, deşi suspendată şi deci inaplicabilă) şi Statutul Familiei regale (rămas în vigoare şi aplicabil), România a rămas, din punct de vedere juridic, o monarhie constituţională, şi în anii celui de-al doilea război mondial, şi după, până la înlocuirea lor cu o constituţie republicană.

NOTE

1) Radu R. Rosetti – „Jurnal" în „Magazin Istoric" anul XIII nr. 7 (148), Pag. 58.

2) Armand Călinescu – „Istoricul Gărzii de Fier" în „Magazin Istoric" anul III, nr. 10 (31), Pag. 84.

3) Lucreţiu Pătrăşcanu – „Sub trei dictaturi", Edit. Politică, Bucureşti 1970, pag. 145.

4) Radu R. Rosetti – op. cit., pag. 58.

5) Cristina Stancu – „Tumultuoasa viaţă a fostului ministru Istrate Micescu… în „Adevărul”21 iunie 2016.

6) Radu R. Rosetti – op. cit., pag. 58.

7) Ibidempag. 59.

8) Almanah istoric – „Viaţa şi moartea lui Antonescu”, Edit. Tess-Expres, 1996, pag. 198.

CAPITOLUL IV

ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE APLICABILITATE A CONSTITUŢIEI REGALE (1938 – 1940).

SFÂRŞITUL DOMNIEI REGELUI CAROL AL II-LEA

REFORME INTERNE

Odată promulgată Constituţia din 1938, principalele obiective ale statului român în plan intern au fost: consolidarea unităţii naţionale în jurul regelui, dincolo de orice diferenţe de etnie, credinţă religioasă, stare materială ori preferinţă politică, respectiv creşterea rapidă a potenţialului productiv şi militar al ţării, totul sub lo-zinca Străjii Ţării: „Credinţă şi muncă pentru patrie şi rege”, pentru ca România să fie cât mai bine pregătită pentru a se apăra de un eventual atac germano-ungar.

La 31 martie 19381, prin decretul nr. 1420, au fost desfiinţate toate partidele politice existente, urmând ca înfiinţarea de noi organizaţii politice să se poată face numai în temeiul unor legi special iar, prin decretul nr. 1421, a fost înfiinţat Consiliul de Coroană, organ consultativ aflat la dispoziţia monarhului, ai cărui membri purtau titlul de „consilier regal”, cu rangul de ministru de stat; componenţii Consiliului erau numiţi de rege şi erau recrutaţi din rândul demnitarilor statului, conducătorilor bisericilor naţionaleortodoxă şi greco-catolică, ai armatei, ori din rândul personalităţilor de vază ale ţării. Liderii partidelor politice desfiinţate au acceptat cu re-semnare hotărârea regală; în schimb, conducătorii legionari ce îşi autodizolvaseră partidul încă din 21 februarie, obişnuiţi să îşi desfăşoare activitatea în condiţii de semiconspirativitate, nu s-au sinchisit şi şi-au continuat activităţile politice. Hotărârea guvernului român de a folosi primul prilej pentru a trece la arestarea lui Codreanu şi a tuturor fruntaşilor mişcării legionare a fost luată după anexarea

Austriei la Germania, la 12 martie, anexiune înfăptuită paşnic, cu complicitatea filialei austriece a partidului nazist care a pregătit din vreme terenul necesar şi după trimiterea, cu această ocazie, a unei scrisori de felicitare2 a lui Codreanu către Hitler. Pentru a o provoca reacţia violentă a legionarilor şi a avea astfel un pretext solid pentru începerea represiunii, ministrul de interne, Armand Călinescu, a ordonat organelor de poliţie şi siguranţă să procedeze la închiderea restaurantelor legionare din Capitală şi din ţară, fără a exista niciun titlu executoriu în acest sens. Singura ripostă la acţiunea aceasta abuzivă, a reprezentat-o scrisoarea adresată de Codreanu lui Nicolae Iorga, profesor universitar şi consilier regal, în care acesta din urmă era acuzat de „necinste sufletească", deoarece reputatul istoric îi sfătuise anterior pe le-gionari să nu-i mai atace pe evrei, ci să-i concureze făcând comerţ ca ei iar acum regimul de autoritate regală, reprezentat şi de N. Iorga, lichida afacerile legionarilor. Pretextul represiunii a fost oferit astfel de către consilierul regal, Nicolae Iorga, prin depunerea de către acesta a unei plângeri penale (redactate chiar de către Armand Că-linescu) împotriva „căpitanului" Zelea Codreanu în care îl acuza de ofensă; drept urmare, în data de 16 aprilie, şeful suprem al legionarilor a fost arestat şi condamnat prin sentinţa Tribunalului militar al Corpului II Armată la 6 luni închisoare pentru ultraj iar, în zilele următoare, poliţia a arestat sute de capi legionari pe care i-a depus în lagăre de concentrare special înfiinţate în acest scop şi a ridicat din sediile legionare cantităţi mari de documente ce urmau a fi utilizate ca probe în noul proces intentat lui Codreanu, programat pentru luna mai. Temându-se de faptul că, în cursul acestui proces, vor fi dezvăluite legăturile politice şi financiare dintre autorităţile germane şi mişcarea legionară, ambasadorul Reichului, Wilhelm Fabricius, a mers în audienţă la rege, ocazie cu care i-a solicitat acestuia să pună capăt procesului, oferindu-şi, în acelaşi timp, „bunele oficii" în vederea unei realizării unei împăcări durabile între Carol II şi „Căpitan". Regele a refuzat să intervină pentru a opri cursul justiţiei, dar l-a liniştit pe ambasador asigurându-l că nu vor fi date publicităţii probele către atestau susţinerea financiară3 acordată de către autorităţile germane partidului legionar de-a lungul anilor. La 27 mai 1938, Codreanu fu

condamnat la 10 ani muncă silnică pentru „deţinere şi reproducere în public de acte secrete interesând siguranţa statului, uneltire contra ordinii sociale şi răzvrătire”, însă probele care demonstrau finanţarea mişcării legionare cu milioane de lei prin intermediul societăţilor cu capital german „Romanil”, „Bayer”, etc., nu au fost publicate; Carol II îşi ţinuse promisiunea, astfel că, în perioada iunie-noiembrie 1938, în relaţiile româno-germane a intervenit o oarecare destindere.

La 16 decembrie 19384, pentru a da un suport politic regimului de autoritate regală, Carol II a înfiinţat Frontul Renaşterii Naţionale (F.R.N.), „unica organizaţie politică în stat” şi singura îndreptăţită să fixeze şi să depună candidaturi pentru alegerile parlamentare ce urmau să aibă loc la începutul lunii iunie 1939. Conducerea supremă a F.R.N. aparţinea regelui care însă nu o exercita efectiv, ci o delega unui om de încredere. Principalul deziderat enunţat în Regulamentul F.R.N. îl constituia întărirea şi apărarea Ţării. Organele de conducere ale organizaţiei erau: „Directoratul” format din 30 de membri, numiţi pe 2 ani (câte 10 din fiecare categorie socioprofesionalăagricultură şi muncă manuală, industrie şi comerţ, ocupaţiuni intelectuale), respectiv „Consiliul Superior Naţional” compus din 150 de membri (câte 50 din fiecare categorie socio-profesională). La organizaţia politică înfiinţată de Carol II au aderat membri de frunte ai fostelor partide politice (activitatea partidelor dizol-vate era totuşi tolerată de organele de represiune ale regimului; nu şi cea a comuniştilor şi respectiv a legionarilor, care erau „vânaţi” în continuare), oameni de cultură, industriaşi, funcţionari publici, membri ai organizaţiilor minorităţilor naţionale, etc. La 22 iunie 1940, Frontul Renaşterii Naţionale a fost transformat, prin decret regal, în „partid unic şi totalitar” sub denumirea de Partidul Naţiunii dar, în condiţiile gravei crize politice din vara anului 1940, acest partid nu a mai apucat să activeze, astfel că desfiinţarea sa, la 11 septembrie 1940, a trecut practic neobservată. În aceeaşi perioadă, a activat şi unicul Parlament ales conform prevederilor noii legi electo-rale, în fapt o adunare profesională a celor categorii socio-profesionale recunoscute în stat, care avea mai mult un rol consultativ. Din cele 20 de milioane de cetăţeni ai României, numai 10 % aveau drept de vot, întrucât puteau

vota numai cetăţenii care împliniseră 30 de ani, erau ştiutori de carte şi exercitau o profesie din cadrul celor trei categorii recunoacute în stat. Parlamentarii aleşi, toţi membri ai F.R.N., erau oameni cinstiţi, destoinici dar lipsiţi de experienţă politică, în majoritate. Primul ministru îi caracteriza astfel: „demofili fără demagogie", „realizatori fără vorbărie zadarnică, adversari ai profesiunii parlamentare, dar partizani ai reprezentanţei alese şi ai libertăţii de a vorbi şi de a scrie fără licenţe". Parlamentul nu a fost convocat decât sporadic şi asta numai pentru a conferi legitimitate actelor discreţionare emise de către puterea executivă.

La 12 octombrie 19385, în urma desfiinţării sindicatelor, au fost înfiinţate Breslele de lucrători, funcţionari particulari şi meseriaşi, organizaţii apolitice ce îi reuneau atât pe patroni, cât şi pe angajaţi, al căror obiectiv îl constituia apărarea şi dezvoltarea intereselor profesionale ale membrilor săi; breslelor le era interzisă afilierea la organizaţii internaţionale iar conducătorii lor puteau participa la congrese internaţionale, numai dacă primeau aprobare guvernamentală. La 24 aprilie 1939, a fost publicat Regulamentul special pentru organizarea şi funcţionarea Gărzilor Naţionale, organizaţie paramilitară teritorială de sprijin în vederea apărării ordinii interne şi a integrităţii ţării; membrii săi depuneau jurământ de credinţă iar, din punct de vedere ierarhic, se subordonau, în funcţie de criteriul geografic, unuia dintre „comandanţii de ţinut" ce îşi aveau comandamentele în capitalele de ţinut (Bucureşti, Craiova, Constanţa, Timişoara, Alba Iulia, Cluj, Galaţi, Chişinău, Iaşi, Cernăuţi) iar, la rândul lor, aceştia din urmă se subordonau statului major al Gărzilor Naţionale, condus de generalul Paul Georgescu. În fine, la 19 octombrie 19396, a fost înfiinţat Frontul Naţional Studenţesc, organizaţie de tineret în care au fost înscrişi, în mod automat, toţi studenţii.

În scopul consolidării sistemului de apărare naţională, au fost luate măsuri vizând creşterea capacităţii de luptă a armatei române într-un eventual război, prin următoarele măsuri: revizuirea şi reorganizarea Marelui Stat Major; consolidarea fortificaţiilor pe graniţele terestre cu Ungaria şi Bulgaria, respectiv pe linia Nistrului; dotarea corespunzătoare la nivelul tuturor armelor: infanterie,

artilerie, aviaţie, marină; avansarea, creşterea soldelor şi introducerea asigurărilor pentru corpul ofiţeresc; compensarea a 50 % din salariile cuvenite muncitorilor, pe durata concentrării acestora la unităţile militare. Numai în anul 1939, pentru aceste obiective s-a cheltu-it o sumă echivalentă cu cea investită în anii 1930 – 1938. Fondul înzestrării Armatei era alimentat masiv atât din sume provenind de la bugetul statului, cât şi din sume reprezentând contribuţii benevole ale persoanelor fizice şi juridice private. A fost organizată, totodată, industria naţională de profil pentru a produce armamentul şi muniţia necesare: fabrici de explozibil la Avrig şi Valea Sadului; prima fabrică de cauciuc, profilată pe producţia de pneuri, la Băicoi; uzina de avioane I.A.R. Braşov; şantierul naval de la Galaţi, pentru construirea de nave de război7. De asemenea, având în vedere că, începând cu primăvara anului 1939, numeroşi ţărani au fost mobilizaţi în armată pentru a sta de strajă la frontierele ameninţate, a fost decretată „mobilizarea agricolă", măsură prin care consătenii lor rămaşi acasă erau obligaţi să presteze munci agricole suplimentare, pentru asigurarea pe mai departe a aprovizionării armatei, populaţiei civile, dar şi a exporturilor de produse agricole în cantităţile la care România se angajase prin convenţiile comerciale încheiate anterior. Ceva mai târziu, în vara anului 1940, a fost decretată şi mobilizarea „pe loc" a muncitorilor din întreprinderile care lucrau pentru armată; grevele erau interzise; repausul duminical, cel pentru sărbătorile legale şi concediul de odihnă erau suspendate iar programul de lucru putea fi prelungit peste durata legală de 8 ore8.

Tot în această perioadă de pacificare a spiritelor şi de reconstrucţie, s-a procedat la asanarea morală a corpului ofiţeresc, a corpului magistraţilor şi a corpului funcţionarilor publici în vederea combaterii corupţiei şi a restabilirii la locul cuvenit a principiilor de cinste, disciplină, devotament şi abnegaţie pentru interesele generale şi binele obştesc, prin reîntinerirea cadrelor lor. Astfel, prin masive pensionări, puneri în disponibilitate, demisii mai mult sau mai puţin forţate, a avut loc o primenire a cadrelor în anii 1938 – 39. De exemplu, în magistratură, numai în 1938, au fost admişi 552 de tineri iar 2013 magistraţi au fost transferaţi în alte regiuni ale ţării decât cele în care

îşi desfăşuraseră până atunci activitatea, toate acestea în condiţiile în care numărul total al magistraţilor era de aproximativ 2600. De asemenea, în ce priveşte corpul didactic, în anul 1938, au fost numiţi 4639 învăţători tineri iar în învăţământul secundar, au fost numiţi 1162 tineri licenţiaţi9.

În plan economic, au fost adoptate măsuri stimulative vizând creşterea potenţialului productiv agricol al ţării: la data de 5 decembrie 1938, a fost înfiinţată prin decret-lege „Banca pentru industrializarea şi valorificarea produselor agricole" (BINAG), prin intermediul căreia erau acordate credite persoanelor fizice şi organizaţiilor cooperatiste care deţineau suprafeţe de teren de cel puţin 5 hectare; de asemenea, au fost acordate facilităţi pentru cumpărarea de maşini agricole precum şi prime din partea statului pentru exportul de produse animale şi vegetale. Ca măsură de perspectivă vizând creşterea nivelului de specializare a forţei de muncă din mediul rural, unde trăia 80 % din populaţia ţării iar puterea de cumpărare scăzuse cu circa 50 % în comparaţie cu cea înregistrată înainte de izbucnirea marii crize economice mondiale, la 26 mai 1939, prin noua lege a învăţământului primar şi secundar, au fost introduse ore practice în programele şcolare pentru ca elevii să deprindă diverse meserii în legătură cu agricultura şi anexele ei (pomicultura, apicultura, sericicultura, horticultura etc), respectiv metode de îmbunătăţire calitativă a produselor agricole10.

Guvernele sprijinite pe autoritatea regală au oferit mari posibilităţi magnaţilor autohtoni de a obţine profituri fabuloase, sub formă de comenzi militare, credite, avansuri, prime de export, etc. (de exemplu, 98 % din producţia uzinelor Malaxa reprezentau comenzi de stat, iar majorările la comenzile de stat variau, faţă de preţul de cost, între 236 şi 1140 %11). Comenzile masive de stat industriei grele, industriei de armament, industriei chimice ori celei de textile, legate de producţia de război, au permis să se obţină o creştere absolută în aceste ramuri industriale. În anul 1939, cheltuielile statului au crescut cu 75 % în comparaţie cu cele înregistrate în anul 1936; dacă mai înainte, cheltuielile pentru înarmare reprezentau doar 15 % din total, în 1939 aceste cheltuieli reprezentau peste 50 % din total. Creşterea

economică de la sfârşitul anilor ’30 a avut loc aşadar, sub impulsul unor factori de conjunctură: militarizarea economiei, intensificarea producţiei în scopuri militare, creşterea exploatării mâinii de lucru, controlul statului asupra operaţiunilor de import care nu se puteau derula decât în baza unor autorizaţii speciale netransmisibile, acordate în prealabil, în interesul protejării industriei naţionale. Creşterea masivă a cheltuielilor militare a dus la creşterea inflaţiei şi la scăderea salariilor reale cu 30 %. Scăderea puterii de cumpărare a populaţiei a condus la diminuarea producţiei de bunuri de consum, mii de întreprinderi mici şi mijlocii dând faliment12.

Dincolo de minusurile enumerate deja, trebuie spus că guvernele regale din anii 1938 – 1940 au pus bazele dezvoltării intensive a agriculturii româneşti, a industriei naţionale, a creşterii nivelului de specializare al forţei de muncă, a capacităţii de inovare; au favorizat acumularea de bogate resurse financiare de către marii industriaşi români şi implicit, derularea de noi proiecte de investiţii industriale. Din nefericire, procesul de subminare a puterii de stat, început în nefasta zi de 6 septembrie 1940, a influenţat, în mod negativ, dezvoltarea economică ulterioară a României. În ciuda sforţărilor uriaşe ale naţiunii române şi înregistrării unor succese temporare în anii şi deceniile care au urmat, lipsa continuităţii constituţionale şi politice la vârful statului, a adus, cu regularitate, irosirea cu uşurinţă a multora dintre progresele înregistrate.

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Principalul sfetnic al regelui Carol II, vicepremierul Armand Călinescu, un anglofil convins, pleda pentru stabilirea de relaţii amicale şi de colaborare economică cu Germania, dar, pe de altă parte, considera ca inevitabil un conflict militar între tabăra germano-italiană şi cea anglo-franceză. Într-o audienţă la Palat, acesta a descris alternativele de politică de externă ale conducerii de stat a României, astfel: „Dacă suntem [în alianţă – n.n.] cu germanii, victoria = subjugare economică şi apoi politică. Am mai cunoscut aceasta. Ţara şi economia. […] De aceea, trebuie căutat un sprijin armat. Recunosc că Franţa e în criză, deşi pe punct de redresare. Dar avem Anglia! Aici trebuie să ancorăm politica noastră” 13. La acel moment însă, politica Angliei era

dirijată de către premierul Neville Chamberlain, princi-alul exponent al curentului conciliatorist britanic, care vedea în Germania drept singura putere militară europeană care se putea opune cu succes expansiunii bolşevismului rus iar în statele din bazinul dună-rean – „spaţiul vital" din punct de vedere economic, necesar punerii în valoare a potenţialului militar german. Acest adevăr a fost înţeles, în vara anului 1938, şi de Călinescu, după ce a examinat rezultatele vizitelor în Occident ale emisarilor guvernamentali români, respectiv ministrul de externe, Nicolae Petrescu-Comnen, şi consilierul regal, Gheorghe Tătărăscu14; în cursul convorbirilor cu miniştrii de externe, Halifax şi Bonnet, trimişii guvernului român au solicitat ca Anglia şi Franţa să preia o parte cât mai mare din producţia cerealieră românească, întrucât partea română avea nevoie de devize pentru a cumpăra armament de pe piaţa liberă şi a putea rezista astfel, la nevoie, unui atac militar germano-un-gar. Răspunsurile primite lăsau de înţeles că sporirea nivelului tranzacţiilor comerciale dintre România şi marile puteri occidentale depindea de satisfacerea cu prioritate a intereselor comerciale ale Germaniei în România, interese considerate ca fiind legitime; în plus, abia izbucnise criza sudetă iar guvernele de la Londra şi Paris intenţionau să joace un rol de mediere, în sensul de a convinge guvernul cehoslo-vac să cedeze, pe cale paşnică, unele teritorii ale sale, locuite majoritar de către germanii sudeţi, către Reich. În acest timp, germanii analizau Planul Grun privind atacarea Cehoslovaciei şi căutau soluţii pentru spargerea puternicului sistem de fortificaţii ceh de la graniţa germană; convins de imposibilitatea ducerii la bun sfârşit a obiectivelor planului, şeful Marelui Stat Major al armatei germane, Ludwig Beck, a demisionat. Cu toate acestea, Hitler, cu încăpăţânarea-i caracteristică, a hotărât să meargă mai departe încercând să atragă de partea sa Ungaria, cu intenţia de a folosi această ţară ca bază de atac împotriva vecinilor, şi oferindu-i la schimb teritorii cehoslovace la care Horthy, regentul Ungariei, jinduia demult. În acest scop, ca şi gesturi de curtoazie, germanii au oferit ungurilor tot armamentul şi echipamentul fostei armate austriece şi i-au invitat pe Horthy şi pe ministrul de externe, Kanya, într-o vizită oficială în cursul căreia le-au oferit cele mai înalte

onoruri, cu acest prilej fiind lansat la apă şi vasul de război „Prinz Eugen", în portul Kiel, în memoria celui care eliberase Ungaria, la începutul secolului XVIII, de sub stăpânirea turcească. Deşi măgulit de onorurile primite, amiralul Horthy a dat răspunsuri evazi-ve preferând să rămână cel puţin o vreme în expectativă, deoarece considera că statul cehoslovac, sprijinit de aliaţii săi (Franţa, Iugoslavia, România), va riposta iar Germania şi, cu atât mai puţin, Ungaria nu erau pregătite pentru un război generalizat pe continent15. Puterile occidentale, considerând că pretenţiile teritoriale ale Reichului sunt juste, dar şi pentru a evita izbucnirea unui război de proporţii care nu ar fi servit decât intereselor ruseşti, în condiţiile sleirii în luptă a forţelor germane şi anglo-franceze, au făcut presiuni puternice asupra guvernului de la Praga, reuşind până la urmă să obţină acordul de principiu al acestuia în vederea cedării teritoriilor în litigiu. După obţinerea, prin ameninţare, a acordului de principiu al guvernului ceh, şefii de guvern ai Angliei, Franţei, Germaniei şi Italiei s-au întrunit la München, la 29 septembrie 1938, unde au semnat un acord ce fixa condiţiile în care Cehoslo-vacia urma să transmită germanilor, pe cale paşnică, teritoriul sudeţilor. Profitând de nenorocirea abătută asupra vecinilor lor de la Nord, ungurii au formulat şi ei pretenţii teritoriale pe seama cehilor, iar în urma schimbului de note diplomatice cu guvernul preşedintelui Beneş, s-a hotărât să se ceară arbitra-jul puterilor semnatare ale acordului de la München. Anglo-francezii au declinat invitaţia, astfel că Germania şi Italia, după ce au obţinut în prealabil angajamentul celor două părţi că se vor supune sentinţei arbitrale, au decis la 2 noiembrie 1938, să atribuie Ungariei horthyste 12 mii kilometri pătraţi, cu o populaţie de un milion de locuitori (jumătate unguri, jumătate slovaci), din patrimoniul Cehoslovaciei. Încurajat de acest succes facil, respectiv dobândirea „la masa verde" a unui teritoriu destul de mare, regentul ungur Horthy a ţinut în teritoriul ocupat, la Košice16, un discurs exaltat în care acuza, în mod mincinos, România că nu ar trata în mod corespunzător minoritatea ungară de pe teritoriul său şi ameninţa că va ridica, cu prima ocazie, chestiunea Transilvaniei pentru a fi reexaminată de către marile puteri. Spre cinstea ei, minoritatea ungară din România în ansamblul său, nu a dat curs acestei provocări şi a

păstrat o atitudine demnă şi leală faţă de statul român ce a căutat mai tot timpul, dar mai ales în ultimii ani ai domniei lui Carol II, să vină în întâmpinarea doleanţelor acesteia, acordându-i şi atunci, ca şi astăzi, toate drepturile cuvenite unei minorităţi etnice ce trăieşte pe teritoriul altei naţiuni.

La începutul lunii noiembrie, autorităţile naziste din Germania au folosit drept pretext asasina-rea lui Ernst von Rath, consilier al ambasadei Germaniei la Paris, de către un imigrant evreu venit din Polonia, Herşel Grinspan, pentru a declanşa un pogrom antisemit, de mari proporţii, prin vandalizarea magazinelor şi sinagogilor evreilor de pe tot cuprinsul Reichului; naziştii nu s-au mulţumit cu atât, aşa încât au aplicat şi o amendă colectivă comunităţii evreieşti din Germania, în valoare de un miliard de mărci germane, ilustrând astfel zicala: „şi bătuţi, şi cu banii luaţi". În semn de solidaritate cu confraţii lor din Germania, membrii filialei partidului nazist din Transilvania au comis şi ei numeroase atentate, e adevărat, la o scară mult mai redusă, respectiv: asasinarea la Oradea a militantului socialist, Emil Bozormeley, punerea unor bombe la cantina studenţilor evrei din Cluj, distrugerea unor întreprinderi conduse de evrei la Cluj şi Beiuş, incendierea unei fabrici de cherestea conduse de evrei la Pojorâta17, etc. Din fericire, instalarea de către organele locale ale poliţiei române a unor posturi fixe şi mobile, pe durată nelimitată, în preajma tuturor sinagogilor şi magazinelor evreieşti a fost de natură să reducă cu mult amploarea acţiunilor teroriste.

În această atmosferă politică tensionată pe atât pe plan intern cât şi pe plan internaţional, regele Carol II a întreprins o vizită oficială la Londra şi Paris pentru a solicita sprijin economic şi armament în vederea respingerii presiunilor politice ale naziştilor şi aliaţilor lor, pentru ca România să nu împărtăşească, la rândul ei, soarta nefericită a Cehoslovaciei. În cursul vizitei efectuate în Anglia (15 – 18 noiembrie), Carol II a beneficiat de o primire fastuoasă din partea regelui George şi a guvernului Cham-berlain. Rezultatele vizitei au fost însă mai degrabă nesatisfăcătoare: englezii au refuzat să preia o parte mai mare din exportul românesc de materii prime; au ezitat să îşi ia angajamente în ce priveşte aprovizionarea armatei române cu

armament britanic, întrucât se considerau ei înşişi deficitari la acest capitol; au refuzat să acorde împrumutul de stat de 30 de milioane de lire sterline solicitat de către regele român. În schimb, englezii s-au declarat gata să investească în bazele navale româneşti şi în unele mine de aur şi cupru18. Nici vizita la Paris nu a oferit motive de optimism lui Carol II. Premierul francez, Edouard Daladier, a refuzat să impulsioneze concernele franceze în vederea aprobării unor noi comenzi româneşti de armament ori pentru lichidarea celor în curs; de exemplu, din 1600 de tunuri antitanc 47 mm. „Schneider" comandate anterior, francezii livraseră doar 72; mari întârzieri se înregistrau şi la furniturile de tunuri antiaeriene şi mitraliere. Singurele rezultate pozitive ale vizitei au constat în: ridică-rea legaţiilor din cele două ţări la rang de ambasadă şi organizarea unei „săptămâni a cărţii franceze" la Bucureşti.

Pe drumul de întoarcere către Ţară, Carol II a hotărât să întreprindă o vizită neoficială în Germania pentru a se întâlni cu Hitler şi a sonda intenţiile acestuia faţă de România. Întrevederea a avut loc „într-o atmosferă cordială şi pe un ton amical", regele fiind însoţit de către şeful dinastiei sale, prinţul Frederic Victor de Hohenzollern iar führerul de către ministrul german de externe, von Ribben-trop. Cancelarul părea destul de relaxat şi, plin de mărinimie, s-a arătat gata să livreze României toate articolele de care aceasta avea nevoie, inclusiv armament, fiind interesat la rându-i de o sporire semnificativă a importului de grâne şi resurse minerale româneşti; în plus, a făcut cunoscut oaspeţilor români faptul că, după părerea sa, Ungaria trebuie să fie moderată în pretenţiile sale. Ribbentrop s-a arătat şi el prietenos şi amabil spunând că: „... din motive ideologice, Germania a ajutat Garda de fier dar, prin aceasta, naţional-socialiştii germani nu au înţeles să ducă o luptă împotriva regelui român. Dacă le-gionarii au apucat pe acest drum, îi priveşte..." 19; a încheiat prin a declara că preferă să se înţeleagă cu regele şi cu conducătorii din ţară. Carol II a interpretat, în mod eronat, afirmaţiile ministrului de externe german ca pe o acţiune de dezavuare a mişcării legionare de către naziști, motiv pentru care, mulţumit de turnura pe care o luase discuţia, a împărţit cu largheţe decoraţii liderilor germani prezenţi cu ocazia

discuţiilor de la Berghof, cât şi celor prezenţi la Leipzig, două zile mai târziu, cu ocazia convorbirilor purtate cu Hermann Göring, cealaltă căpetenie importantă a naziştilor; în cadrul acestei ultime convorbiri, s-a căzut de acord ca directorul ministerial însărcinat cu misiuni speciale în departamentul Planului de patru ani, Helmuth Wohltatt, să meargă la Bucureşti pentru negocierea unui nou acord comercial româno-german. De fapt, prin regizarea şi interpretarea actului formal de dezavuare a mişcării legionare cu ocazia vizitei regelui Carol, guvernul nazist a urmărit să-i lase acestuia din urmă impresia că ar avea „mână liberă" să declanşeze o represiune violentă antilegionară, pentru ca apoi, odată violenţele declanşate, germanii să aibă pretextul necesar pentru a lua oficial mişcarea legionară „persecutată" sub aripa lor protectoare, cu două obiective: unul pe termen scurt – dobândirea unei poziţii dominante la masa negocierilor pentru un nou tratat comercial româno-german şi unul pe termen mediu şi lungdobândirea dreptului de a se amesteca, în mod constant, în afacerile interne ale României.

La 28 noiembrie 1938, Carol II revenea în patrie iar, cu acest prilej, populaţia Capitalei i-a asigurat pe întregul traseu, de la gara Băneasa până la Palatul regal, o caldă şi entuziastă primire, deoarece propaganda oficială anunţase că acesta obţinuse de la anglo-francezi şi germani garantarea statu-quo-ului teritorial al ţării. Ajuns la birou, monarhul a primit două veşti îngrijorătoare: una privind atentatul legionar asupra lui Ştefănescu-Goangă, rectorul Universităţii din Cluj, şi cealaltă privind descoperirea planului unui alt grup legionar care pregătea eliberarea din închisoarea de la Râmnicu Sărat a lui Codreanu, precum şi a asasinilor lui Duca şi Stelescu. După ce liderii naziști dezavuaseră mişcarea legionară cu numai câteva zile înainte, regele Carol II a considerat că a sosit momentul oportun pentru lichidarea lui Corneliu Zelea Codreanu, personajul care îi provocase atât de multe probleme politice şi neplăceri personale. Ordinul secret de asasinare a lui Codreanu şi a tovarăşilor săi de fărădelegi, plecat de la cel mai înalt nivel, a fost executat, în noaptea de 29/30 noiembrie, de către subofiţeri de jandarmi, cu ocazia transferului deţinuţilor de la închisoarea Râmnicu Sărat la Jilava; în apropierea comunei

Tân-căbeşti, judeţul Ilfov, jandarmii i-au sugrumat pe deţinuţi cu ajutorul unor frânghii, după care au transportat cadavrele în curtea închisorii Jilava, unde le-au îngropat, nu înainte de a le ciurui cu gloanţe şi stropi cu acid sulfuric. În comunicatul oficial20, emis de Ministerul de interne a doua zi, se arăta: „Codrea-nu şi alţi 13 membri ai Gărzii de fier erau transportaţi cu camionul de la Râmnicu Sărat la Bucureşti. Între Ploieşti şi Bucureşti, camionul a fost atacat de o bandă de legionari înarmaţi şi arestaţii au încercat să evadeze aşa că au fost cu toţii împuşcaţi de jandarmi". Orice discuţie pe marginea subiectului în presa română, a fost strict interzisă, în timp ce reprezentanţele diplomatice româneşti din străinătate au fost instruite să prezinte cazul ca fiind unul lipsit de importanţă politică.

La aflarea ştirii asasinării lui Codreanu, Hitler şi-a exprimat „extrema sa indignare" împotriva procedeelor folosite de Carol, fiind îngrijorat de faptul că lumea ar putea crede că regele român a acţionat la instigarea sa. Drept urmare, presa naţional-socialistă (între care „Der Angriff", „Berliner Tage-blatt", „Nachtausgabe") 21 a fost autorizată să pornească o dură campanie de presă împotriva unor persoane cu influenţă la vârful conducerii statului român, pe considerente rasiste, acuzând originea evre-iască a Elenei Lupescu, precum şi a unor membri ai camarilei regale, respectiv originea gitană a lui Petrescu-Comnen. Indignat, acesta din urmă a protestat22 oficial, în calitatea sa de ministru de externe, în cursul convorbirilor purtate cu secretarul de legaţie, Klugkist (4 decembrie), şi cu ambasadorul Fabrici-us (14 decembrie), şi a ameninţat cu deschiderea în presa românească a unei campanii împotriva conducătorilor Reichului. Cancelarul german a mers şi mai departe dând ordin să fie restituite toate decoraţiile româneşti conferite de Carol II cu ocazia vizitei acestuia în Germania şi rechemându-l pe amba-sadorul german, pentru consultări, timp de o lună şi jumătate.

Măsurile de intimidare dispuse de naziști au produs o puternică impresie asupra conducătorilor români şi importante efecte în plan politic. Negociatorii români, în frunte cu Mitiţă Constantinescu, au încetat de a se mai opune urcării artificiale a cursului mărcii germane în cursul negocierilor bilaterale. Ministrul de externe,

Petrescu-Comnen, considerat prea „inflexibil" de către germani, a fost înlocuit din funcţie şi trimis ambasador la Vatican, cea mai mare realizarea sa în acea funcţie fiind implicarea în negocierea cu succes a unui acord cu anglo-americanii în vara anului 1944, pentru evitarea bombardării de către Aliaţi a frumosului oraş italian Florenţa; în locul lui Comnen, a fost numit în funcţie Grigore Gafencu, un diplomat mai maleabil, cu o ţinută elegantă, foarte apreciat, din punct de vedere profesional, de către omologii săi. Marele23 magnat, Nicolae Malaxa, ale cărui firme asigurau 85 % din producţia naţională de armament, a fost autorizat sa de rege să intre în legătură cu firma germană de avioane „Junckers" pentru a negocia extinderea, cu ajutorul acesteia, a fabricii de avioane I.A.R. Braşov. Directorul Serviciului Secret de Informaţii, Mihail Moruzov, a fost autorizat, la rândul său, să intensifice colaborarea cu Abwehr-ul (Serviciul de informaţii al armatei germane) condus de amiralul Wilhelm Canaris (serviciu puternic concurat de către celelalte servicii germane reunite sub comanda temutului Reinhard Heydrich, fost locotenent de marină şi subordonat al lui Canaris), şi să găsească împreună cu omologul său soluţii operative menite să ducă la aplanarea conflictului diplomatic şi la îmbunătăţirea durabilă a raporturilor dintre cele două state. Într-adevăr, graţie concursului acordat de către Moruzov, Abwehr-ul a putut acţiona nestingherit în România de la începutul anului 1939, reuşind să îndeplinească cu brio sarcina ce i-a fost trasată de către decidenţii germani: salvarea petrolului românesc în interesul aprovizionării maşinii de război germane. Relaţia de conlucrare în plan profesional dintre Moruzov şi Canaris a fost dublată de una de strânsă prietenie în plan personal, relaţie compromisă în iunie 1940, în împrejurări dramatice ce vor fi relatate către finalul lucrării. În sfârşit, ministrul de externe, Gafencu, a fost împuternicit să ofere voluntar susţinerea României pentru intrarea Germaniei în Comisia Europeană a Dunării.

Conştienţi de faptul că, atâta vreme cât Cehoslovacia va subzista ca stat independent posedând un important potenţial militar având şi fabricile de armament Skodaprincipala sursă de aprovizionare a armatei române, România va amâna semnarea unui tratat de comerţ

favorabil intereselor germane ori, odată semnat, îl va boicota pe parcurs invocând diverse pretexte, germanii şi-au intensificat pregătirile militare şi diplomatice efectuate în vederea lichidării statului cehoslovac. În ziua de 14 martie 1939, zi de doliu naţional în România fiind ziua înmormântării primului ministru, patriarhul Miron Cristea, naziştii au declanşat, în colaborare cu naţionaliştii slovaci şi cu horthyştii unguri acţiunea îndelung pregătită. Slovacia şi Transcarpatia şi-au declarat independenţa, iar bătrânul preşedinte ceh, Emil Ha-cha, invitat într-o vizită protocolară la Berlin, a fost convins să semneze un document prin care Cehia îşi încredinţa soarta Reichului german, care, plin de „mărinimie", o lua sub „protecţia" sa. A doua zi, trupele germane ocupau Praga iar trupele ungare se instalau în Transcarpatia (o regiune populată în majoritate de ruteni, numai 5 % din populaţie fiind maghiarofoni), frontiera româno-ungară prelungindu-se prin nordul Maramureşului. În urma acestui rapt teritorial fără precedent în relaţiile internaţionale, pe plan european, de la semnarea pactului Briand-Kellogg (1929) prin care se interzicea recurge-rea la război ca mijloc de reglementare a conflictelor de state, România pierdea principala sa sursă de aprovizionare cu armament greu şi rămânea din acest punct de vedere la cheremul Germaniei. Pentru a rezista în viitor agresiunii, ea nu se mai putea sprijini exclusiv pe propria armată, ci avea nevoie de sprijinul altor mari puteri; în această notă, trebuie văzut şi demersul ambasadorului roman la Londra, Viorel Tilea, care a pretins existenţa unui ultimatum german la adresa României; ultimatumul nu a existat, dar tonul folosit evoca disperarea guvernului român ce căuta sprijin occidental pentru a înlocui cel puţin în parte aportul preţios, în plan militar, al fostului aliat cehoslovac, pierdut peste noapte. În ciuda izolării tot mai accentuate a României în regiune, patriotismul românilor, în momente grele pentru ţa-ra lor, a ieşit din nou la suprafaţă. Cu ocazia mobilizării a zece contingente de rezervişti la frontiera cu Ungaria, la centrele militare „au venit de trei şi patru ori mai mulţi decât cei ce erau concentraţi". Mobilizarea aceasta, survenită la 15 martie 1939, a venit prea târziu însă; dacă ar fi fost proclamată cu câteva zile mai devreme, probabil că Ungaria nu ar mai fi invadat Transcarpatia şi ar fi rămas în

expectativă, pentru a nu risca un război imediat cu România, nefiind pregătită nici atunci şi nici mai târziu. O-dată devenită complicele lui Hitler prin agresiunea comună asupra Cehoslovaciei, Ungaria nu mai putea însă da înapoi; singura şansă pentru a-şi păstra cuceririle şi a dobândi altele noi era să joace „cartea germană" şi să promoveze o politică agresivă la adresa vecinilor săi, în funcţie de interesele naziste. Ambiţiile nemăsurate şi vane ale castei grofilor unguri (marii latifundiari ai regatului), îmbătate de succesele facile dobândite până atunci şi iluzionate de perspectiva unei reconstituiri la fel de uşoare a teritoriului stăpânit cândva de regii unguri şi de vasalii acestora, precum şi de recuperarea feudelor lor, au constituit cauzele acestei politici nefaste.

Noul raport de forţe în plan regional a determinat România să grăbească finalizarea negocierilor pentru încheierea unui nou acord comercial româno-german, astfel că, la 23 martie 1939, a fost semnat „Tratatul asupra promovării raporturilor economice dintre Regatul României şi Reichul German". Acest acord-cadru, ale cărui prevederi trebuiau ulterior detaliate în convenţii sectoriale, a fost încheiat pe o durată de 5 ani. Prin încheierea acestui document bilateral, partea germană urmărea să obţină sporirea pe termen lung a importurilor de materii prime (petrol, lemn, minereuri, cereale) din România şi acapararea celor mai profitabile întreprinderi industriale româneşti prin crearea de societăţi mixte. Partea română spera să obţină, pe termen scurt şi mediu, încetarea sprijinului acordat de către unele instituţii germane revendicărilor teritoriale ungare, respectiv furnizarea de armament greu şi echipament pentru armată, marină, aviaţie, dar şi maşini-unelte pentru industria de armament. Alte prevederi ale tratatului: crearea de zone libere pentru instalarea unor societăţi comerciale comerciale şi industriale germane; construirea de antrepozite şi instalaţii de transbordare pentru navigaţie; parti-ciparea Reichului la dezvoltarea căilor de comunicaţii, a mijloacelor de transport şi a reţelei de drumuri; fondarea de societăţi mixte pentru exploatarea petrolului, a calcopiritei din Dobrogea, a minereurilor de crom din Banat, a minereurilor de mangan din zona Vatra-Dornei – Broşteni; dezvoltarea producţiei agricole la furaje,

oleaginoase, plante textile; dezvoltarea industriei alimentare şi a celei de prelucrare a lemnului. Întrucât tratatul româno-german din 1939 a fost încheiat „pentru a câştiga timp", „nu pentru a ne apropia politiceşte deGermania " (Armand Călinescu), convenţiile care să completeze acordul-cadru nu au fost semnate decât abia în vara anului 1940, când mersul războiului pe continent silea factorii de decizie de la Bucureşti să grăbească onorarea obligaţiilor asumate.

Între timp, la sfârşitul lunii martie 1939, sub pretextul necesităţii îndiguirii expansiunii teritori-ale germane, Anglia şi Franţa au decis să semneze un acord de asistenţă mutuală cu Polonia prin care ambele părţi îşi făgăduiau sprijin militar în cazul unui atac provenit din partea unei alte puteri conti-nentale. Unii contemporani s-au întrebat de ce a fost aleasă Polonia ca principal aliat al marilor democraţii occidentale în Europa Centrală, o ţară democratică, e adevărat, dar care persecuta minorităţile şi participase alături de Hitler la dezmembrarea Cehoslovaciei, şi nu România, o ţară guvernată printr-un regim de autoritate regală, e adevărat, dar care trata corespunzător minorităţile şi mai ales, poseda resurse naturale bogate, ce ar fi permis deţinătorului lor declanşarea unui război mondial, nu numai a unuia regional. În luarea acestei decizii, probabil că liderii occidentali au avut în vedere faptul că Polonia avea pe teritoriul său, de departe, cea mai numeroasă comunitate evreiască din Europa (circa 4 milioane); Parisul şi Londra erau deja asaltate de numeroşi refugiaţi evrei proveniţi din spaţiul germanic, fugiţi din calea persecuţiilor naziste, iar o invazie militară germană în Polonia ar fi putut constitui semnalul declanşării unei catastrofe umanitare.

La rândul său, România a întreprins demersuri diplomatice, în primăvara anului 1939, vizând încheierea unor acorduri politice, militare, economice cu Anglia şi Franşa, menite să-i protejeze independenţa şi integritatea teritorială. În acest scop, la 10 aprilie, Alexandru Cretzianu, secretar general în ministerul de externe, a fost trimis la Londra de către regele Carol II cu mandatul de a negocia, pe lângă o alianţă politică, încheierea unei convenţii militare în care să se stipuleze că, în cazul unei invazii militare germane, Anglia va ataca teritoriul acesteia pe uscat, pe mare şi în aer, şi va trimite României,

prin Dardanele, avioane, piloţi, mecanici, tunuri antiaeriene, precum şi trupe regulate anglo-franceze. Negocierile nu au dat niciun rezultat, dar, după parafarea unui acord economic româno-francez prin care partea română se angaja să dubleze livrările de produse petroliere destinate Franţei, guvernul francez Daladier a propus guvernului de la Londra acordarea unei garanţii de securitate României. Partea engleză a acceptat şi astfel, la data de 13 aprilie, în Camera Lorzilor, premierul Chamberlain a citit textul declaraţiei de garantare a independenţei ţării noastre, din care reproducem următoarele:

„... în eventualitatea întreprinderii oricărei acţiuni care ar ameninţa, în mod clar, independenţa României şi căreia guvernul român ar socoti vital să-i reziste cu propriile forţe naţionale, guvernul Maiestăţii Sale se va simţi obligat să dea de îndată guvernului român tot sprijinul ce-i stă în putinţă".

La scurt timp, Franţa a dat o declarative similară. Este de remarcat faptul că declaraţia anglo-franceză nu garanta frontierele existente ale României, ci numai perpetuarea caracterului independent al statu-lui român. În fapt, Anglia şi Franţa ar fi fost gata să intervină în apărarea independenţei României, numai dacă aceasta din urmă şi-ar fi dat în prealabil acordul de a proceda la autodistrugerea industriei sale petrolifere (sonde şi rezerve de petrol), în cazul unei invazii germane ori în cazul unui război anglo-franco-german, aşa cum menţiona ambasadorul britanic la Bucureşti, Reginald Hoare. Carol II s-a declarat de acord, în principiu, însă numai cu condiţia ca distrugerile să se efectueze în schimbul acordării unor despăgubiri echitabile, nu precum în 1919, când Anglia a refuzat după război să-şi mai onoreze obligaţiile asumate faţă de partea română. De data aceasta însă, englezii nu au mai vrut nici măcar să-şi asume vreun angajament de despăgubire faţă de guvernul român, astfel că declaraţia de garanţie din 13 aprilie părea a rămâne finalmente la stadiul de declaraţie de intenţie. În ciuda poziţiei inflexibile etalate de către diplomaţii britanici, primul ministru, Armand Călinescu, plecând de la premisa că, în cazul unui război anglo-german, România trebuie să fie aliata Angliei24, a dat totuşi dispoziţie, la sfârşitul lui mai 1939, să se întocmească Planurile de

distrugere a sondelor şi rezervelor de petrol; în ce priveşte stadiul lucrărilor efectuate, ofiţerul însărcinat cu elaborarea planului era obligat să prezinte, săptămânal, rapoarte şefului Marelui Stat Major care, la rândul său, îi ţinea la curent pe ataşaţii militari ai Angliei şi Franţei. În replică, Abwehr-ul german a organizat cu celeritate sosirea în România a mii de bărbaţi tineri, cu prestanţă militară, aranjaţi sub diverse acoperiri: reprezentanţi comerciali, ziarişti, agenţi de asigurare, agenţi de navigaţie, etc., aceştia urmând ca, la un moment dat, în temeiul unui plan operativ, să asigure ocuparea militară a Văii Prahovei şi împiedicarea românilor de a distruge ex-ploatările petroliere de acolo, până la sosirea trupelor regulate ale Wehrmacht-ului.

După transformarea Cehiei în protectorat german, opinia publică europenă aştepta cu înfrigu-rare să afle care va fi următoarea victimă a expansiunii hitleriste; şi nu a avut de aşteptat prea mult, întrucât, la 28 aprilie, cu ocazia unui discurs ţinut în parlament, Hitler a anunţat decizia de denunţare a tratatului de neagresiune germano-polon, precum şi noile sale pretenţii teritoriale: oraşul liber Danzig şi o parte din „coridorul" polonez pentru construirea unei autostrăzi care să lege Koenigsbergul de Berlin. Urmările grave pentru pacea în Europa nu au întârziat să apară. Dictatorul sovietic, Iosif Stalin, considerând că ceasul satisfacerii pretenţiilor sale teritoriale pe seama vecinilor dinspre Vest ai Rusiei Sovietice nu este departe, la 2 mai 1939, la înlocuit din funcţia de comisar al poporului pentru afaceri externe pe diplomatul pacifist, Maxim Litvinov, un om de stat ce se opusese, cu tărie, încălcărilor de către naziști a tuturor tratatelor internaţionale, cu Veaceslav Molotov, un apropiat al lui Stalin, un diplomat cinic, ce va inaugura o politică imperialistă, în stilul ţarismului rus, cu următoarele obiective: a) re-luarea expansiunii ruseşti în Europa; b) încurajarea conflictelor militare dintre statele central-europene şi cele occidentale în vederea sleirii reciproce; c) invadarea de către Armata Roşie, păstrată intactă, a Europei pustiite de război şi impunerea de către Rusia sovietică a condiţiilor sale, cu ocazia încheierii păcii.

Încheierea acordului economic cu Germania şi garanţiile

anglo-franceze privind independenţa României nu au produs efectele scontate la Sofia şi Budapesta. Premierul bulgar, Chioseivanov, a declarat oficialităţilor germane că recăpătarea Cadrilaterului de la români constituie principalul obiectiv de politică externă al ţării sale, ţintă mai importantă decât recuperarea Traciei şi a accesului la Marea Egee. În acelaşi timp, premierul ungur, Teleki Pál, menţiona cu fiecare ocazie că: „Revendicarea Transilvaniei rămâne pe primul plan al preocupărilor politice ale Ungariei" 25. La 15 august 1939, cu ocazia Zilei Marinei, regele Carol II răspundea, în mod indirect, vecinilor revizionişti că „ceea ce este românesc nu se poate da, ceea ce este strămoşesc se va apăra şi, mai mult decât aceasta, dacă cineva este iubitor de pace, el trebuie să ştie că graniţele, odată brăzdate, nu se pot schimba fără o primejdie de cataclism mondial" 26. Vrând parcă să testeze seriozitatea acestor cuvinte, două zile mai târziu, 10 soldaţi unguri au provocat un incident de frontieră pătrunzând pe teritoriul românesc în zona localităţii Ateiaşul Nou (lângă Salonta) şi atacând pichetul românesc de acolo. Militarii români au respins atacul iar guvernul rmân a înaintat un protest energic celui de la Budapesta cerând şi obţinând ca o comisie mixtă de anchetă să cerceteze faptele.

La 23 august 1939, Rusia sovietică şi Germania, după negocieri secrete, au semnat la Kremlin un tratat de neagresiune (Pactul Ribbentrop-Molotov), ce cuprindea şi o anexă secretă privind împărţi-rea sferelor de influenţă în Europa de Estdeci, un adevărat tratat de alianţă. Încheierea acestui tratat între cele două mari puteri totalitare, mai mult sau mai puţin ostile României, a provocat întâi stupoare şi apoi îngrijorare la Bucureşti. Ministrul curţii regale, Urdăreanu, a sugerat încheierea de urgenţă a unui tratat de neagresiune şi a unei alianţe cu Germania, ca un mijloc de a preveni eventualele probleme cauzate de pactul nazisto-bolşevic, însă Carol II şi premierul Călinescu au optat pentru linia deja asumată – păstrarea neutralităţii şi negocierea unui tratat de neagresiune cu Rusia, prin intermediul Turciei. Alarmat şi el de perspectiva izolării totale a ţării noastre în regiune, ministrul de externe, Grigore Gafencu, a propus ambasadorului ungur, Bardoşi, încheierea unui tratat de neagresiune româno-ungar; ministrul de externe ungar, Csaky István, a refuzat net

oferta şi a propus, în schimb, încheierea unui tratat „pentru apărarea minorităţilor", proiect redactat în aşa fel încât să nu poată fi acceptat de către români. Într-o scrisoare expediată, la 30 august 1939, ambasadorului Ungariei la Bucureşti, Csaky menţiona cu cinism: „M-aş bucura foarte mult dacă guvernul român ar refuza proiectul de acord, deoarece acest lucru ar prinde foarte bine planurilor noastre. Am nevoie de acest refuz pentru ca, la o eventuală conferinţă europeană, pretenţiile noastre faţă de România să nu se rezume la domeniul apărării minorităţilor, iar eu să pot spune că noi am încercat această cale, dar fără niciun rezultat; în felul acesta, voi putea cere o soluţie teritorială" 27. Premierul Teleki a mers şi mai departe implorându-l pe Mussolini, printr-o scrisoare expediată la începutul lunii septembrie, ca, în cazul convocării unei noi conferinţe a marilor puteri în format „München", să fie luate în discuţie şi revendicările ungare asupra Transilvani-ei, urmând ca, între timp, ţara sa să intensifice pregătirile militare pentru „a pune la punct pentru un timp îndelungat problema teritorială româno-ungară". Dat fiind că, la Berlin, un eventual război ungaro-român era considerat ca fiind potrivnic intereselor germane, existând riscul încetării totale a exportului românesc de petrol, ministrul de externe, von Ribbentrop, a intervenit energic la Budapesta şi a cerut ca „în nicio circumstanţă, Ungaria nu trebuie să atace România!"; ungurii au acceptat formal cererea germană, însă au continuat, într-un mod şi mai susţinut, demersurile diplomatice în capitalele marilor puteri, recurgând inclusiv la serviciile unei divizii de tinere şi frumoase domnişoare unguroaice28 folosite pentru seducerea unor decidenţi politici din Londra, Roma, Berlin ori Moscova, pentru a câştiga astfel simpatie şi sprijin pentru revendicările lor teritoriale aberante, întemeiate pe un motiv destul de „subţire": faptul că, în perioada Evului Mediu mijlociu, voievozii şi principii Transilvaniei au fost vasali regelui Ungariei…

La 1 septembrie 1939, izbucnea al doilea război mondial: Germania ataca Polonia pe care, graţie superiorităţii numerice şi tehnice, o va învinge în numai trei săptămâni. Fidele alianţei polone, Anglia şi Franţa au declarat imediat război Germaniei, însă nu au întreprins acţiuni ofensive consistente, întrucât au sperat, timp de

câteva luni, că vor reuşi să-l readucă la raţiune pe Hitler încheind, pe cale de conse-cinţă, cu acesta o pace de compromis care să permită evitarea producerii unui război distrugător în Vest ce nu ar fi servit decât interesului de expansiune al Rusiei. La 7 septembrie, România s-a declarat neutră, dar a întreprins toate demersurile politico-diplomatice posibile pentru a veni în sprijinul Poloniei: a permis aprovizionarea armatei polone cu materiale de război engleze, sosite prin portul Constanţa; a acordat drept de azil şi de tranzit refugiaţilor poloni (oameni politici, militari şi civili); a acordat drept de trecere trenului conţinând tezaurul Poloniei, o parte fiind îmbarcată la Constanţa cu desti-naţia Londra, iar cealaltă fiind depusă în păstrarea Băncii Naţionale a României până în 1947 când a fost restituită integral autorităţilor legale ale Poloniei. În fine, la data de 17 dreptembrie, pactul ruso-german producea primele efecte: trupele ruseşti au atacat din spate forţele poloneze aflate în încleş-tare cu nemţii şi astfel, eroica rezistenţă a armatei polone era înfrântă. În luna octombrie, se semna tratatul de amiciţie şi frontieră ruso-german prin care naziştii şi bolşevicii îşi împărţeau teritoriul eroicei Polonii. Represiunile ocupanţilor la adresa populaţiei poloneze din teritoriile anexate, au fost draconi-ce: naziştii au recurs la extinderea legislaţiei rasiste din Reich şi la persecutarea populaţiei de origine evreiască: întâi concentrarea în ghetouri (cartiere total izolate) şi apoi concentrarea în lagăre de exterminare, iar bolşevicii au deportat populaţia poloneză mai înstărită în Siberia şi au exterminat ofiţerii polonezi luaţi prizonieri.

În atari condiţii, priorităţile politice stabilite de regele Carol II împreună cu sfetnicii săi erau următoarele: menajarea potenţialului de luptă al armatei române până către finalul conflictului; amâna-rea rezolvării litigiilor teritoriale cu vecinii revizionişti până la conferinţa de pace; executarea cu stric-teţe a angajamentelor economice29. Acest program de priorităţi a fost respectat până la finalul domniei lui Carol II; din păcate, trădarea generalului Antonescu, manifestată prin alungarea de pe tron a regelui său şi cedarea a doua armate române comandamentului armatei germane pentru a fi folosite – după bunul plac al naziştilor în războiul lipsit de perspectivă purtat în adâncimea

teritoriului rusesc, a compromis acest program înţelept, spre nenorocirea ţării.

La data de 16 septembrie 1939, planul Marelui Stat Major de distrugere a instalaţiilor, rezervelor şi resurselor petroliere, realizat cu scopul împiedicării aprovizionării armatei germane ca urmare a declanşării războiului dintre tabăra anglo-franceză şi cea germană, a fost prezentat în cursul unei şedinţe ţinute în sala de consiliu a M.St.M., la care au participat următoarele personalităţi: Armand Călines-cu, prim-ministru şi ministru al apărării naţionale; Florea Ţenescu, şeful M.St.M.; Reginald Hoare, ambasadorul Marii Britanii; Adrian Thierry, ambasadorul Franţei; ing. Leon Venger, reprezentantul petroliştilor; colonelul Thompson, ataşat militar britanic; colonelul Delhomme, ataşat militar francez; cincisprezece ingineri de la întreprinderile petroliere; opt ofiţeri englezi şi şase ofiţeri francezi. Graţie bunei colaborări stabilite între Abwehr şi S.S.I., germanii au putut lua imediat la cunoştinţă de conţinutul discuţiilor. Pentru a împiedica semnarea unei Convenţii vizând punerea în aplicare a Planului M.St.M., acţiune ce părea a fi iminentă, naziştii au decis asasinarea premierului Armand Călinescu, promotorul acestui proiect, folosindu-se de serviciile unei echipe de legionari, condusă de Dumitru Dumitrescu, un legionar refugiat în Germania, trimis în misiune în ţară, încă din luna iunie. Trebuie menţionat, în primul rând, că pe parcursul primei jumătăţi a anului, legionarii rămaşi în ţară au realizat diverse proiecte de atentate vizând asasinarea celor consideraţi a fi vinovaţi de moartea lui C.Z. Codreanu: Carol II, Armand Călinescu şi generalul Gavrilă Marinescu; au ezitat însă să treacă la fapte, deoarece exista riscul major ca, în urma producerii unui atentat, organele de represiune să treacă la executarea sutelor de ostatici legionari, deţinuţi în lagăre. Dimpotrivă, conducătorii naziști de la Berlin nu aveau astfel de scrupule; interesele politice şi cele de strategie militară ale Reichului reclamau dispariţia urgentă din funcţie a premierului român care spunea că preferă să-şi servească ţara chiar şi din poziţia de prefect de judeţ, atâta vreme cât România înţelege să nu facă politică pronazistă. La numai 5 zile distanţă, în ziua de 21 septembrie, în jurul orei 13, 15, în zona actualului Parc al Eroilor din Bucureşti, trecătorii au putut urmări o

scenă de coşmar, desprinsă parcă din filmele cu mafioţi: după ce o căruţă a blocat intenţionat circulaţia pe bd. Ardealului, maşina primului ministru care încetinise brusc, a fost puternic tamponată din spate de un alt automobil şi proiectată cu botul pe trotuar; şoferul primului ministru, deşi avea în consemn obligaţia de a nu încetini şi de a continua drumul în orice împrejurare, a fugit iar agentul de pază ce coborâse din maşină cu un pistol în mână, a fost împuşcat de către cei şapte legionari coborâţi din celălalt automobil; în sfârşit, din automobilul tamponat coborî un omuleţ cu monoclu, îmbrăcat într-un costum de culoare deschisă, primul ministru în funcţiune, Armand Călines-cu, care fu, la rândul său, doborât de o ploaie de gloanţe. De obicei, în astfel de situaţii, asasinii legionari se predau imediat organelor de poliţie. În cazul acesta însă, lucrurile s-au petrecut cu totul diferit; în baza planului prestabilit, echipa de asasini s-a deplasat la sediul Radiodifuziunii unde, după ce au anihilat portarul şi santinela, au pătruns în cabina de emisie şi, după ce l-au înlăturat pe spicher de la mi-crofon, unul dintre ei a rostit, cu răsuflarea tăiată, următoarele vorbe: „Atenţie, Armand Călinescu a fost ucis! Un grup de legionari l-a executat" 30. Anunţul făcut la Radio de atentatori constituia o încercare de a atribui odioasei fapte semnificaţia unui act de răzbunare a mişcării legionare pentru uciderea „Căpitanului", şi de a exclude adevăratul caracter al atentatului: un asasinat politic comandat de naziști, executat probabil cu complicitatea unor înalţi responsabili locali din structurile de siguranţă.

Aşa cum era de aşteptat, premierul interimar, generalul Gheorghe Argeşanu, un tip nu prea inteligent, dar autoritar şi loial fără rezerve regelui, a dispus măsuri de represiune nemaivăzute în România: atentatorii, prinşi în sediul Radiodifuziunii, au fost duşi la locul crimei şi împuşcaţi iar, lângă ca-davrele acestora (lăsate pe loc, sub paza jandarmilor, timp de 3 zile) a fost aşezată o placardă cu textul: „Aceasta va fi de azi înainte soarta asasinilor trădători de ţară! „În noaptea următoare, au fost execu-taţi câte 2 – 3 legionari în fiecare reşedinţă de judeţ, pe tot cuprinsul ţării, de la Hotin la Timişoara, şi de la Satu Mare la Bazargic, precum şi alte câteva zeci de legionari deţinuţi ca ostatici în lagăre. Cu toate acestea, dublul scop urmărit prin

asasinarea premierului Călinescu, respectiv intimidarea guvernanţilor români şi menţinerea în funcţiune a exploatărilor româneşti de petrol la capacitate maximă, a fost atins; în următoarele 8 luni, guvernul român, sub diferite pretexte, a refuzat să mai încheie convenţia cu anglo-francezii privind distrugerea sondelor de petrol, în ciuda presiunilor intense ale acestora. Mai mult decât atât, colaborarea secretă dintre S.S.I. şi Abwehr a ieşit la lumină: în toamna anului 1939, s-au înregistrat mai mult vizite reciproce la nivel mai mic, pentru ca, în perioada 10 – 12 decembrie, însuşi Canaris să vină la Bucureşti pentru a-l întâlni pe Moruzov şi pentru a face împreună bilanţul colaborării; cu această ocazie, şeful spionajului român a promis să acorde în continuare „concursul său nelimitat" la prevenirea eventualelor acte de sabotaj la adresa industriei petrolului şi să primească orice sugestie din partea specialiştilor germani, cărora li se va permite, la cerere, să efectueze vizite de inspecţie. Ca-naris, deşi mulţumit de dovezile de bunăvoinţă arătate de partea română şi decolaborarea dintre cele două servicii, s-a arătat totuşi circumspect lăsând să-i scape şi o ameninţare voalată: „Sper că măsurile luate de autorităţile române sunt sincere şi suficiente pentru a oferi Germaniei siguranţa şi liniştea necesară în această privinţă, urmând ca, în caz contrar, Germania să-şi spună cuvântul…" 31. Cam în aceeaşi perioadă, ataşatul aeronautic al Germaniei la Bucureşti, Alfred Gerstenberg, îi declara textual aceluiaşi Moruzov: „Îndeplinirea întocmai a condiţiunilor economice cuprinse în convenţia româno-germană din 23 martie 1939, va garanta integritatea teritorială a României". Aşa cum se va vedea mai târziu, promisiunea aceasta era absolut gratuită fiindcă Reichul recunoscuse deja ca legitime pretenţiile Rusiei asupra Basarabiei.

Promisiunile germane l-au determinat pe regele Carol II s-a adopte o atitudine publică mai curajoasă şi să ţină discursuri fulminante, în câteva oraşe ale regatului, pentru a demonstra întregii lumi voinţa sa şi a supuşilor săi de a apăra, prin toate mijloacele, frontierele României Mari. În acest scop, regele a efectuat o vizită cu caracter propagandistic în regiunile ameninţate de pretenţiile teritoriale ale vecinilor revizionişti, petrecând sărbătorile de iarnă în mijlocul ostaşilor români mobilizaţi pentru apărarea graniţelor ţării:

Crăciunul la Oradea, Revelionul la Constanţa şi sărbătoarea Bobotezei la Chişinău. Luând la cunoştinţă de declaraţiile războinice ale regelui, germanii au considerat necesar să trimită, la 9 februarie 1940, doi emisari (von Killinger şi Veesenmayer) la Bucureşti, unde au dat asigurări că Germania dorea ca România să rămână în afara oricărui conflict armat pentru a-şi putea exploata în liniște bogăţiile naturale de care ea avea mare nevoie şi recomandau ca militarii concentraţi în armata română să fie lăsaţi la vatră pentru muncile agricole, întrucât, datorită concentrărilor din anul precedent, lucrările agricole fuseseră efectuate în proporţie de doar 37 %32, fapt ce afecta posibilităţile de aprovizionare ale Reichului. România a continuat, totuşi, să păstreze importante efective sub arme, să sporească efortul de înarmare şi astfel s-au mai scurs câteva luni în liniște; liniştea dinaintea furtunii.

Ofensiva armatelor germane, declanşată în zorii zilei de 10 mai 1940 pentru cucerirea Franţei şi a ţărilor Benelux, a sfărâmat brutal speranţele guvernanţilor români în încheierea unei păci de compromis în Vest. Informaţiile furnizate de S.S.I.-ul lui Moruzov se dovedeau şi mai îngrijorătoare: germanii pregăteau un atac cu forţe aeropurtate vizând ocuparea Văii Prahovei pentru a asigura protejarea suplimentară a sondelor şi rafinăriilor de petrol de acolo; la rândul lor, anglo-francezii plănuiau şi ei un atac aeropurtat asupra Văii Prahovei, dar nu pentru protejarea, ci pentru distrugerea sondelor şi rafinăriilor de petrol. Pentru a menţine România neutră şi pe mai departe, în spiritul politicii de basculă între marile puteri, guvernul Tătărăscu a hotărât să vină în întâmpinarea dorinţelor marilor puteri beli-gerante, încheind cu acestea tratate prin care partea română acorda concesii importante în plan economic. În primul rând, la 27 mai 1940, se încheia convenţia româno-germană privind petrolul („Petrol contra armament”) 33, prin care România se obliga să satisfacă nevoile germane de produse petroliere, cu prioritate, la preţuri antebelice, să cumpere armament german la preţul zilei şi să întărească măsurile luate pentru asigurarea integrităţii sondelor şi rafinăriilor de petrol; a doua zi, amiralul Canaris sosea a doua oară la Bucureşti, de data aceasta pentru a transmite mulţumirile cancelarului Hitler şi ale înaltului Comandament al armatei germane (O.K.W.) adresate

autorităţilor române pentru livrarea la timp a cantităţilor de produse petroliere necesare derulării cu succes a operaţiunilor militare germane; cu acelaşi prilej, Canaris s-a declarat mulţumit de nivelul colaborării dintre şi Abwehr şi S.S.I. şi încrezător în buna credinţă a celor două părţi („În România, pe viitor, nu vor lucra decât oameni indicaţi de mine şi cunoscuţi de dumneavoastră"). În al doilea rând, la data de 1 iunie 1940, România, reprezentată prin premierul Gheorghe Tătărăscu, a încheiat o convenţie secretă34 cu Anglia şi Franţa, reprezentate prin ambasadorii lor, în prezenţa reprezentantului petroliştilor, Leon Venger, privind distrugerea sondelor şi rafinăriilor de petrol prahovene de către partea română, în perioada imediat următoare; prin semna-rea acestui document, Tătărăscu devenea sigur 100 % de faptul că un atac aeropurtat anglo-francez asupra Văii Prahovei, de ultim moment, nu mai era posibil iar, în condiţiile în care înfrângerea militară a Franţei era iminentă, era doar o chestiune de zile iar prezenţa militară britanică pe continent devenea improbabilă, actul devenea caduc.

Din nefericire, cu trei zile înainte de capitularea Franţei, la 19 iunie 1940, în urma percheziţionării trenului de comandament al generalului francez Maurice Gamelin, abandonat în staţia de cale ferată Charite-sur-Loire, agenţii Abwehr-ului au descoperit, între altele, un exemplar al convenţiei secrete încheiate de Tătărăscu cu anglo-francezii. A doua zi, ambasadorul german Fabricius s-a prezentat în audienţă la premierul Tătărăscu, ocazie cu care, după ce i-a adus la cunoştinţă incidentul compromiţător pentru relaţiile bilaterale româno-germane, i-a cerut imperios să înceapă cât mai curând „conversa-ţii" cu Rusia Sovietică, pentru a restitui acesteia din urmă, în mod voluntar, Basarabia. Premierul român a promis formal, dar nu a întreprins apoi niciun demers în acest sens; la sfârşitul discuţiei, ştiind că naziştii se răzbună cu vârf şi îndesat pentru orice act de ostilitate oricât de mic, Tătărăscu a apucat să mai spună, cu jumătate de gură: „Sper că ultimele evenimente nu vor atinge deloc bazele viitoarelor relaţii între Germania şi România". Rugămintea primului sfetnic al lui Carol II nu a servit la nimic; din acea zi de 19 iunie 1940, viitorul raporturilor politice dintre regimul nazist şi

regimul de autoritate regală, era compromis iremediabil. Prezentul îi oferea lui Carol II prilejul unor reflecţii amare: ani de zile căutase să limiteze expansiunea economică a Reichului în ţara noastră, luptase cu toate armele politicii şi ale diplomaţiei pentru apărarea industriei naţionale româneşti; acum, el şi regatul său se găseau într-o stare de totală izolare, ameninţările la adresa Coroanei, a integrităţii ţării şi a existenţei României ca stat suveran şi independent, fiind mai puternice ca oricând. Cu toate că Germania dorea în continuare ca România să nu devină teatru de război, guvernul nazist va sprijini „în etape şi prin negocieri", prin şantaj şi ameninţări, toate atacurile executate la adresa suveranităţii României asupra propriului teritoriu, de către vecinii revizionişti ai regatului de la gurile Dunării, în vara anului 1940, pentru a compromi-te regimul carlist în ochii românilor şi a obţine, în mod implicit, abdicarea regelui.

LITIGIUL TERITORIAL ROMÂNO-RUS

În toamna anului 1939, trupele române, în majoritate, se găseau concentrate în apropierea frontierelor răsăritene ale ţării deoarece raporturile generale cu Rusia sovietică se răciseră considerabil desfăşurându-se într-o atmosferă de ostilitate caracteristică anilor '20. Guvernul român a încercat să deschidă negocieri cu guvernul rus pentru încheierea unui acord comercial, după modelul celor semna-te cu marile puteri din centrul şi vestul Europei, sperând să obţină astfel o „încălzire" a relaţiilor bilaterale şi creşterea nivelului reciproc de încredere. Demersul românesc a fost primit cu răceală la Moscova, Molotov dând un răspuns laconic ce nu promitea nimic bun: „Uniunea Sovietică (Rusia) nu are nimic de schimbat cu România" 35. Cu alte cuvinte, Rusia sovietică nu avea nimic de dat, ci numai de luat... După semnarea pactului Ribbentrop-Molotov, bolşevicii ruşi, având binecuvântarea naziştilor, aşteptau momentul prielnic pentru a revendica Basarabia, teritoriul dintre Prut şi Nistru populat în proporţie de peste 60 % de românofoni, ce fusese cedată de către Imperiul Otoman Imperiului rus în 1812, cu toate că peste 80 % din teritoriul respectiv nu a fost niciodată parte integrantă a Imperiului turcesc. După împărţirea Poloniei, Stalin şi tovarăşii săi au apreciat că nu este oportună o acţiune imediată împotriva României, pe termen

scurt, deoarece petrolul acesteia era necesar maşinii de război germane iar conducerea sovietică era interesată ca războiul dintre germani şi anglo-francezi să dureze cât mai mult posibil pentru ca Rusia să profite de epuizarea beligeranţilor şi să fie astfel în măsură, la sfârşit, să dicteze condiţiile păcii pe continent. Atât timp cât durau ostilităţile în Vest, România era deci în siguranţă.

În acest timp, Rusia nu s-a mulţumit să aştepte deznodământul războiului în Apus, ci a trecut la satisfacerea pretenţiilor sale pe seama altor vecini. Prima victimă: Finlanda. Şi fiindcă guvernul şi parlamentul de la Helsinki au refuzat să cedeze Hangoe, zona Lapprik, Karelia şi peninsula Pescarilor, la 28 noiembrie 1939, ruşii i-au declarat război. În ciuda inferiorităţii copleşitoare, atât sub aspect numeric, cât şi sub cel al înzestrării cu tehnică de luptă, finlandezii au rezistat cu mult succes, favorizaţi de cunoaşterea terenului şi de condiţiile de iarnă, condiţii pentru care erau mai bine pregătiţi decât inamicii lor. Furios din cauza prelungirii rezistenţei armatei finlandeze, comandamentul rus a trimis aviaţia pentru a bombarda capitala ţării, Helsinki, acţiune soldată cu mii de morţi şi circa 10 mii de răniţi în rândul populaţiei civile. Această acţiune contrară legilor războiului, a determinat guvernul finlandez să ceară pace, tratatul care a pus capăt conflictului fiind semnat la Moscova, la 12 martie 1940. Adevărul tulburător relevat de acest conflict militar din nordul Europei, de natură a provoca îngrijorări şi la Bucureşti era următorul: al doilea război mondial se diferenţia de războaiele trecute prin aceea că populaţia civilă devenea o ţintă a loviturilor militare ale inamicului; faptul că ruşii se arătaseră gata să lovească fără milă populaţia civilă şi ipoteza plauzibilă a unui război sovieto-român, venea să amplifice şi mai mult grija pentru viitorul ţării noastre şi pentru oamenii săi. Imediat după încheierea războiului ruso-finlandez, comandamentul Armatei Roşii a început să concentreze trupele sale pe linia Nistrului şi să înmulţească numărul incidentelor de frontieră, devenind clar pentru toată lumea că următoarea ţintă a expansiunii bolşevice va fi România. Între timp, în ţara noastră, viaţa îşi urma cursul obişnuit; o excepţie a constituit-o ziua de 8 iunie 1940 (Ziua Restauraţiei) când, cu ocazia aniversării a 10 ani de domnie, au fost organizate în toată ţara întruniri speciale ale

partidului unic, Frontul Renaşterii Naţionale, parade militare şi spectacole omagiale realizate de către tinerii străjeri, în cinstea regelui Carol II; cu această ocazie specială, regele a primit numeroase cadouri, cel mai valoros fiind cel adus ca ofrandă de Banca Naţională a României în valoare de 7 milioane de lei36 (225 de colecţii mari de monede jubiliare de aur, un buzdugan din aur, un pahar de 1, 178 kg, o farfurie de 1, 998 kg şi harta României Mari în relief de 19, 6305 kg, toate din aur fin).

Capitularea Franţei, la 22 iunie 1940, şi retragerea trupelor engleze de pe continent au năruit sistemul de alianţe şi garanţii care lega România de marile democraţii occidentale şi au produs consternare în toate straturile societăţii româneşti, mai puţin în rândul legionarilor. Politica externă de duplicitate, promovată de guvernul Tătărăscu în perioada anterioară, urma să se întoarcă împotriva autorilor ei, cu grave consecinţe pentru suveranitatea naţională şi pentru statutul internaţional al României. Căderea rapidă a Franţei a nemulţumit profund şi Rusia sovietică, care, hotărâtă să câştige un avantaj strategic important în duelul previzibil cu Germania, a considerat oportună declanşarea unui conflict armat cu România, menit să zădărnicească exporturile româneşti de produse petroliere, vitale pentru efortul de război al Reichului. În acest scop, în seara zilei de 26 iunie 1940, comisarul sovietic pentru afaceri externe, Molotov, a solicitat imperios guvernului regal al României, printr-un mesaj scris transmis prin intermediul ambasadorului român la Moscova, Davidescu, ca în termen de 24 de ore, România să răspundă dacă este de acord să restituie Rusiei Basarabia şi să cedeze Bucovina de Nord, cu titlu de despăgubire pentru ocuparea Basarabiei timp de 22 de ani; textul mesajului, conţinând minciuni, enormităţi şi pretenţii absurde, a fost redactat de aşa manieră încât să provoace o reacţie legitimă de respingere şi implicit, declanşarea războiului ruso-român.

De comun acord, regele şi primul ministru Tătărăscu au procedat la contactarea imediată a reprezentanţilor ţărilor ce ar fi putut veni în sprijinul României. Pe ajutorul aliaţilor din înţelegerea Balcanică nu se putea conta în acest caz, deoarece o agresiune venită din partea Rusiei nu impunea niciunuia dintre parteneri îndeplinirea

vreunei obligaţii; pentru cazul unui eventual atac bulgar, doar turcii s-au oferit să ne vină în ajutor, în mod necondiţionat. Ambasadorul Italiei, în numele autorităţilor ţării sale, a recomandat acceptarea ultimatumului rusesc, deşi guvernul fascist italian oferise, în repetate rânduri, asigurări că armata regală italiană ne va veni în ajutor în cazul unei invazii bolşevice din Răsărit. Cu toate că relaţiile româno-germane se deterioraseră grav în ultimele zile, regele a hotărât să apeleze la medierea Germaniei invitându-l în acest scop la Palat pe ambasadorul Fabricius; în cursul întâlnirii, la care a asistat şi premierul, suveranul român şi-a exprimat dorinţa ca germanii să intervină la Moscova pentru a obţine o moderare a pretenţiilor sovietice ori, cel puţin, să „ţină în frâu" Ungaria şi Bulgaria pe durata conflictului sovieto-român; la un moment dat, pledoaria regelui fu întreruptă de intrarea adjutantului de serviciu care remise ambasadorului german telegrama lui Ribbentrop prin care acesta cerea guvernului regal român să execute, în mod necondiţionat, cererile sovietice; după citirea telegramei, regele şi premierul Tătărăscu au trebuit să asculte cu capul plecat reproşurile sentenţioase ale lui Fabricius, prin care autorităţile române erau acuzate de duplicitate şi de atitudine constant antigermană; regele Carol a căutat să-l îmbuneze pe ambasadorul dezlănţuit, lansând oferta ca germanii să preia ei înşişi paza sondelor de petrol şi a rafinăriilor de pe Valea Prahovei şi să trimită, în acest scop, o misiune militară pentru pază; diplomatul german a părut în sfârşit că revine la sentimente mai bune şi a promis că va raporta neîntârziat superiorilor săi37.

În acest context total defavorabil României, cu sufletul îndurerat, dar încurajat de previziunea lui Argetoianu care susţinea sigur pe el că „foarte curând vom recăpăta ce am pierdut", Carol II a consimţit ca guvernul său să retragă, fără luptă, armata şi administraţia românească din Basarabia şi Bucovina de Nord, în locul acestora instalându-se, în mod concomitent, ocupanţii ruşi. De-a lungul timpului, s-au ridicat numeroase ale unor personalităţi respectate în societatea românească (N. Iorga, I. Antonescu, N. Djuvara etc.) care susţineau că România ar fi trebuit să reziste, cu orice preţ, ultimatumului sovietic pentru a salva, cel puţin, onoarea Ţării şi a

Armatei. Din punct de vedere principial, această opinie era una justă, dar să nu uităm că România deţinea importante resurse de ţiţei, absolut necesare marilor puteri pentru a înclina balanţa victoriei în războiul mondial, într-o parte sau în alta, şi acest adevăr s-a verificat după 23 august 1944 când, datorită faptului că germanii au pierdut accesul la resursele româneşti de petrol, ofensivele panzerelor din Munţii Ardeni (decembrie 1944) şi de la lacul Balaton (martie 1945), după unele succese iniţiale, au eşuat finalmente din lipsă de carburant. Nu ne-am propus ca prin această lucrare să facem istorie contrafactuală, dar ajunşi la acest punct, putem deduce că, în cazul în care, în urma unor operaţii militare, Rusia sovietică ar fi cucerit Bucureştii şi bazinul petrolifer praho-vean încă din iulie 1940, Armata Roşie ar fi fost în măsură încă de atunci să obţină un atu decisiv în duelul său inevitabil cu Wehrmachtul şi să ocupe întreaga Europă până către sfârşitul anului următor. Decizia controversată a lui Carol al II-lea al României de a refuza războiul cu Rusia şi implicit, riscul ca preţioasele resurse minerale româneşti să fie acaparate de bolşevici, a produs conse-cinţe pe termen lung nu numai pentru ţara noastră, dar şi pentru toate ţările de pe bătrânul continent. Sacrificiul de onoare al României din iunie 1940 a permis continuarea neîntreruptă a aprovizionării masive cu produse petroliere a Germaniei, aceasta din urmă fiind astfel în măsură să ducă noi acţiuni ofensive de-a lungul şi de-a latul Europei. Războiul generalizat la scara întregului continent european, s-a prelungit astfel cu cel puţin 3 ani, de aici rezultând două consecinţe majore: una negativă – zeci de milioane de morţi şi răniţi, militari şi civili, dar şi imense pagube materiale în plus; şi una pozitivăprelungirea războiului a permis celei mai avansate democraţii a lumii, Statele Unite ale Americii, punerea în valoare a imensului său potenţial economic şi militar şi salvarea ţărilor din Vestul şi Sudul Euro-pei, atât de nazism cât şi de bolşevism, prin luarea acelor ţări sub protecţia sa.

La 2 iulie 1940, Parlamentul ales conform prevederilor Constituţiei din 1938, se întrunea pentru ultima oară; toţi deputaţii şi senatorii erau marcaţi de evenimentele tragice din ultimele zile, unii plângeau iar alţii încercau să-i îmbărbăteze pe parlamentarii originari

din provinciile temporar înstrăinate. Furioşi din cauza faptului că România nu a acceptat să se războiască cu ei, ruşii au continuat actele de provocare pe parcursul lunilor următoare: mutau noaptea bornele de frontieră; atacau prin surprindere grănicerii români; ocupau în fiecare zi câte o insuliţă din Delta Dunării; vicecomisarul sovietic pentru afaceri externe, Dekanozov (Molotov nici nu se mai deranja pentru a sta de vorbă cu românii), îl convoca aproape zilnic la Kremlin pe ambasadorul român pentru a-i înmâna note de protest privind pretinse „violări de teritoriu" şi „acte de duşmănie" comise de soldaţii români şi pentru a-l ameninţa cu „consecinţe"; Molotov amintea, la fiecare întrevedere cu diplomaţii unguri acreditaţi la Moscova, că Rusia sovietică sprijină „integral" revendicările ungureşti asupra Transilvaniei.

Cedarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord a căpătat caracter definitiv începând cu data de 25 august 1947, odată cu ratificarea, prin decret regal, de către România a tratatului de pace cu Puterile Aliate şi Asociate, act de drept internaţional ce a upgradat, în mod eronat, gentleman's agreementul dintre guvernul regal român şi guvernul sovietic, din iunie 1940, la nivelul de tratat bilateral de frontieră încheiat între România şi Rusia sovietică.

LITIGIUL TERITORIAL ROMÂNO-UNGAR

După denunţarea, la data de 1 iulie, a garanţiilor anglo-franceze privind independenţa României, o măsură disperată vizând recâştigarea încrederii germanilor, guvernul Tătărăscu, adeptul falimentarei politici de basculă între marile puteri, a trebuit să demisioneze; la data de 4 iulie 1940, a fost constituit un nou guvern compus din personaje cunoscute pentru orientarea lor consecvent progermană, între care: inginerul Ion Gigurtu, mare magnat, bun cunoscător al limbii germane şi influent în cercurile de-cidenţilor politicii economice a Reichului, în calitate de Preşedinte al Consiliului de Miniştri; Mihail Manoilescu, teoreticianul doctrinei corporatismului românesc (teorie economică aplicată cu mult succes în Brazilia), membru al camarilei regale încă din perioada exilului regelui, bine văzut în rândul membrilor liderilor fascişti de la Roma, în calitate de ministru de externe, dar şi trei fruntaşi legionari, supravieţuitori ai

măcelurilor din anul precedent (legionarii deţinuţi în lagăre fuseseră eliberaţi încă din luna martie iar fruntaşii lor se înscriseseră în partidul unic al regelui, Partidul Naţiunii, printr-o adeziune făcută public), Horia Sima ca ministru al Cultelor şi Artelor; Vasile Noveanu, ca ministru al Inventarului avuţiei publice şi Augustin Bidianu, ca subsecretar de stat la Ministerul Finanţelor. Principalul obiectiv al noului guvern îl constituia revenirea României în sistemul de alianţe al Germaniei precum înaintea primului război mondial. După numai cinci zile de la instalare însă, prima defecţiune: miniştrii legionari au demisionat din guvern, după ce au luat la cunoştinţă de rapoartele ambasadorului român la Budapesta, Cruţescu, respectiv ale ambasadorului român la Sofia, Filoti, din care rezulta faptul că Germania şi Italia au început să sprijine făţiş revendicările teritoriale ungare şi bulgare pe seama României38, şi ei ca legionari, nu doreau desigur să se compromită pe ei şi Mişcarea, făcându-se părtaşi la eventuale cedări teritoriale operate de către guvernul din care făceau parte.

În acest timp, regele Carol II se considera a fi încă stăpân pe situaţie şi de aceea, nu a ezitat niciun moment atunci când a luat decizia de a-l trimite în stare de arest la mănăstirea Bistriţa pe generalul în rezervă Ion Antonescu, temutul „câine roşu", fost ministru al apărării, trecut între timp pe linie moartă datorită faptului că a acceptat să apară ca martor al apărării în procesul intentat lui Zelea Codreanu. Motivul arestării l-a constituit atitudinea insolentă a generalului care, cu ocazia unei audienţe la Palat, îi reproşase regelui abandonarea Basarabiei fără luptă şi îi ceruse, pe un ton imperios, să-i încredinţeze mandatul de prim-ministru pentru a lua măsuri rapide în vederea protejării celorlalte frontiere ameninţate de vecinii revizionişti. Pentru moment, ţara era însă liniştită, oamenii erau conştienţi de faptul că România, rămasă fără niciun aliat, nu putea face mai mult în problema basarabeană, iar regele lor era încă foarte optimist sperând că, prin sacrificarea lui Tătărăscu şi instalarea lui Gigurtu, va reuşi să recâştige încrederea naziştilor şi nu-şi imagina că devenise total indezirabil la Berlin. Ştirea privind arestarea lui Antonescu a trezit însă interesul legaţiei germane din Bucureşti, ce se

afla în căutarea unei alte personalităţi politice româneşti, de primă mărime, care să accepte să devină principalul exponent al importantelor interese germane în România (după moartea subită a lui Nae Ionescu în primăvară), motiv pentru care ambasadorul Fabricius s-a prezentat la Palatul regal unde a cerut regelui şi ministrului curţii regale, Urdăreanu, să se ia măsuri în aşa fel încât să nu se întâmple nimic rău lui Antonescu pe perioada recluziunii sale, obţinând pe loc de la aceştia asigurările necesare. După alte câteva zile, rutinaţii diplomaţi germani l-au vizitat pe Antonescu la locul de deţinere, chipurile, pentru a observa dacă persoana arestată este tratată corespunzător şi, prin prisma rezultatelor obţinute în urma discuţiilor purtate cu acesta, au dovedit că studiaseră bine personajul: după ce i-au mângâiat imensul or-goliu asigurându-l că acţionaseră în sensul „salvării" vieţii acestuia, deoarece îl considerau ca fiind unicul om politic capabil care, din postura de şef al guvernului, să acţioneze pentru salvarea României şi pentru ameliorarea durabilă a relaţiilor acesteia cu marele Reich german, au reuşit să smulgă de la acesta promisiunea că, în cazul venirii sale la putere, va duce „până la moarte" o politică 100 % alături de Germania. Satisfăcut de rezultatul demersului său, Fabricius raporta triumfător superiorilor săi: „Cred că am găsit în persoana lui [Antonescu - n.n.] omul potrivit pentru satisfacerea intereselor noastre aici".

La începutul lunii iulie, Hitler a hotărât să respingă oferta lui Carol II prin care se cerea trimiterea unei misiuni militare germane cu scopul asigurării integrităţii sondelor şi rafinăriilor de petrol din zona Văii Prahovei; dictatorul nazist nu mai avea demult încredere în sentimentele persoanei Regelui, ca de altfel nici în cele ale armatei şi populaţiei româneşti, pe care le considera a fi antigermane iar trimiterea unei misiuni militare germane în România atâta timp cât regele Carol rămânea pe tron, era considerată a fi prematură. Necesitatea asigurării securităţii perimetrului petrolifer prahovean în interesul aprovizionării maşinii de război germane rămânea însă mai departe o prioritate a politicii externe germane, motiv pentru care Hitler a decis împreună cu strategii săi militari ca, „în etape şi prin negocieri", să obţină ruperea unui teritoriu considerabil de la România

şi anexarea lui la Ungaria, urmând ca în porţiunea cea mai înaintată a teritoriului, ce urma a fi detaşat (zona Braşov-Sfântu Gheorghe), să fie concentrate importante efective ale Wehrmacht-ului cu misiunea de a ţine sub control şi, la nevoie, ocupa rapid bazinul petrolifer prahovean. La 15 iulie 1940, urmând planul său diabolic, Hitler i-a trimis regelui Carol II o scrisoare foarte dură, pe un ton neobişnuit în relaţia dintre şefii de stat a doua ţări suverane; întâi a început cu reproşuri: „după cum s-a stabilit din documentele recent descoperite [aluzie la convenţia secretă semnată de Tătărăscu cu anglo-francezii – n.n.], atitudinea politicii oficiale române faţă de Germania, din nefericire, nu numai că nu a fost prietenească, dar a fost chiar ostilă"; „România nu a reuşit să asimileze, din punct de vedere etnic şi politic, teritoriile câştigate după primul război mondial astfel încât o revizuire a devenit inevitabilă"; a continuat cu ameninţări: „Orice încercare de a evita pericolele care ameninţă ţara dumneavoastră, prin manevre tactice de orice fel, trebuie să fie şi va fi sortită eşecului. Mai devreme sau mai târziu – şi probabil într-un timp foarte scurt –, rezultatul ar putea fi chiar distrugerea României."; şi a sfârşit prin a formula o propunere ultimativă: „România este obligată să înapoieze, din nou, pe calea concesiei, teritoriile care i-au fost atribuite", detaliată mai apoi astfel: realizarea unui compromis între vechile şi actualele posesiuni româno-ungare şi satisfacerea pretenţiilor bulgăreşti asupra Cadrilaterului. Drept răspuns, Carol II a acceptat să negocieze cu ungurii şi bulgarii, pentru a da naziştilor impresia că doreşte să vină în întâmpinarea dorinţelor acestora, mai ales că la data de 26 iulie 1940, în cursul convorbirilor oficiale româno-germane de la Berlin, Hitler şi Ribbentrop i-au comunicat premierului Gigurtu că germanii nu au nici cea mai mică intenţie să se amestece în viitoarele negocieri româno-ungare cu scopul de a impune o soluţie proprie.

La data de 16 august 1940, delegaţia guvernului regal român condusă de Valer Pop a început negocieri teritoriale cu delegaţia guvernului regal ungar condusă de Andras Hory, pe un vapor sub pavilion unguresc acostat în portul românesc Turnu Severin iar, trei zile mai târziu, delegaţii împuterniciţi ai M.S. regelui României, Cretzianu şi Meitani, au început negocieri teritoriale cu delegaţii

împuterniciţi ai M.S. regelui Bulgarilor, Pomenov şi Papazoff, în clădirea prefecturii judeţului Dolj din Craiova. După o primă rundă de convorbiri, în care ambele delegaţii şi-au expus punctele de vedere principiale, în cea de-a doua rundă a convorbirilor, la data de 24 august, şeful delegaţiei ungare, Hory, a dat citire unui memorandum prin care solicita guvernului regal român să răspundă dacă acceptă să indice teritoriile pe care ar fi dispus să le cedeze Ungariei. Valer Pop a răspuns că nu poate primi ca bază de discuţii principiul cesiunii teritoriale fără a lua în discuţie realitatea etnică din teren şi a propus reluarea tratativelor la data de 28 august pentru ca guvernul regal român să prezinte cu acea ocazie o hartă cu teritoriile pe care ar fi dispus să le cedeze, act menit să rămână valabil numai în cazul în care s-ar fi găsit suficient de mulţi etnici ungarofoni dispuşi să-şi părăsească locurile natale situate în inima României. propunerea românească a fost refuzată de unguri deoarece aceştia credeau că românii caută să prelungească artificial durata tratativelor până când „pregătirile lor militare vor fi fost finalizate”; de aceea, în zilele următoare, ungurii au concentrat masiv unităţi militare la graniţa românească, au atacat în mai multe rânduri pichetele de grăniceri români şi au bombardat aerodromul civil din Satu Mare, cu această ocazie două avioane ungureşti fiind doborâte de antiaeriana română. Războiul ungaro-român părea deci a fi inevitabil.

În urma eşuării tratativelor româno-ungare, germanii au hotărât să întreprindă o intervenţie diplomatică susţinută. La data de 27 august, Hitler împreună cu consilierii săi, militari şi diplomaţi, au finalizat harta cuprinzând teritoriul pe care România urma să-l cedeze Ungariei, în baza „arbitrajului” Germaniei şi Italiei iar apoi, Ministerul de externe german a trimis invitaţii guvernelor român şi ungar pentru o conferinţă a miniştrilor de externe ai Germaniei, Italiei, Ungariei şi României, programată a se desfăşura la Viena, în data de 29 august.

Cele două delegaţii au fost invitate în faţa unui aşa-zis tribunal arbitral constituit ad-hoc şi compus din ministrul german de externe, Ribbentrop şi cel italian, Ciano. Prima invitată la discuţii a fost delegaţia ungară căreia i s-a adus la cunoştinţă că, în baza unei cereri de arbitraj formulate de guvernul ungar (cerere care nu a existat),

führerul german şi ducele italian sunt de acord să reglementeze problema revizuirii graniţei dintre Ungaria şi România printr-un arbitraj şi solicită astfel Ungariei să declare dacă e gata să accepte, fără nicio rezervă, arbitrajul. Guvernul ungar a acceptat imediat iar hotărârea sa, ratificată de amiralul Horthy, a fost transmisă la Viena în jurul orelor 15. O jumătate de oră mai târziu, a început convorbirea „arbitrilor" cu ministrul român de externe. Ribbentrop a cerut lui Mănoilescu „să asigure cu certitudine Germania şi Italia din partea guvernului său, că România va accepta necondiţionat arbitrajul pe care puterile Axei îl vor pronunţa"; drept recompensă, führerul şi Mussoli-ni au hotărât să garanteze erga omnes integritatea teritorială a României, după pronunţarea hotărârii germano – italiene în diferendul ungaro-român. Ministrul german de externe a mai adăugat că România are două alternative: „fie nu numai să piardă toată Transilvania, dar şi să se îndrepte spre o catastrofă politică, fie să accepte o soluţie care este rezonabilă, chiar dacă implică sacrificii destul de grele". Având în vedere ameninţările lui Ribbentrop, precum şi manevrele agresive ale trupelor ruseşti pe Prut, ce anunţau o iminentă invazie sovieto-ungară, după ce Consiliul de Coroană a dezbătut situaţia gravă a României toată noaptea, în dimineaţa zilei de 30 august, guvernul român a transmis la Viena că acceptă, în mod necondiţionat, arbitrajul puterilor Axei. În aceeaşi dimineaţă, din ordinul lui Carol II, Cur-tea regală a transmis un comunicat, publicat în principalele cotidiene româneşti, în care se preciza că România a fost nevoită să accepte aşa-zisul arbitraj, în urma cererilor ultimative ale arbitrilor Germania şi Italia; publicarea acestui comunicat înaintea publicării sentinţei de arbitraj din aceeaşi zi, a permis, la conferinţa de pace din 1947, constatarea caducităţii „arbitrajului" de la Viena şi implicit, anularea sa.

După ce au obţinut prin ameninţări şi şantaj consimţământul celor două guverne, Ribbentrop şi Ciano au convocat cele două delegaţii în „salonul de aur" al Palatului Belvedere din Viena, unde le-au înmânat sentinţa de arbitraj şi anexa acesteia cu noua linie de demarcaţie ungaro-română trasată de Hitler, prin care un teritoriu de peste 45.000 kilometri pătraţi, cu o populaţie de 2, 6 milioane locuitori

din care peste 50 % români, ieşea de sub suveranitatea României. După vizionarea hărţii cu noua linie de demarcaţie, delegaţii unguri au început să ţopăie de bucurie şi să se sărute, în timp ce ministrul român de externe, Manoilescu, a leşinat în momentul în care studia harta; după ce medicii i-au acordat primul ajutor, deşi se afla în stare de semiconştienţă, a fost obligat totuşi să semneze protocoalele în numele României39. Protocoalele semnate la Viena şi scrisorile de garantare de către Germania şi Italia a frontierelor României au fost aduse, a doua zi, la Bucureşti de către ambasadorul României la Berlin, Alexandru Romalo, care a recomandat regelui executarea lor de îndată, în caz contrar România urmând „a fi ştearsă de faţa pământului". Regele Carol II a acceptat dictatul nedrept, gândind că „[astfel] pot să-mi păstrez armata intactă, pot păstra entitatea statului român, pot să reclădesc cu o muncă fără preget un suflet nou ţării mele, pot să nădăjduiesc într-un viitor mai bun" şi că, dacă ar abdica, „dezastrul ţării ar fi şi mai mare".

România şi Ungaria nu au formulat nicio cerere de arbitraj cuiva în vederea reglementării litigiilor dintre ele; la sentinţa de „arbitraj" de la Viena nu au fost anexate acte doveditoare (probe); înaintea publicării sentinţei de „arbitraj", partea română a denunţat public caracterul ultimativ al cererilor celor ce se erijaseră în arbitri pentru a o forţa să accepte „arbitrajul"; datorită acestor consideraţii juri-dice, prin Tratatele de pace de la Paris încheiate în anii 1946 – 1947 cu Ungaria, şi respectiv România, sentinţa de „arbitraj" (dictatul) de la Viena din 30 august 1940, a fost declarată, pe bună dreptate, ca fiind nulă „ab initio" iar frontiera româno-ungară a fost restabilită conform prevederilor Tratatului de pace de la Trianon din 4 iunie 1920.

Imediat după ce sentinţa de „arbitraj" de la Viena a fost publicată, sute de mii de români au ieşit indignaţi pe străzile marilor oraşe ale ţării (Bucureşti, Braşov, Oradea, Cluj, Timişoara, Sibiu, Baia Mare etc.) pentru a protesta sub lozincile „Jos Hitler", „Jos Mussolini", „Nu dăm Ardealul", „Niciun petec de pământ!", „Ardealul să nu fie ciuntit!"; peste tot, mulţimile înflăcărate (săteni în costume populare, orăşeni în costume elegante, militari în uniformă, tineri şi bătrâni) intonau, din când în când, într-o atmosferă vibrantă imnurile patriotice

revoluţionare „Deşteaptă-te, române!”, „La Arme!”, „Pe-al nostru steag”. Din toată ţara soseau pe adresa guvernului mii şi mii de scrisori şi telegrame în care se cereau: respingerea dictatului de la Viena şi apărarea frontierelor legitime ale ţării cu armele. Impresionantele manifestări de demnitate şi patriotism ale românilor de rând, conştienţi de datoriile lor şi solidari cu aproapele lor, au fost umbrite, în parte, de ieşirea înarmată în stradă a unor grupuri legionare din Bucureşti, Constanţa şi Braşov care, sub noua lozincă de „Jos regele Carol II”, au săvârşit atacuri sângeroase la adresa personalului unor instituţii de stat, acţiuni ce vizau dezorganizarea aparatului de stat şi crearea condiţiilor pentru realizarea „revoluţiei legionare”. În pofida faptului că manifestaţiile erau în general paşnice iar armata şi aparatul de stat, deşi nemulţumite de abandonarea Ardealului de Nord fără luptă, păreau a fi în continuare loiale, Carol II avea motive temeinice de îngrijorare: inamicii săi politici, mai vechi sau mai noi, indiferent de ideologie, erau coalizaţi împotriva sa, iar prestigiul său în rândul armatei scăzuse semnificativ, din cauza abandonării, fără luptă, a unor provincii româneşti.

ULTIMELE ZILE ALE DOMNIEI LUI CAROL II AL ROMÂNIEI

Odată cu acceptarea dictatului de la Viena, regimul monarhiei autoritare suferi o gravă pierdere de prestigiu. Regele Carol II, care îşi asumase toate puterile în stat şi condusese efectiv politica externă a ţări începând de la momentul promulgării Constituţiei din 1938, era indicat de către inamicii săi politici drept singurul responsabil pentru pierderile teritoriale temporare suferite de România în vara anului 1940. Totuşi, în pofida faptului că era din ce în ce mai contestat, regele nu lua în calcul varianta de a abdica şi continua să lupte pentru a-şi menţine tronul, sperând că vor veni şi vremuri mai bune pentru el însuşi şi pentru ţara sa. Guvernul Reichului nazist avea însă motive să se teamă că pericolul transformării teritoriului rămas sub suveranitatea României în teatru de război nu trecuse odată cu satisfacerea temporară a pretenţiilor teritoriale ale Ungariei horthyste. Lucrările conferinţei româno-bulgare de la Craiova fuseseră suspendate şi urmau, în viitorul apropiat, să fie închise. La Viena, Germania tocmai garantase integritatea teritoriului rămas sub

autoritatea guvernului de la Bucureşti şi astfel, apărea ca evidentă prezumţia că regele român va refuza să mai cedeze bulgarilor Cadrilaterul, regiunea situată în partea cea mai sudică a României, în care Carol II deţinea în proprietate personală frumosul şi întinsul domeniu de la Balcic, situat pe coasta Mării Negre. Pericolul unei agresiuni militare comune bulgaro-ruseşti asupra României era real mai ales că, spre deosebire de Ungaria, Bulgaria nu fusese încă atrasă în sistemul de alianţe al Germaniei. În plus, aceasta din urmă nu mai era în măsură să ceară regimului lui Carol II noi sacrificii de suveranitate teritorială; cerneala de pe scrisorile germano-italiene de garantare a teritoriului rămas sub suveranitatea României nu se uscase încă. De aceea, Hitler şi Rib-bentrop au hotărât să-l răstoarne urgent de la putere pe regele Carol II al României şi să-l înlocuiască cu un element mai docil, de orientare ferm progermană, capabil să asigure ordinea internă a României, prin metode specifice „războiului secret" utilizând serviciile Abwehr-ului, ale diplomaţilor legaţiei germane la Bucureşti şi cele ale altor agenţi români şi germani, ce operau în ţară, structuri destinate să acţioneze pe trei direcţii: 1) eliberarea din captivitate a generalului Antonescu, devenit progerman convins, şi aducerea acestuia la conducerea ţării, prin folosirea puterii de influenţă a unor politicieni români progermani, aflaţi în apropierea regelui; 2) neutralizarea lui Mihail Moruzov, şeful serviciului român de informaţii, cel mai loial şi capabil sfetnic al regelui; 3) activarea unor nuclee teroriste din ţară ale fostei mişcări legionare în vederea pregătirii „atmosferei" necesare pentru declanşarea „revoluţiei" anticarliste. Evenimentele numeroase şi dramatice din săptămâna 31 august7 septembrie 1940, care au afectat profund nu numai destinul personal al lui Carol II, dar şi destinul României şi ordinea sa constituţională pe mai multe decenii, impun prezentarea lor în ordine strict cronologică.

31 AUGUST. Graţie intervenţiei ambasadorului german Fabricius, regimul de detenţie al lui Ion Antonescu este ameliorat considerabil; acesta este ridicat de jandarmi de la Mănăstirea Bistriţa, unde condiţiile de locuit în chilii erau oricum improprii din cauza igrasiei, şi mutat cu domiciliu obligatoriu la vila sa proprietate

personală din Predeal.

1 SEPTEMBRIE. În cursul dimineţii, profitând de slăbirea supravegherii, Ion Antonescu pleacă, însoţit de avocatul său, la locuinţa sa din Bucureşti, iar acolo este vizitat de politicianul Valer Pop şi de ataşatul aeronautic german, Alfred Gerstenberg, care sosesc aproape unul după celălalt; aici are loc un schimb de informaţii şi se stabileşte planul operativ privind aducerea la putere a generalului Antonescu şi reaşezarea relaţiilor româno-germane pe baza principiilor convenite la mănăstirea Bistriţa în iulie. În aceeaşi zi, Horia Sima, în numele conducerii Gărzii de Fier, dă un comunicat prin care solicită abdicarea regelui Carol II în favoarea fiului acestuia, Mihai, şi condiţionează de acest fapt o eventuală participare a legionarilor la guvernarea ţării. În sfârşit, în cursul serii, Mihail Moruzov pleacă la Veneţia, unde fusese invitat la o conferinţă cu omologii săi din Germania şi Italia; pe parcursul celor patru zile de şedere în oraşul italian, şeful serviciului român de informaţii (S.S.I.) va fi împiedicat de a lua legătura cu regele şi de a comunica cu ţara, şi pus astfel în imposibilitate de a-i veni în ajutor.

2 SEPTEMBRIE. Antonescu are o convorbire cu liderul liberal, Gheorghe Brătianu, acesta din urmă punând drept condiţie prealabilă a colaborării, obţinerea abdicării regelui. În după-amiaza aceleiaşi zile, Antonescu plecă la Ploieşti pentru a se întâlni cu liderul naţional-ţărăniştilor, Iuliu Maniu, care îi prezentă punctul de vedere al P.N.Ţ.: „abdicarea lui Carol în favoarea lui Mihai şi un guvern de uniune naţională, care să refuze aplicarea arbitrajului de la Viena şi să propună noi discuţii cu ungurii şi cu protectorii lor, Hitler şi Mussolini”; Ion Antonescu s-a declarat „în principiu” de acord cu Maniu, dar pentru viitorul „Conducător” devenise evident că, în interesul realizării doritei apropieri româno-germane, P.N.Ţ. şi P.N.L. trebuiau menţinute în afara legii.

La prima oră a dimineţii, regele a primit în audienţă pe premierul Gigurtu şi pe ministrul de interne, David Popescu, care l-au asigurat că manifestările populare sunt paşnice şi că pot garanta menţinerea ordinii publice. În cursul după-amiezii, se prezentă în audienţă Valer Pop care, având lecţia bine învăţată, se arătă extrem de

îngrijorat de situaţia generală şi, prin cuvinte meşteşugite, reuşi să-l convinge pe rege de pericolul iminent unei lovituri de stat anticarliste realizate, fie de ofiţeri nemulţumiţi de cedarea, fără luptă, a Ardealului de Nord, fie de Maniu şi legionari, motiv pentru care se impunea, în opinia lui Valer Pop, aducerea la şefia guvernului a generalului Ion Antonescu, singurul personaj politic care: se bucura de autoritate maximă în armată; se bucura de încrederea tuturor liderilor politici mai cunoscuţi; era „bine văzut" la legaţia Reichului şi avea deci mari şanse să intermedieze cu succes o împăcare a regelui cu guvernanţii naziști de la Berlin dar şi cu liderii partidelor româneşti aflate în ilegalitate. Regele a căzut în capcana ce i s-a întins şi a acceptat să facă apel la Antonescu, astfel că, în aceeaşi seară, i-a ordonat aghiotantului Rusescu să-l caute pe generalul evadat şi să-l invite la Palat.

3 SEPTEMBRIE. În această zi, a avut loc un început de insurecţie legionară, „echipe ale morţii" atacând mai multe obiective de stat importante şi instituţii publice: staţiile radio de la Bod şi Băneasa, Corpul de gardă al batalionului de gardă regală, Palatul Telefoanelor, Prefectura judeţului Constanţa, ş.a. Aceste incidente, soldate cu morţi şi răniţi, au fost lichidate destul de repede de către forţele de ordine. În Piaţa Palatului însă, s-a strâns o mulţime de oameni, nu prea numeroasă, dar foarte zgomotoasă, care cerea abdicarea regelui; din oră în oră, piaţa era traversată în viteză de un automobil din care agenţi provocatori împroşcau cu gloanţe din pistoalele lor „Mauser" trăgând în direcţia Palatului, elemente de natură să crească presiunea psihologică asupra regelui şi a anturajului său. În noaptea precedentă, cu toate eforturile depuse, aghiotantul regal Rusescu nu a reuşit să dea de urmă lui Antonescu, întrucât acesta se ascunsese în toiul nopţii la o cunoştinţă de-a sa, de teamă să nu fie arestat de poliţie cu ocazia represiunii ce ar fi urmat tentativei de insurecţie legionară. În jurul orelor 11, graţie lui Valer Pop, „fugarul" a fost găsit şi invitat la Palat, unde a fost întâmpinat de către ministrul Curţii regale, Ernest Urdăreanu; s-a consumat atunci o scenă violentă între cei doi: Antonescu îl ameninţa pe şeful camarilei că va fi dat pe mâna justiţiei, deoarece „a dus Ţara pe marginea prăpastiei". Auzind urletele „câinelui roşu", Carol II s-a schimbat rapid într-o impecabilă uniformă

de ofiţer de roşiori şi a coborât să-l întâmpine; a întrerupt brusc rechizitoriul lui Antonescu, invitându-l politicos pe acesta în biroul său; acolo regele, deşi era foarte nervos, a adoptat un ton calm pentru a spune următoarele: „Te rog să primeşti a forma guvernul! Trebuie să salvezi statul şi să restabileşti urgent ordinea. Te rog să mă ierţi de tot ce am făcut. Ştiu că n-ai să te răzbuni…”

Pentru a mări suspansul, Antonescu îşi amână răspunsul pentru a doua zi şi plecă apoi într-o vizită de documentare la Ministerul de externe şi la Marele Stat Major al Armatei40. La M. St. M află că evacuarea Ardealului de Nord începuse deja iar, două zile mai târziu, urma să fie predată ungurilor prima zonă din teritoriul înstrăinat, conform prevederilor dictatului de la Viena; în acelaşi timp, fuseseră deplasate trupe române suplimentare în Cadrilater pentru a respinge un eventual atac bulgar, având în vedere pregătirile militare intense ale ţării de la miazăzi. La Ministerul de externe află că negocierile româno-bulgare de la Craiova erau aproape finalizate dar că, după ce Germania garantase noile graniţe ale României la 30 august, lucrările conferinţei fuseseră suspendate, delegaţia română aşteptând avizul regelui Carol II, fie pentru reluarea lucrărilor în vederea semnării tratatului de cedare a sudului Dobrogei, fie pentru încheierea lucrărilor.

4 SEPTEMBRIE. În urma prezentării demisiei premierului Ion Gigurtu, generalul Antonescu a primit din partea regelui mandatul pentru formarea unui nou guvern, unul de uniune naţională. Toţi liderii politici importanţi (Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, A.C. Cuza şi alţii) au refuzat încă o dată ca grupările lor politice să facă parte dintr-un guvern atâta vreme cât Carol II rămâne pe tron. Cu căpetenia legionarilor, Horia Sima, nu s-a putut lua legătura fiindcă acesta dispăruse în urma eşuării insurecţiei legionare, refugiindu-se undeva în zona Braşovului, unde s-a deghizat în cioban. După încheierea tratativelor cu reprezentanţii partidelor politice istorice aflate în ilegalitate, Antonescu l-a vizitat pe ambasadorul german, Wilhelm Fabricius, ocazie cu care s-au sfătuit cu privire la priorităţile de politică internă şi la cele referitoare la relaţiile bilaterale româno-germane. Premierul desemnat, Antonescu, a declarat că acceptă „arbitrajul" de la

Viena şi că îl va executa cu bună credinţă; a promis că va rezolva litigiul teritorial cu Bulgaria prin cedarea Cadrilaterului; a reînnoit cererea privind trimiterea unei misiuni militare germane, destinată nu numai pazei perimetrelor petrolifere şi rafinăriilor din zona Văii Prahovei, dar şi pentru aplicarea garanţiilor de securitate acordate la Viena, totul cu condiţia încheierii unei convenţii prealabile în acest sens; s-a pronunţat, totodată, pentru strângerea raporturilor economice şi pentru sporirea exporturilor de petrol. Fabricius l-a sfătuit pe premierul desemnat să solicite acordarea de puteri dictatoriale, să înlăture camarila regală şi să solicite miniştrilor în funcţie să rămână la posturile lor până la instalarea unui nou cabinet şi abdicarea regelui. Urmând sarcinile trasate de ambasadorul german, la ora 21, Antonescu s-a prezentat la Palat într-o nouă audienţă; la intrare, fu întâmpinat de Urdăreanu care se afla împreună cu Gigurtu, premierul demisionar; acestuia din urmă, Antonescu i-a cerut să nu plece încă acasă, pentru că, neputând forma guvernul, va mai fi nevoie de el. În birou la rege, Antonescu a raportat că demersurile sale de până atunci privind formarea unui nou guvern, au eşuat; întrebat de Carol II de ce nu ia măsuri pentru împrăştierea manifestanţilor din piaţă, Antonescu l-a întrebat pe Gigurtu cum ar proceda într-o asemenea situaţie; auzind răspunsul acestuia din urmă („Aş trage."), premierul desemnat a făcut o nouă criză de nervi strigând: „Poftim, trage! Eşti încă prim-ministru, eu încă nu am depus jurământul de prim-ministru…"; văzând că cei doi au amuţit, Antonescu a continuat să vocifereze reproşându-le acestora diverse chestiuni şi a sfârşit cu observaţia că vărsarea de sânge ar duce la război civil şi la ocuparea ţării de către o putere străină. După ce l-a lăsat „să-şi verse focul", regele i-a cerut generalului să-şi continue misiunea primită cu o zi în urmă, iar Antonescu, pe un ton mai calm, şi-a dat acceptul însă numai cu condiţia să fie investit cu depline puteri pentru conducerea statului român, prin decret regal („Revin la formula din 1938. Să ştie Ţara că Maiestatea Ta a renunţat la toate prerogativele şi aşa, poate, găsesc concurs."). Negocierea acestor acte deosebit de importante pentru destinul naţiunii române s-a desfăşurat pe durata întregii nopţi.

5 SEPTEMBRIE. După lungi conciliabule, Ion Antonescu a depus

jurământul de prim-ministru la ora 02, 50 iar, după încă o oră de discuţii, regele Carol II a acceptat să emită un decret prin care garanţiile constituţionale erau suspendate pe durată nelimitată, inclusiv principiul inviolabilităţii persoanei Regelui, urmând ca, în viitor, regele să împartă răspunderea guvernării împreună cu miniştrii săi: astfel, prin decretul-lege nr. 3052/ 5 septembrie 1940, a fost suspendată executarea prevederilor Constituţiei din 1938 şi au fost dizolvate corpurile legiuitoare; în pofida faptului că a devenit inaplicabilă, Constituţia lui Carol II a rămas, de drept, în vigoare iar cealaltă lege cu caracter constituţional, Legea privind statutul membrilor familiei regale, a rămas şi în vigoare, şi aplicabilă. Totodată, prin decretul-lege nr. 3053 din 5 septembrie 1940, preşedintele Consiliului de Miniştri a fost „investit cu depline puteri pentru conducerea statului român", primind majoritatea prerogativelor executive şi legislative. Carol a acceptat să-i cedeze lui Antonescu până şi dreptul de a numi comandanţii armatei, dar nu a vrut să renunţe la dreptul de a încheia tratate internaţionale, întrucât se temea, pe bună dreptate, că generalul vrea să cedeze Cadrilaterul în mod voluntar pentru a salva interesul naziştilor care promiseseră acest teritoriu românesc regelui Bulgarilor încă din luna iulie, înainte de garantarea de către Germania a graniţelor României existente la data de 30 august 1940.

Deşi „Autoritatea în persoană" tocmai se instalase la putere, în cursul zilei, manifestaţiile anti-carliste din piaţă au devenit tot mai energice, apărând tentativa de a forţa intrarea în Palatul regal, fapt ce a provocat riposta batalionului de gardă. Seara au reînceput tirurile de focuri de armă, de data aceasta, nu numai în piaţa Palatului regal, dar şi în diferite părţi ale oraşului. În această zi de 5 septembrie, Antonescu nu a mai întreprins niciun demers pentru formarea guvernului de uniune naţională, contrar angajamentelor asumate în noaptea precedentă. La ora 21, 30, noul prim-ministru, investit cu puteri dictatoriale în ajun, însoţit de aghiotantul său, colonelul Elefterescu, şi de Valer Pop, s-a prezentat în audienţă la rege şi, după ce i-a făcut un straşnic rechizitoriu timp de o oră şi jumătate, i-a cerut să abdice („Maiestate, trebuie ca până mâine dimineaţă să vă decideţi.

Să nu ne apuce dimineaţa cu Maiestatea Ta pe tron!”). De menţionat că Antonescu nu i-a solicitat regelui, cu această ocazie, să părăsească şi ţara.

6 SEPTEMBRIE. Imediat după miezul nopţii, regele Carol II a chemat la Palat pe sfetnicii săi cei mai de încredere pentru a-i consulta cu privire la răspunsul ce trebuia oferit până la răsăritul soarelui, la întrebarea: a abdica ori nu? I-a primit îmbrăcat în uniformă de vânători de munte, cu ochii plânşi şi fumând tot timpul, trăgând cu sete din portţigaretul său lung. Istoricul liberal, Gheorghe Brătianu, bătrânul naţionalist antisemit, A.C. Cuza, ministrul de interne, general David Popescu şi ministrul de externe, Mihail Manoilescu, l-au sfătuit să abdice. Generalii Baliff, Teodorescu şi Mihail dimpotrivă, l-au sfătuit să nu abdice. Gheorghe Mihail, şeful Marelui Stat Major al Armatei, s-a oferit chiar să-l aresteze pe Antonescu şi să restabilească ordinea prin acţiuni de mână forte; în acest scop, acesta a cerut unităţii de tancuri de la Piteşti să trimită o subunitate de care de luptă în Capitală pentru a asigura paza Palatului Regal şi a Palatului Preşedinţiei Consiliului de Miniştri iar, după îndeplinirea misiunii, să raporteze de executare pentru a primi noi ordine. După ce tancurile au pornit către Bucureşti, comandantul unităţii a încercat să ia legătura cu M.St.M. pentru a raporta acest lucru; văzând că nu se poate lua legătura cu M. St. M, probabil din cauza unei defecţiuni tehnice, comandantul a luat legătura cu Preşedinţia Consiliului, raportându-i lui Antonescu. Simţind că ceva e în neregulă, primul ministru a ordonat reîntoarcerea tancurilor în cazarmă, iar apoi a dispus, în baza „deplinelor puteri”, destituirea imediată din funcţia de şef al M.St.M. a generalului Mihai şi înlocuirea acestuia cu generalul germanofil, Alexandru Ioaniţiu, cel care a murit apoi, un an mai târziu, într-un accident de avion în Ucraina. La ora 4 dimineaţa, generalul Antonescu, reîntors la birou, a redactat o scrisoare prin care îi cerea regelui să abdice, dar şi să părăsească ţara întrucât, pretindea el, nu putea să-i mai asigure securitatea; mesajul a fost înmânat lui Carol II de către Elefterescu, aghiotantul generalului. Văzând că lovitura de stat militară preconizată de generalul Mihail a eşuat, regele a înţeles că a pierdut partida. La ora 04, 30, Carol II l-a luat deoparte pe prinţul moştenitor, Mihai, şi i-a explicat că el nu mai

poate rămâne pe tron şi că este obligat să plece în exil; Mihai l-a implorat pe tatăl său să-l ia şi pe el în exil, însă Carol i-a cerut fiului său să rămână în România pentru a îndeplini prerogativele regale, pe durata absenţei sale („trebuie să rămâi ca un port-drapel care să ţie fâlfâind stindardul Dinastiei şi României"). După ce l-a convins pe fiul său să-şi îndeplinească obligaţiile legale şi l-a trimis la culcare, regele a rămas în biroul său pentru a redacta ultimul său act în calitate de suveran, proclamaţia prin care delega prerogativele regale prinţului moştenitor:

„(…) Azi, zile de vitregie nespusă îndurerează Ţara, care se găseşte în faţa unor mari primejdii. Aceste primejdii vreau, din marea mea dragoste pentru acest pământ în care am fost născut şi crescut, să le înlătur trecând azi fiului meu, pe care ştiu cât de mult îl iubiţi, grelele sarcini ale domniei (…)".

În timp ce Carol II îşi redacta proclamaţia, pe aerodromul Pipera ateriza avionul care îl aducea înapoi în ţară pe şeful serviciului român de informaţii, Mihail Moruzov, care nu a mai apucat să ia legătura cu regele, întrucât a fost arestat chiar la scara avionului şi apoi încarcerat la închisoarea Jilava, din ordinul personal al lui Antonescu. Publicarea proclamaţiei lui Carol II nu a adus liniştirea spiritelor, ci dimpotrivă: coloane de legionari şi simpatizanţi ai acestora, pornite din tot oraşul şi intonând cântece legionare, au sosit în piaţa Palatului regal, de unde, de-a lungul întregii zile, au încercat să pătrundă în Palat pentru a-i linşa atât pe membrii familiei regale cât şi anturajul acestora, de fiecare dată fără succes datorită rezistenţei hotărâte a batalionului de gardă regală.

Temându-se de o nouă încercare de lovitură de stat militară venită din partea unor generali procarlişti, Antonescu a decis să-l proclame rege pe prinţul regent Mihai şi a redactat, în acest sens, el însuşi formula jurământului de credinţă. Pe fondul asigurat de vacarmul din piaţă, într-o atmosferă tristă, în imensa Sală a Tronului, a avut loc ceremonia de depunere a acestui jurământ ad-hoc de către prinţul regent Mihai, la ora 09, 30. Iată formula „jurământului": „Jur credinţă naţiunii române. Jur să păzesc cu sfinţenie legile statului. Jur să păzesc şi să apăr fiinţa statului şi integritatea teritoriului României.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu!". Un jurământ anticonstituţional şi imoral: prin asumarea lui, autorul său îşi asuma obligaţia de a NU apăra şi de a NU respecta Constituţia (Constituţia din 1938 şi Legea privind Statutul Familiei regale, cele două acte normative cu caracter constituţional aflate în vigoare) şi cerea inclusiv ajutor divin pentru aceasta. Un jurământ legal ar fi presupus includerea în formula sa a obligaţiei exprese de a respecta Constituţia aflată de drept în vigoare. După terminarea scurtei şi tristei ceremonii, Ion Antonescu l-a determinat pe Mihai, noul deţinător al prerogativelor regale, să emită decretul regal nr. 3067 din 6 septembrie 1940 prin care generalul era reînvestit cu depline puteri pentru conducerea statului român; singura diferenţă notabilă consta în faptul că Regele pierdea dreptul de a încheia tratate internaţionale…

Înainte ca fiul său să depună „jurământul", Carol II şi-a luat adio de la membrii Casei Militare şi civile, după care a început să-şi pregătească bagajele de plecare, urmând a părăsi ţara însoţit de prietena sa, Elena Lupescu, şi de colaboratorul său bun la toate, Ernest Urdăreanu. La ora 11, Antonescu a mers pentru ultima oară la rege pentru a-i înmâna personal scrisorile de garanţie semnate de el: prin prima dintre ele, i se garanta o rentă anuală de 20 de milioane de lei în valuta ţării de refugiu; prin cea de-a doua, i se garanta averea imobiliară din ţară (domeniul Sinaia-Predeal situat în judeţul Prahova, moşia Mănăstirea situată în judeţul Călăraşi şi domeniul de la Balcic, situat în judeţul Caliacra, pe coasta Mării Negre) 41. În după-amiaza aceleiaşi zile, la „Casa Nouă", reşedinţa situată în curtea interioară a Palatului regal, s-au prezentat diverse personalităţi dornice să-şi ia „la revedere" de la fostul suveran; la fel ca în 1926, istoricul Nicolae Iorga şi-a declarat regretul pentru cele întâmplate, adăugând că e totuşi mulţumit deoarece regele Carol II nu a abdicat, ci doar şi-a delegat prerogativele42.

7 SEPTEMBRIE. La ora 03, 30, convoiul de maşini al regelui părăsi curtea Palatului regal şi se îndreptă către gara feroviară Băneasa, imobil construit pe locul unde regele Carol I, sosit pentru a inaugura domnia dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României, a fost întâmpinat, la 10 mai 1866, de populaţia Capitalei.

După multe zile de demonstraţii zgomotoase, străzile oraşului îşi regăsiseră, pentru moment, liniştea. La gară, Carol II a fost întâmpinat de ministrul de interne, care avea ordin să-l conducă până la frontieră. Momentul despărţirii dintre rege şi fiul său a fost mai dramatic decât ar fi fost cazul; prea tânărul regent, Mihai, a încercat să urce şi el în trenul regal pentru a-şi urma tatăl în exil, dar a fost oprit cu forţa pe peron de către adjutanţii regali, care au raportat mai târziu incidentul generalului Antonescu. Furios la culme pentru faptul că Mihai i-a încălcat recomandarea de a nu-l conduce la gară pe tatăl său, regele Carol II, „Conducătorul" s-a prezentat la Palatul regal unde a jucat o nouă scenă de violenţă verbală: în timp ce noul şef al familiei regale, regentul Mihai, dădea replici monosilabice precum un proaspăt recrut, Antonescu, roşu la faţă şi cu vena de la o tâmplă zvâcnind, formula reproşuri pe un ton foarte ridicat, cerând ca, în viitor, recomandările sale să fie ascultate; după ce se mai linişti, pentru a arăta cine va fi „şeful" în viitor, primul ministru şi-a încheiat tirada cu următorul sfat: „Ar trebui să mai înveţi carte multă urmând studii universitare înainte de a te putea gândi la conducerea statului.43".

În aceeaşi zi, după răsăritul soarelui, în timp ce trenul regal străbătea şesurile Câmpiei Române, Carol II a fost cuprins de un somn adânc; în dreptul staţiei Lugoj, a fost trezit de unul dintre însoţitorii trenului şi anunţat că, în gara Timişoara, trenul va fi oprit de legionari, întrucât legionarii din zonă doresc să o reţină pe Elena Lupescu, drept pentru care era recomandabil ca Duduia să fie dată jos din tren şi condusă de un aghiotant regal până la frontieră cu un automobil. Temându-se de o capcană întinsă iubitei sale, regele Carol a refuzat oferă şi şi-a regăsit aplombul său obişnuit: a cerut conductorului trenului să conducă în cea mai mare viteză până dincolo de frontieră şi a ordonat gărzii militare să riposteze cu armele oricărei tentative exterioare de a opri trenul. Într-adevăr, în gara Timişoara, legionarii au deschis focul asupra trenului, în timp ce regele şi însoţitorii erau întinşi pe podea, cu faţa în jos; gloanţele au ciuruit ferestrele şi pereţii vagoanelor, dar toţi pasagerii au scăpat cu viaţă. Deşi rănit, conductorul trenului a putut continua drumul până la Chichinda Mare, în Serbia, unde pasagerii au putut respira uşuraţi; scăpaseră44! Astfel

a luat sfârşit domnia regelui Carol al II-lea al României, prinţ de Hohenzollern-Sigmaringen.

În timp ce regele României era evacuat din ţară cu „trenul groazei", se consuma ultimul act din seria atacurilor la adresa suveranităţii teritoriale a României. După ce a evacuat temporar Basarabia şi Bucovina de Nord în baza unui „gentleman's agreement" interguvernamental (reconsiderat, în mod eronat, prin tratatul de pace din 1947, ca fiind un tratat internaţional), după ce a evacuat temporar Ardealul de Nord în baza unui dictat al Germaniei şi Italiei (anulat, pe bună dreptate, prin tratatul de pace din 1947), România a evacuat şi Cadrilaterul. Cum a fost posibil? Din biroul său, Antonescu, utilizând acelaşi arsenal de mijloace de intimidare specifice mediului cazon (urlete, răcnete, ameninţări), a ordonat, prin telefon, delegaţilor regelui României aflaţi la Conferinţa româno-bulgară de la Craiova să semneze, fără întârziere, tratatul privind cedarea integrală către Bulgaria a Cadrilaterului (sudul Dobrogei) – teritoriu atribuit României în baza prevederilor Tratatului de Pace de la Bucureşti (1913), respectiv a Tratatului de Pace de la Neuilly-sur-Seine (1919). În zadar au căutat diplomaţii români să-i demonstreze că mandatul de reprezentare încredinţat lor de către regele Carol II încetase de drept să mai producă efecte şi că, în consecinţă, ei nu mai aveau drept de semnătură pentru a parafa tratatul deoarece, în urma publicării decretului nr. 3067 din 6 septembrie 1940, Regele nu mai avea dreptul de a încheia tratate internaţionale, „Conducătorul" a refuzat să admită argumentele acestora. Astfel, Cretzianu şi Meitani au sfârşit prin a semna în fals, în numele regelui României, aşa-zisul tratat de cedare a Cadrilaterului. O săptămână mai târziu, Ion Antonescu „ratifica" aşa-zisul tratat de la Craiova, cu toate că el nu avea nici calitatea de rege al României, nici cea de regent ori de locotenent regal.

Am redactat această lucrare având ca imbold îndemnul lui Carol II al României adresat generaţiilor viitoare, ce poate fi interpretat ca un testament politic: „Judecata timpurilor şi a acelora care vor hotărî Mâine soarta popoarelor va trebui să vadă care este adevărul, care a fost lupta poporului român şi a conducătorilor săi pentru a se menţine pe calea cea dreaptă a idealurilor eterne ale omenirii" 45.

NOTE

1. Ioan Scurtu, „Viaţa politică din România 1918 – 1944”, Edit. Albatros, Bucureşti, 1982, pag. 210.

2. N. Petrescu-Comnen, „Garda de Fier” în „Magazin Istoric”, anul XVII, Nr. 10 (199), pag. 25.

3. vezi Ion Spălăţelu, „20.000.000 pentru Garda de Fier” în Magazin Istoric, anul XVI, Nr. 11 (188).

4. Ioan Scurtu, op. cit., pag 212.

5. Ibidem, pag. 211.

6. Ibidem, pag. 212.

7. Livia Dandara, „România în vâltoarea anului 1939”, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, pag. 243 – 244.

8. „Istoria României în date” în colab., Edit. Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972, pag. 368, 370.

9. Lucreţiu Pătrăşcanu, „Sub trei dictaturi”, Bucureşti, 1970, pag. 166.

10. „Istoria României în date” op. cit., pag. 366, 368.

11. Lucreţiu Pătrăşcanu, op. cit., pag. 35.

12. „Lecţii în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R”. În colab. — Bucureşti, 1961.

13. A. Simion, „Agresiunile naziste din Europa în anii 1938 – 1939”, Edit. Eminescu, 1983, pag. 41.

14. Ibidem, pag. 72.

15. Ibidem, pag. 80.

16. Victor Slăvescu, „Note zilnice” în „Magazin Istoric”, Anul XXII, Nr. 11 (260), pag. 25.

17. Dr. Florea Nedelcu, „Carol II şi Garda de Fier”, în „Magazin istoric”, Anul VII, Nr. 5 (74), pag. 84.

18. Victor Slăvescu, op. cit., pag. 26.

19. Ibidem, pag. 26.

20. N. Cosma, D. Marinescu, „Fapte din umbră”, vol. III, pag. 142.

21. Livia Dandara, op. cit., Pag. 76.

22. N. Petrescu-Comnen, op. cit., pag. 27.

23. Victor Slăvescu, „Note zilnice”, în „Magazin istoric”, Anul XXII, Nr. 12 (261), pag. 36.

24. Livia Dandara, op. cit., pag. 214.
25. C. Neagu, D. Marinescu, „Fapte din umbră”, vol. IV, 1983, Pag. 159.
26. Livia Dandara, op. cit., pag. 286.
27. C. Neagu, D. Marinescu, op. cit., vol. IV, 1983, pg. 160.
28. Carol II, „Jurnal” în „Magazin istoric”, anul XXIV, nr. 9 (282), pag. 28.
29. Valeriu Florin Dobrinescu, „Bătălia pentru Basarabia”, Edit. Junimea, Iaşi, 1991, pag. 176.
30. C. Neagu, D. Marinescu, op. cit., vol III, 1980, pag. 155 – 156.
31. Ibidem, pag. 161.
32. Cristian Troncotă, „Activitatea lui Moruzov ian-sept. 1940” în „Magazin Istoric” anul XXVIII, NR. 9 (330), Pag. 28 – 32.
33. „Istoria României în date”, op. cit., pag. 370.
34. Valeriu Florin Dobrinescu, op. cit., pag. 244.
35. Ibidem, pag. 177.
36. C. Neagu, D. Marinescu, op. cit., vol III, 1980, pag. 212.
37. Valeriu Florin Dobrinescu, op. cit., pag. 181.
38. Ibidem, pag. 245.
39. N. Cosma, D. Marinescu, op. cit., vol. IV, pag. 153 – 230.
40. Ioan Hudiţă, „Jurnal” în „Magazin Istoric”, anul XXXII, nr. 4 (373), pag. 26.
41. Gh. Buzatu – „Mareşalul Antonescu în faţa istoriei”, Iaşi, 1990, pag. 96.
42. Carol II, op. cit., pag. 31.
43. A. Simion – „Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 ianuarie 1941”.
44. Carol II, op. cit., pag. 31.
45. Carol II, „În zodia satanei”, pag. 135.
e